LO CARAGIRAT

Joseph Martí Folguera

Digitized by Google

Rom 2661.31

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

MRS. ANNE E. P. SEVER

OF BOSTON

WIDOW OF COL. JAMES WARREN SEVER

(Class of 1817)

Digitized by Google

Digitized by Google

J. MARTÍ-FOLGUERA

LO CARAGIRAT

PREU: 3 PESSETAS

BARCELONA
IMPRENTA DE LA RENAIXENSA
ANY MDCCCLXXVII

Digitized by Google

Rom 2661.31

Harvard College Library
Aug. 16, 1916
Sever fund

LA MIDA DE CA

AL RICARD GUASCH

MODELO D' AMICHS

L' AUTOR

Digitized by Google

I

LO MAS DEL ALEIX

En una de las partidas del bonich Camp de Tarragona, entre Reus y Constantí, mes prop d' aquet poble que d' aquella vila, á la vora d' un mas, hi havia en un dia del mes d' agost del any 1810 dos joves pagesos cavant. Era al capaltart. Cavavan aquells sense dirse res, peró un d' ells, que semblava estar neguitós mirant de reull al altre, digué al últim á aquest, no poguent contenirse:

—Home, Blay, afanya 't mes; sembla que t' hi adormis; desde acabat de berenar que no has fet mes que duas tiras; jo n' he fet cinch.

—Ja ho sé (respongué l' altre) que tú ho fas

Digitized by Google

tot millor que jo; ets l' home que tot ho fa bé, y jo so lo qui tot ho fa malament.

—Tot ho entens de la pitjor manera; ja no se 't pot dir res.

—Donchs no m' ho diguis.

—Peró escolta, Blay, ¿quan mudarás? ¿no veus que 'l pare s' fa vell y nosaltres l' hem de descansar, procurant que no treballi y fent la feyna qu' ell deuria fer? No tenim mes que aquest bossí de terra y ja cal que no 'ns hi adormim. Aqueixa malehida guerra fa anar á molta gent á captar; es necessari arreplegar alguna cosa per lo que pugui succehir.

—No penso pas morirme de fam.

—Ab lo camí que portas, prim hi farás.

—Sembla que 'm vulguis renyar; ¡com si fossis l' heréu!

—Greu me sab parlarte; pagas un bon consell ab una mala resposta. No sé perque no posas enteniment. ¿Quan acabarás de fer pendre rabiadas al pare? L' altre dia ell te va veure que prenias los diners del calaix.

—Prou.

—Prou, sí, que de tú may se 'n pot traure 'n l' entrellat.

Los dos pagesos que aixis parlavan eran dos fadrins de vint y cinch anys cada hú, germans, com se despren de sas paraulas, y bessons per mes senyas, peró tant diferents l' un del altre,

Digitized by Google

com diuhen que 'l cel ho es del infern. Lo Jordi era 'l bo y 'l Blay lo dolent. Los dos vivian ab llur pare que ja era vell; llur mare havia mort quan ells eran petitets.

Estiguéren molt de temps sense dirse res; lo Jordi treballant, lo Blay dret, recolzat en lo mánech de l' axada, mirant cap al horisont, com si rumiés.

Per prop del lloch hont hi havia 'ls fadrins, hi passá un frare que caminava pausadament per entre duas renglas de vellaners, y 's dirigia cap al mas. Quan lo Jordi vejé al frare aná á besarli la ma y li digué:

—Bona tarde, Fra-Vicens; vosté ja deu venir de fer la passejada.

—Si, y ara que 'l sol se pon he dit: Deixa 'm anar al mas.

—Ja es l'hora de plegar y podem marxar junts.

—Anem donchs.

En tot aixó 'l Blay ronsejava acostantse al caminal. Fra-Vicens lo contemplava somrient y li digué:

—Y bé; sembla que no vols dirme res.

—Bona tarde, va murmurar lo Blay ab veu mal agradosa.

Llavors lo frare y 'ls dos joves pagesos se dirigiren cap al mas.

Fra-Vicens desde que En Joseph Bonaparte va disóldrer algunas ordes religiosas, vivia ab

Digitized by Google

uns parents en un mas vehí al del Aleix, que aixís s' anomenava lo pare dels bessons.

Fra-Vicens també era parent dels amos del mas del Noguer, qu' era lo mas mes gran de tots los d' aquella partida. Los amos del mas del Noguer havian mort deixantho tot á una llur filla á qui era padrí Fra-Vicens... Peró d' aixó ja 'n parlarém mes tart; no ho diguém tot á l' hora.

Poch havian caminat las tres personas que coneixem, quan arriváren á una era que feya de devanter d' un mas petit, qu' era lo del Aleix.

Pe 'l voltant de l' era hi havia un pedrís, y part en fora, seguint tot lo pedrís y aferrada á ell, una renglera d' esbarzers y d' etzevaras, mitj cobertas de flors, hont hi tenian molta feyna las abellas y las papallonas.

Mes enllá s' hi estenian com petits márges los quadros de verdura, mes regats per la suor del treball que per l' aygua de la pluja. Allí s' hi alsavan també los carregats presseguers, que ajupian llurs ramas á terra, de tant plenas de fruyta qu' estavan; allí las gentils pomeras y las ombrosas figueras y las espessas vinyas estenian sas redoltas cobertas de pámpols y entrellassadas en tendras abrassadas d' amor.

Lo mas era petit; una entrada plena d' eynas de pagés, una escala curta, un primer pis en que hi havia tres quartos ab llit en cada hú, un' altra escala, mes amunt la golfa, y mes amunt encara,

Digitized by Google

la teulada y un bossí de terrat, desd' hont se dominava àb la vista tot lo Camp de Tarragona, y allá al extrem la faixa del mar amagantse per una part en las montanyas del Coll de Balaguer y per l' altra part en las montanyas de Tamarit.

Fra-Vicens y 'ls seus companys trováren á un vell assegut al brancal de la porta del mas, de fatxa agradable y mirada tranquila. Era l' Aleix.

Lo vell al veure al frare s' axecá y aná á besarli la má. Enrahonaren de las collitas, pero ben aviat la conversa se girá cap á la guerra.

—Y donchs ¿qué diuhen dels francesos, fra-Vicens?

—Ay Aleix, ja han guanyat quasi tots los pobles de part ensá del Ebro.

—Sembla que Dèu nos deixa.

—Dèu no 'ns deixará. No crech que agradi á Dèu que 'ls francesos matin y saquejin y profanin los cementiris y las esglesias. Crech que 'ls francesos son dimonis sortits del infern y escampats per la terra.

Fra-Vicens no era tan sabi com bo; se pensava que lo que feyan los francesos era efecte de las ideas anti-religiosas que havía proclamat la revolució del noranta tres. ¡Lo povre no sabia que 'ls homes son tots igualment dolents quan están emborratxats per la sanch é inflats per la victoria! Qualsevol guerra que 's fassi, en nom d' alló que 's vulga, ja de la religió, ja de

Digitized by Google

la monarquía, ja de la llivertat, ha d' ésser cruel é infame. Lo mal está en la guerra. Lo poble mes civilisat, posat á guerrer, se torna com lo mes selvatje. La forsa nega 'l dret. Aquell que admet la guerra, admet tots los mals.

Després d' una estona de conversa, fra-Vicens diguè:

—Lo sol ja es post; adéu siau donchs; me 'n vaig cap al mas.

L' Aleix y 'ls seus dos fills li besáren la ma, y 'l frare se perdé entre l' ombra dels arbres.

Lo Jordi s' assegué al pedrís de l' era, mirant los estels que ja comensavan á guaytar; semblava que pensés en alguna cosa que l' omplía de tristor.

Lo Blay se passejava pe'l voltant del mas, com si també estés capficat. De quan en quan s' aturava mirant cap á un caminal, entre 'ls arbres de lluny.

L' Aleix torná á asséure's al brancal de la porta.

Després d' una estona de callament, quan la foscor havía omplert de gom á gom l' espay, l' Aleix s' axecá y digué:

—Ala, minyons, cap á passar lo rosari y al llit, que demá hi há matinas. A las quatre arriva la diada d' aygua y un dels dos ha de serhi.

Lo Jordi s' aixecá també y se 'n aná cap á son pare. Aquet doná una volta per l' era y cridá:

Digitized by Google

—Blay! Blay!

Lo Blay no compareixía.

—¿Hont s' haurá ficat aqueix diastre de bordegás?

—Are mateix era per aquí.

—Ves á veure si es á l' altra banda del emparrelat.

Lo Jordi doná un tom pe'l mas y torná sol.

—No l' he vist.

—Deu haver fugit pe'l barranch.

Lo vell torná á cridar:

—Blay! Blay!

Cap resposta tampoch; sols se sentía lo remor de las fullas que balandrejavan.

—Ja 'm semblava (digué 'l Jordi) que 'l Blay ne duya alguna de cap.

—Ba! Dèu sab á quin' hora tornará; aném á passar lo rosari y després nos ficarém al llit.

Axís ho feren, y á fé que s' adormiren ben aviat. Ja estavan acostumats á que 'l Blay los deixés moltas nits y no comparegués fins al dia següent. De vegadas estava mes d' un dia fora, y per mes que l' Aleix lo renyava, may ne podia sortir.

Lo callament va omplir lo mas.

A fora la soletat de la nit era solemne. Ni un núvol cobría 'l cel, los estels brillavan ab puresa com miradas dels sers del altre mon, lo ventitjol refrescava lo tebi espay, y amagat en l' ombra cantava l' aucell de las mes dolsas tonadas.

Digitized by Google

II

LO MAS DEL NOGUER

Lo Blay se 'n havía anat pe'l mateix caminal per hont ell y 'l Jordi s' havían dirigit al mas al plegar del treball. Tirá cáp a la banda de mar y anava tan depressa que quasi corria. Després de un mitj quart de tal carrera, vegé una llum per entre mitj del fullam dels arbres.

Lo Blay mirant la llum morm orá:

—Encara deu estar llevada.

Doná alguns passos mes, y al girant d' un alt marge va sentir una remor estranya y vejé á una dona. Llavors digué entre dents:

—Malehida! ara vé la bruxa.

Digitized by Google

Semblava que 'l Blay coneixía molt á aquella dona que llavors entre la fosca de la nit y l' espessor dels arbres no tenia mes apariencia que la d' un' ombra. Per axó nosaltres no podem conéixer per ara á la dona; ni una ratlla de la seva fesomía, ni un signe; no mes os diré que á despit de la fosca, los ulls li brillavan com los del gat, tenian una claror sinistra, semblavan duas guspiras estranyas dins d' un forn apagat.

La dona s' acostá al Blay y l' aturá.

—¿Ahont vas?

—Al mas del Noguer.

—¡Sempre al mas del Noguer!

Aquellas paraulas fóren ditas ab un to de veu hont s' hi barrejavan la reconvenció, la gelosía y la pena.

Lo Blay va seguir dihént:

—¿Y bè? ¿qué 't fa que jo vaji á un lloch ó á un altre? No m' aturis perque no vull perdre temps.

—T he d' enrahonar.

—Bé, dona, bé; d' aquí á una estona.

—Ara.

—Ara no pot ser.

—¿T' espero aquí?

—No; ja aniré á la teva cova. Ah! y 't previnch que d' ara en endevant no 't fiquis mes en los meus assumptos, ¿ho entens?

—Qué? ¿endevinas que t' estava esperant aquí, pensant que anirías al mas del Noguer?

Digitized by Google

—Sí, y fins me sembla que has espiat á la Mercé.

—Jo?

—Sí. tú; y com no li portas cap bona voluntat, pot ser vols fernhi alguna. Pero ¡ay de tú si la tocas, Xana!

—¿No veus qu' estich gelosa, malvat?

—Móre't si vols, peró deixa córrer als demés. Quant mes fassis mes t' avorriré, bruxota malehida.

—Oh! jo si que dech malehir lo dia en que 't vaig conexer.

—Pensa que has de fer lo que 't mano y no lo que tú desítjas, y sinó, hi haurá tacó llarch. Y adèu, que ja m' he deturat massa.

—Pensa que t' espero.

—Si m' ho tornas á dir, no vinch.

—Te convé venir; hi haurá molt de diner.

—Mes vindré pe'l diner que per tú.

—Malvat!

—Adèu donchs.

—Oh ja te 'n vas! ¡y al mas del Noguer!

Y 'l Blay va seguir caminant sense fer cas de la dona que 'l mirava des de la meytat del camí y mormorava paraulas ininteligibles.

Lo Blay arrivá á un' era devant d' un altre mas. Quasi tots los masos del Camp de Tarragona tenen l' era al devant. Llavors lo jove tenia prop la llum que havía vist llunyana. La claror

Digitized by Google

sortía d' una finestra retxada de ferro que hi havía quasi á peu pla al costat de la porta del mas.

Aquell era 'l mas del Noguer, altra cosa que 'l del Aleix; tenia dos pisos, al derrera grans corrals, als costats llargas y espayosas galerías y al cap de munt una bonica torratxa.

Quan lo Blay hi arrivá, lo más estava quiet; cap remor destorbava 'l callament; las portas estavan tancadas y barradas. La gent dels masos retira aviat; á lendemá hi ha feyna y cal matinejar. A las vijilias dels dias de festa ja es altra cosa; llavors un se pot ficar al llit tart y passar duas y tres horas devant de la porta, sobre tot si es al istiu, al voltant del pagés mes vell, sentint contar rondallas y fets de la velluria. Peró quan s' es jove y 's té festejadora, llavors mes val festejar que sentir contar rondallas.

Lo Blay després d' haver estat un moment aturat á una de las cantonadas del mas, se 'n aná cap á la retxa per hont hi exía claror, se posá prop y cridá:

—Mercé! Mercé!

—Quí hi há? »Respongué de dins una veu tendra. Tantost havía respost la veu quan isqué á la finestra un cap jove, fresch, bonich, ab las trenas deslligadas y ab miradas com si diguéssin?

—¿Qué passa de nou?

Digitized by Google

Peró avans de seguir la conversa que tinguéren lo Blay y la noya, es precís que sapigáu qui era aqueixa:

La noya, per alt, per alt, tenia vint y un anys; era aquella á qui havía sigut padrí fra-Vicens, que á mes á mes li era oncle valenciá, com acostumém á dir á Catalunya.

La Mercé era tan bonica com os pugáu figurar. ¡Ullets blaus com un cel ras! en ells hi brillava mes claror que en un bon dia de primavera.

Tota la gent dels voltants deya que no s' havía vist noya tan gentil com la Mercé, que feya enveja fins á las mes bellas.

¡Bé n' hi havía de fadrins que li feyan l' aleta! No 'n faltavan de nits de primavera y d' istiu en que tots los vehins d' aquell terme no podian aclucar l' ull perque sentian cansons y tochs de guitarra sota las finestras del mas del Noguer. Y de segur que encare que la noya no hagués sigut povilla hauría tingut los mateixos pretenents, perque, per mes que 's diga, á la noya molt guapa no li calen los quartos per atráurer als joves. De dia també hi ha estels, peró no 's veuhen perque 'l sol llu mes qu' ells; ningú hi pensa sisquera; no mes se veuhen de nit ¡quina gran cosa! perque 'l sol no hi es.

Los pares de la Mercé van morir quan aquesta era molt petita. Com que no tenian altre fill, la van deixar povilla. Ab la noya quedá vivinthi

Digitized by Google

una bona dona que li havía sigut dida; ¡la Tuyas! ¡prou coneguda era per tots aquells masos! Havía tingut dos fills y tots dos se li havían mort; ¡valga que li quedá la Mercé pera consolarla!

Vivían també al mas del Noguer ab la Mercé y la Tuyas, un jayo pagés que feya de majordom, tres mossos y una minyona de servey.

No 's pensáu que la Mercé encare que fos rica anés vestida de senyora; com que havía nascut al mas y havía sigut criada al camp, no deixá lo vestit de pagesa. ¡Y qué bé que li esqueya! Es á dir, no era 'l vestit lo que li esqueya bé; es que quan s' es bonich y jove, tot escau.

Als dias de festa se posava lo jipó de vellut, las faldillas ab flors vermellas, lo mocador blanch y unas arracadas que guardava de sa mare. ¡L' hauríau vist qué axerida anar per aquells camins, de mas en mas! Allí hont passava, semblava que hi nasquéssin flors. A la matinada se 'n anava á missa á Constantí, y llavors ¡n' haurían vist de badochs encantats mirant á la noya! Lo camí per hont ella passava era una regatera de fadrins. Ella era complacenta ab tots. *¿Com vá? ¿com anem? Dèu te guard.* Y tot axó barrejat ab dolsas paraulas que no sabém copiar.

¡Ditxós qui la pogués éurer! deyan tots. Peró la Mercé ja tenia 'l cor robat.

De petiteta qu' era la noya havía conegut á un

Digitized by Google

minyó que tenia pochs anys mes qu' ella; peró 'ls dos cors eran de la mateixa edat. Los cors ho coneguéren, guaytáren als ulls y 's digueren: «Nosaltres som bessons.»

Lo minyó era foraster; havía anat á passar alguns dias al Camp de Tarragona á la masía d' un seu oncle—la mateixa hont vivia fra-Vicens —y ho va fer tant bé, que en lloch d' alguns dias s' hi estigué alguns anys.

No hi havía dia en que no s' enrahonessin la Mercé y 'l seu festejador. La Mercé anava á veure al seu padrí fra-Vicens, y ¡cosa mes natural! al mas hi trobava al Angel; fra-Vicens anava á veure á la seva fillola al mas del Noguer, y ¡cosa mes natural! al oncle l' acompayava 'l nebot. Peró no hi faltaren vegadas en que l' Angel anés á veure á la Mercé sense calguerli la companyía del frare.

La noya y 'l fadrí enrahonavan del seu pervenir. ¡Ni somniarhi sisquera que 's podian separar y no tornar á veure 's may mes! Quan s' es jove y s' estima y encara no s' ha sofert, los dolors semblan cosas inexistibles, de que no mes ne parlan los llivres.

Tota la jovenalla que coneixia á la Mercé y que li anava al derrera ¡contéu com se va posar quan va saber que la noya tenia un festejador foraster!

—Ves! un foraster! ¡com si al Camp no n' hi hagués prou de fadrins!

Digitized by Google

Peró ¿qué hi voléu fer? al cor no se 'l mana y quan ell diu *ara*, es ara y no altra cosa.

De vegadas se passan molts anys buscant á l' ánima bessona ¡bé se 'n veuhen de caras! ¡bé se 'n senten de veus! peró ¡no 's troba *aquella cara*! ¡no se sent *aquella veu*! De repent, un dia en que ni sisquera hi pensem, no mes cal una mirada, un sospir, una paraula, peraque 's reuneixin dos cors que 's buscavan. ¡Ditxosos d' aquells que 's trovan aviat! ¡quina tristesa la d' aquells cors que may podeu reunirse y al mitj de tanta llum, de tanta poesía, están condemnats á viurer aislats y á anyorarse eternament!

Peró ¿creyéu que tots los que 's troban son sempre ditxosos? Ah! en aquet mon res dura. L' Angel tingué de tornar á la seva terra, quera l' Ampurdá. Son pare, que no 's cansava de demanarli que hi anés, llavoras li maná. Havia comensat la guerra de l' independencia y 'l pare del Angel no volia que 'l seu fill estigués lluny de casa en temps tan dolents com los que corrian.

L' Angel no tingué mes remey que allunyarse del Camp de Tarragona.

Quan la Mercé sabé que l' Angel se 'n anava ¡ja podéu contar si ploraría! Va anar cap al mas hont hi vivia 'l fadrí, li pregá per tots los sants que no se 'n anés y li jurá que sens ell no sabria viure.

Digitized by Google

Mes ay! arrivá 'l dia del adéu. Llavors fou quan per primera volta, sense que ells mateixos se 'n adonessin, la Mercé y l'Angel ajuntaren los seus llavis.

Després l' Angel travessá l' era, y la noya desde 'l brancal de la porta, tenia 'ls brassos estesos y dirigits cap al festejador.

—Teva sempre; teva ó de Déu.

L'Angel caminá, deixá enrera lo mas del Noguer; y de quan en quan girava 'l cap y veya un mocador blanch que 's balandrejava per l' ayre.

—Adéu! adéu!

¡Veu 's aquí la paraula dominant en la vida!

L'Angel arrivá á un barranch per hont lo caminal s' hi enforzava, pujá al marje y encare allá lluny va veure lo mocador blanch, uns ulls que brillavan, un cap gentil que 's movia. Doná un pas mes y ja no ho va veure; solzament tenia devant la foscor del barranch, l' ombra dels arbres, los rechs que corrian y unas quantas papallonas distretas y joyosas que ala! ala! voletejavan de flor en flor y ni sisquera se 'n adonavan de que dos enamorats acabavan de dirse adéu.

Quan l'Angel va arrivar al seu mas va apariar lo cavall, hi muntá y s' allunyá d' aquella terra hont hi havia gosat tant.

En quan á la Mercé, avans tan riatllera, d' aquell dia ensá se va posar trista y malaltissa. No 's va donar mes feyna que anar cada dia al

Digitized by Google

mas hont hi vivia Fra-Vicens y preguntar á aquest:

—Padrí ¿quínas novas ne sab?

Y 'l bon frare li responía:

—Bonas, filla meva, bonas.

La nit en que havem deixat al Blay dessota d' una de las finestras del mas del Noguer, la Mercé guaytá donchs y digué:

—Per la veu me sembla qu' ets lo Blay.

—So 'l mateix.

—¿Qué vols en aquestas horas?

—Que vull? ¡y gosas demanarm' ho! Vull lo de sempre.

La noya ab veu en que s' hi barrejavan l' enuig y 'l menyspreu dígué:

—Blay, ja sabs que tot quant fassis es debades. Adéu.

La Mercé s' anava á ficar dins, quant lo Blay cridant la va aturar.

—Escolta, escolta una estona; t' ho vull dir tot.

—¿Encare no m' ho has dit prou?

—No; are vull que 'm responguis d' una vegada. Sempre que 't parlo sembla que 't donis vergonya d' escoltarme; rebujas la meva presencia y te 'n vas. ¿Me desayras, ingrata? ¿no veus que aixís m' encen mes lo foch del desitj?

—Y bé! qué? ¿acas puch fer altra cosa que lo que faig?

—Estimarme; aixó es lo que deurias fer.

Digitized by Google

—Blay, es veritat; me repugna la teva presencia y 't tinch por; no he vist en las tevas miradas la claror del amor delicat, sinó que hi he vist lo foch de la passió que crema y destrueix com lo llamp. Jamay m' has parlat ab la veu del cor, jamay; sempre m' has parlat com amenassantme. Blay, t' ho prego, no m' vinguis á parlar d' aqueix amor que m' espanta; ja sabs que no puch estimar á ningú mes que al qu' estimo; peró encare que 'l meu cor fos lliure lo meu amor no fora pera tú.

—¿Qué no pots estimar?

—No ¡ja ho sabs! he donat provas de amar á una persona á qui tu coneixes y que are es lluny, per la meva desgracia. Per axó has fet mal en acostarte, en dirme que m' estimas y en perseguirme continuament. Si tu fosses lo que deus, haurias respectat la meva tristor y no haurias may desitjat lo que pertany á un altre. Blay, sò la promesa del Angel; ni 'l meu cor ni 'l meu pensament son meus; donats están y per ben donats los tinch. Deixa 'm ab las mevas llégrimas y ab la meva anyoransa.

—No, no 't deixaré; te seguiré sense repós, perque vull que sigas meva. Lo meu desitj ja es massa gran pera que jo puga y vulga apagarlo.

—Atrevit! malvat!

—Ara si que pots comensar á tenir por.

—Qué farás?

Digitized by Google

—Diré á tothom que 't coneix, que t' he vist algunas nits ab un home passar per l' ombra dels canyars que donan al barranch.

—Ningú 't creurá; tothom te coneix; tothom me coneix.

—Tothom fará cas de mas paraulas, perque 'l mal aviat es cregut. Sí jo digués alguna cosa que t' afavorís, ningú 'm creuria, peró lo que diu mal, ja té mitj camí fet.

—Sempre 'm trobarás ferma; la virtut es mes forta de lo que 't pensas.

—Algun dia ó altre vindrá l' Angel.

—Sí, vindrá, y llavors será lo meu marit.

—No tindrá temps de serho.

—Per qué?

—Ja veurás si té bon tall la meva destral.

—No gosarás acostarte al Angel; ets covart. ¿Per qué may me vas dir res quan ell era aquí?

—¡Ay de vosaltres dos!

—Adéu, no vull escoltarte mes; y 't previnch que aquesta es la derrera vegada que 't parlo. May mes, t' ho juro, may mes vull recordarme de tú.

Y la noya 's ficá dins y tancá la finestra. Los raigs de llum ja no 's vejéren mes.

Lo Blay se quedá á la part de fora, y encés per la rabia va rondinar entre dents:

—Malehida!

Digitized by Google

III

LO MONSTRE AYMAVA AL MONSTRE

Lo Blay, que quedá llarch temps com ensopit dessota de las finestras del mas del Noguer, se va convéncer de que la Mercé no se l' escoltaria.

No sabia cóm, peró estava cert de que 's venjaria de la noya y de que las cosas no quedarian d' aquella manera.

Lo Blay tenia 'l cor de fera. Son pare y son germá lo judicavan dolent, peró en veritat no tant com ho era. Oh! ¡si l' haguessin conegut á fons! ¡si haguessin pogut regirar totas las ombras d' aquell enteniment de dimoni!

De sanch bullenta, prim, nerviós, begut per

Digitized by Google

una naturalesa neguitosa, lo Blay tenia totas las condicions per entregarse aviat á la furia. Mirat de prop, lo Blay feya por.

¡Dèu nos en guard de trobar per camins solitaris á homes com lo Blay, y menys si es al capaltart ó á la nit!

Tal era l' home que havia gosat perseguir á la Mercé, aquella flor delicada del sentiment. Oh! ¡sempre, sempre l' ombra prop de la llum! ¡las punxas al costat de la rosa!

Com lo Blay tenia vicis, y pera mantenirlos li calian diners, ne prenia del calaix de son pare. Quan lo calaix de casa seva estava buyt, ja 's donava manya de traure los diners d' altres llochs.

Un dia al vespre un senyor foraster que passava per un camí del Camp de Tarragona, va veure á un home que 'l seguia; va apretar lo pas, peró l' home 's posá á correr y aconseguí al foraster.

A l' endemá aquell senyor montant al cotxe á Tarragona, deya que per un camí un home li havia demanat diners ó la vida.

L' home havia sigut lo Blay.

Y com aqueixa moltas.

Sens més ni més, de vegadas, matava alguns caps de bestiar que trobava pasturant, y esfarehia als demés bens, mentres lo pastor, al adonarse'n, llansava renechs y pedradas.

Digitized by Google

Totas las noyas del voltant que coneixian al Blay, ne fugian d' ell com d' un mal esperit. A las festas majors y á las firas, la noya á qui 'l Blay anava á traure pera ballar, lo menyspreava ó s' escusava com podia. Cap d' aquellas fadrinas s' hauria volgut casar ab lo Blay, per pobre qu' ella hagués sigut.

No sé si 'l Blay se 'n adonava de tot lo que li succehia, peró sí puch assegurarvos qu' ell no s' esmenava pera ferse ben voler, y quant més anavam, menys valiam.

¿Ahont aná 'l Blay després d' haver exit de l' era del mas del Noguer? Tirá marge amunt per un camí costarut, fonzo, amagat entre duas rengleras de canyars. Més d' un quart va caminar, sempre pe 'l mateix camí, que cada cop s' anava fent més feréstech. La verdor quasi era negra, lo fullatge més espés, y la remor de las fullas més estranya.

Lo Blay arrivá á un lloch fonzo, fonzo, rodó y més ample que 'l camí; semblava una plasseta enrevoltada d' altas murallas de pedras y de terra coberta d' etzevaras.

Allí 'l Blay se va aturar, mirá una estona y 's fixá en una prima ratxada de claror que sortia d' una escletxa del gran marge. Lo Blay aná cap allí, y segons caminava resoltament, ja coneixia bastant aquell lloch.

Lo primer ab que topá 'l Blay fou una porteta

Digitized by Google

irregular, malament ficada entre un munt de rocas, de pesets, d' esbarzers y de terra, tot lo qual volia figurar ésser una casa. Alló més que casa, era una cova.

Una ratxada de llum sortia també pe 'l forat. del pany de la clau que hi havia á la porteta. Lo Blay hi trucá d' una manera estranya, y desseguit va ésser obert.

—A la bon' hora que vens, li digué la mateixa veu que li havia parlat avans de la Mercé.

La veu era la d' una dona morena, quasi negra, grossa, petitona, lletja, plena de grenyas, vestida ab drapots vermells en forma de gipó y faldillas. Oh! ¡cóm lo color vermell contrastava ab la negror y la bruticia de la cara, dels brassos y de las mans!

La dona era ja entrada en anys, tenia 'ls ulls petits, negres y vius, lo front curt y arruat, los llavis dobles, las galtas plenas y com si li volguessin cáurer. Demunt del gipó hi duya un mocador mal lligat al coll; anava arremangada de brassos; las faldillas eran curtas, y per dessota 's veyan uns peus descalsos, negres y polsosos. Oh! era una criatura repugnant.

Quant lo Blay hagué passat, la dona torná á tancar la porta, se 'n aná endins y penjá lo llum de ganxo á una biga mal posada, peró que ab tot aguantava molta part del sostre.

Lo lloch hont s' hi estavan la dona y 'l Blay

Digitized by Google

era petit, estret, baix de sostre; tan baix, que 'l cap d' un home alt hauria rescat per aquell. Lo qu' es lo Blay tingué que asseure's desseguit pera no estar malament.

Per las parets y pe 'l sostre s' hi veyan algunas fullas d' etzevara, qu' eran de las de la part de fora, rochs que sortian punxaguts y ennegrits pe 'l fum, terrossos que queyan, claus grossos y mal clavats hont hi havia penjadas eynas estranyas y que no servian pera treballar la terra.

A l' un cantó hi havia una llar negra, feta ab unas quantas pedras arrambladas y plena de terra barrejada ab cendra y alguns rebassons apagats. Entre mitj dels rabassons hi havia gotas de sanch presa y bocins de carn socarrimada. De la llar ne sortia una fetor que ofegava, que, com un fum estrany, s' estenia per tot aquell raquítich espay y que apénas se deixava travessar pe 'ls febles raigs que s' escampavan del llum de ganxo, hont hi havia tanta mesquinesa de ble com d' oli.

Al altre cantó, esbarriadot per terra y mal cobert per un drap doble, brut y esqueixat, hi havia un feix de palla, que servia de jas á la mestressa d' aquella cova. Per capsal hi havia una pedra dessota d' un munt d' herba seca; per llansol una manta suada y vella, que qui sab qui l' havia duta quan era nova, si nova podia haver sigut.

Digitized by Google

Al mitj d' aquella dolenta cambrota s' hi alsava vella y corcada una taula, es á dir, una post demunt de quatre bastons encreuhats. Al voltant de la taula hi havia banchs que grinyolavan quan algú s' hi asseya y que per las voras ja 's desfeyan de tan podrits qu' estavan.

Lo poch soll que deixavan la llar, lo jas y la taula, estava ple d' ollas trencadas hont los cuchs hi consumian cors de bou farcits d' agullas de cap, escarabats atapits, llagostas sense potas, aucells oberts de ventre y ab las alas trossejadas.

Demunt de la taula també hi havia cosas estranyas; ampolletas plenas de suchs negres y rojos, pots ab pastas repugnants, testos y gots trencats, paellas sense mánech, cassolas rabejadas de sanch; tot vell, fetorós, esgarrifant.

¿Quí era la mestressa de tot alló? Se deya Xana; era coneguda per bruixa; tothom ne fugía; vivia lluny de la gent, en lloch tan feréstech com ella, no mes ab lo dimoni, segons los povres pagesos, peró en realitat no mes que ab malfactors. No sabia de qui era filla ni àhont havia nascut, ni lo que devia fer; se trobá bruixa, y bruixa fou. De nit sortia á rodar pe 'ls caminals y pe 'ls marjes; de dia quasi may era vista; llansava xiscles estranys; lo poble la creya germana dels aucellots que 's beuhen l' oli de las llantias. Quan per casualitat se la veya de dia,

Digitized by Google

las mares abrassavan á llurs noys y deyan: La bruixa té gana y vol menjar carn de criatura.

Segons lo dir de la gent, la Xana no menjava com las demés personas; no mes vivia de carn humana ó d' herbas verinosas, que per ella no ho eran.

Algú va arrivar á dir, que un jorn que va veure á la Xana, la va fer fujir fentli la creu com quan se vol allunyar al mal esperit. Los noys se pensavan que quan la Xana reya esclatava 'l llamp; los vells se creyan que quan la bruixa s' passejava massa per un tros de terra, ja no hi podia haver bonas collitas per set anys. Una jaya d' un mas va dir que una vesprada de tempesta va veure á la Xana serpejant entre mitj dels núvols encesos y ballant ab los dimonis.

Quan queya una pedregrada los pagesos deyan:

—M' allá! ja plora la Xana.

Los trons eran los renechs de la bruixa.

Quan ficava 'l peu á algun rech, en lloch d' aygua hi devallavan escorpins; quan contemplava 'l cel, s' ennuvolava; quan pensava molt en algú, aqueix algú s' enmalaltía. Se tancava á la seva cova y allí feya ungüents qu' embruixavan; los diables li servian de fadrins treballadors. Tenia dos companys per quan ella volia; lo vent fort que feya mal-bé 'ls camps, y la malestruguesa qu' escampava per la gent á qui la Xana mirava

Digitized by Google

malament. Quan enrahonava s' estremía la part mes fonza de la terra; s' hi haguéssiu posat l' orella á alguna pedra, hauriau sentit una remor sorda, llunyana, que 's ficava al moll dels ossos y que no 's podia aguantar massa temps.

Tot aixó creya la gent y molt mes.

En realitat la Xana era una donota dolenta, lletja, gitana, mal vestida, escabellada, que 's pensava tenir poder per embruixar, y que semblava una fera encauhada en aquella mena de cova sinistra y allunyada de tots los masos.

Si no era bruixa, era un monstre qu' esgarrifava no mes de véure.

Ja feya anys que 'l Blay la coneixia. Se féren amichs, y 'l germá del Jordi passava moltas estonas á la cova de la bruixa. La Xana anava á robar per compte del Blay y aqueix li agrahia ab un regany ó ab un fart de tacó. La Xana ho sofria tot resignada, ajupia l' espatlla y abaixava 'l cap; algunas vegadas una calenta llágrima rajava d' aquellas parpellas vermellosas y 's deturava en las arruas d' aquellas galtas ennegridas.

Lo monstre tenia un amor. L' amor lo va inspirar lo Blay sens adonarse 'n. Mes tart la bruixa li va dir y llavors va rébrer mes cops que may. D' aquell jorn ensá lo Blay la tractava com l' amo tracta al gos.

—A la bon' hora que vens, li digué la bruixa, quan ell tornava del mas del Noguer.

Digitized by Google

Lo Blay va respóndrer ab un renech, avansá alguns passos y s' assegué al banch de vora la taula.

—¿Qué tens? va seguir dihent la Xana.

—¡Llamp de Dèu! ¿qué vols que tingui? la povilla es esquerpa.

—Encare s' estima al Angel.

—¡Axís s' enfongués!

—Veus?.. no hi haguessis anat al mas del Noguer!

—Mal llamp te parteixi! sembla que vols renyarme.

—La gelosía no 'm deixa sossegar; vull embruixar á la Mercè.

—¿Embruixarla?

—Sí, pera que 's mori y no 't fassi tornar mes boig. Jo, jo vull ser la teva festejadora.

Lo Blay ventá un parell de bofetadas á la Xana, que moxa y avergonyida va callar.

—Bruxota, lo desitj de tenir á la Mercé, m' encen; que jo la puga tenir una mesada, y després que s' enfongui ab lo seu Angel.

La bruxa seguia callant y ab lo cap baix. Lo Blay va continuar.

—¿Sents lo que 't dich? donchs bé; tú qu' ets bruxa, embruixa á la Mercé, peró no pera que 's mori, sino pera que vulga ésser meva. Quan jo n' estaré satisfet ja te la donaré pera que la trossejis y la matis.

Digitized by Google

—Peró, primerament...

—Primerament la vull ¿ho sents? á tú t' encarrego que l' embruixis, y si d' aquí á un mes la Mercé no es meva, vindré á la cova, trencaré totas aqueixas ampollas, cremaré la taula y 'ls banchs, t' agafaré, t' enrestaré en un ganxo y 't ficaré á las flamas fins que quedis rostida.

La Xana mirava esparverada al Blay, s' hi revolcava pe'ls peus y cridava:

—Perdó! pietat!

Lo Blay responía

—¿No dius que sabs embruixar? donchs embruxa; apería las tevas ollas; ja 't portarè 'ls caps de bestiar que vulguis pera arrencárloshi 'l cor. ¿No calen cors de bestia pera embruixar?

—Sí, sí, faré tot lo que desitjas, peró no 'm matis.

—Si cumpleixes, te deixaré viure.

—¡Al menys m' estimessis quan estessis cansat de la Mercé!

—Calla, bruixa malehida.

—No sé perque t' he d' estimar tant. Oh! la sort tens que ab tot lo mon tinch poder menys ab tú; may te podré embruixar. Oh! si ho pogués, t' embruxaría, y tú m' haurías d' estimar encare que 't sapigués greu.

—Bé, acabem las rahons y dígasme perque m' has fet venir á la teva cova. ¿No m' has dit que 'm convé?

Digitized by Google

—Sí.

—Parla donchs.

—Lo Mastega m' ha dit que aquesta nit fessis cap aquí per que t' ha de veure.

—¿A quin' hora vindrá?

—A las deu.

—Ja 'm sembla que son leri leri.

—Donchs no pot trigar.

—¿Y com sabs que 'm convé veure al Mastega?

—Perque m' ha dit: Digas al Blay que hi haurá diner llarch si sab manegar lo que li encarregaré.

La Xana y 'l Blay estiguéren callats una estona.

No passá gayre temps sens que 'l callament fos destorbat per uns quants retruchs á la porta.

—Ves á obrir: digué 'l Blay á la vella.

La Xana va obehir. Agafá 'l llum de ganxo, se 'n aná cap á la porta y demaná al qui trucava.

—¿Qui hi ha?

—Obre, Xana, so jo.» Digué una veu forta y ayguardentada.

Al sentir la veu la Xana va obrir desseguit.

Un home alt, sech, prim, de mirada viva y de fesomía murria entrá á la cova. S' acostá al Blay y 'ls dos varen encaxar com si fossin antichs companys.

Lo Blay demaná al esdevingut.

—¿Diu que m' has de enrahonar?

—Sí; me plau que la Xana t' haja trobat pera dirtho.

Digitized by Google

Parla donchs.

—Espera't, que mentrestant farém un xarrich Tu, Xana, trau aquell' ayguardent tan bona: la que vam robar al mas del senyor baró.

La Xana va dur dos gots á la taula y una ampolla polsosa, qne feya fástich de veure.

Quan los dos homes haguéren fet la beguda, l' esdevingut digué:

—¿Sabs aquell capitá francés á qui una volta vas fer anar á regirar un mas hont hi havía armas pe'ls espanyols?

—Ja me 'n recordo.

—Donchs ahí quan vaig anar á Reus lo vaig veure y 'm va dir que voldria parlar ab tú aquesta mateixa nit.

—¿No sabs que 'm vol dir lo francés?

—No.

—Donchs are mateix m' arrivaré fins á Reus.

—Ja cal que vajis previngut á cada pas, perque pe'l Camp hi rodan patrullas. Com que avuy ha passat lo general francés Macdonald...

—Si, ja ho he sentit á dir aqueixa tarde.

—Vaja donchs, adéu.

—Ah! escolta; ¿ahont será 'l capitá?

—A la plassa dels Quartels. Al soldat que trobis dónali aquet sant y senya: *Bon soleil.*

—*Bon soleil*? no sé si me'n recordaré.

—Vesho dihent pe'l camí.

—Molt será que no 'n surti.

Digitized by Google

—Adéu donchs.

—¿Ahont vas?

—A la Canonja. Diu que á ca'l Faló hi fan las xapas y que hi moltas unsas á guanyar á alguns forasters que encare no han conegut la trampa.

—Demá hi aniré jo y tot.

—Diu que fins hi ha mossas.

—Endavant, méntres no siguin esquerpas...

—¡Qué han de ser! son mes blanas que la molla de pa.

—Adéu, bon mosso: digué la bruixa des de la llar ahont s' entretenia en barrejar algunas sustancias pera compondre l' embruxament que 'l Blay li havía encarregat.

Lo Mastega ja havía travessat lo brancal de la porta y s' allunyava barranch avall cap á la banda de mar.

Lo Blay s' axecá del banch, se 'n aná cap á la bruxa, li tocá l' espatlla y li digué:

—No oblidis lo que t' he manat.

La Xana va respondre ab veu tremolosa y alsant aquellas miradas que per tothom eran feréstegas menys pe'l Blay.

—No tinguis por.

Lo Blay isqué de la cova; la portá 's tancá derrera ell; allá dins, en aquell lloch estret y misteriós hi quedá la donota murmurant algunas paraulas de pena y de desesper.

Lo monstre s' allunyava del monstre.

Digitized by Google

IV

D' ALGUNAS CONEIXENSAS QUE TENIA 'L BLAY

CAMINA que caminarás lo Blay se 'n anava cap á Reus, y encare no havía passat mitj' hora quan aquell entrava á la partida del Borgaret. Llavors va sentir remor de passos y s' aturá.

La nit era fosca; los arbres eran espessos. Lo Blay va ficar una ma á la faxa, va traure'n un gavinet, l' obrigué y estava disposat á burxar al primer que se li hagués tirat demunt.

Un' ombra anava avansant, y entre mitj dels arbres ressoná una veu no gayre mes agradosa que la del Mastega.

Digitized by Google

—Sia qui sia, que afluxi la mosca.

Lo Blay se posá á riure y tancant lo gavinet, digué:

—Vaja, tonto; ja no havías de ser lo Camascurtas.

L' home que havía cridat s' acostá al Blay y li encaxá la ma.

—¿Ahont vas?

—A Reus?

—¿Qué hi ha diners á guanyar?

—Qué sab hom! Diu que 'l gabatx m' ha de veure.

—¿Aquell á qui coneixes?

—Just.

—Sinó 't fa bisbe, no te l' escoltis.

—No mes que 'm fes canonje, ja estaria content.

—Jo 't festejaría la majordona.

—Tot á correns! al primer que s' acostés li faria un trau.

—Bé, vaja, fora broma; si hi ha alguns diners pera tú, á veure si ho remullarém.

—No tingas por; ja sabs que sempre me 'n recordo dels companys.

—Ah! y escolta ¿com te va ab aquella mossa?

—¿Ab quina?

—Ab la Mercé.

—Ca, si en ma vida hi he pensat; no val res.

—Jo 't flich; donchs jo la tinch per una bona pell.

Digitized by Google

—Be, déixaho córrer; ¡ahont vas?

—Res; rodo per aquí á veure si 'm campo la vida ab lo primer que passi.

—Bona fortuna. Salut.

—Salut.

Tornaren á encaixar las mans; lo desconegut s' assegué á la soca d' un arbre, y 'l Blay camina que caminarás va seguir cap á Reus.

No va trigar gayre en arribarhi. Al ser al portal del camí de Tarragona va girar á la dreta y segui riera amunt, sempre al costat de la muralla. Aná fins á la plassa dels quartels, s' acosta al *cuerpo de guardia* y digué:

—*Bon soleil.*

Era 'l sant y senya.

—*En avant*: va respondre lo centinella.

Lo Blay avansá y entrá al quartel; quan fou al pati hi trobá á un capitá que se li va atansar y li enrahoná.

No era aquella la primera vegada que 's parlavan. Los homes que 's buscavan ja s' havian trobat.

Lo capitá digué al Blay que 'l seguís y 'l portá á una cambra petita, estreta y bastant fosca, puig no mes hi havia una llantia, que feya mala cara, penjada al mitx del sostre.

—Asseu' te; digué 'l francés al catalá, senyalantli un banch.

—¿En qué puch servir á vostra mercé?

Digitized by Google

—Ja sabs que 't pago bé.

—Bé, bé!... hi ha molt que dir; per axó he traballat algunas vegadas pera vostra mercé.

—¿Encare no estás content, malehit?

—Axó no es dir que jo no estiga content; os parlo franch pera que no os pensáu que 'm feu rich.

—Sou uns quans que ni ab una mina d'or estariau satisfets, y tú ets lo primer.

—Bé, deixemnos de rahons y digáu lo que fa 'l cas.

—D' aqui á pochs dias ha de venir molta gent de la nostra, y 'ns mancarán viures. N' haurém de menester molts pera tants homes; en primer lloch, pa.

—Anem á ca 'ls forners.

—No n' hi haurá prou.

—Donchs ¿qué voléu que jo 'm torni pa?

—No, sinó que tú qu' ets lo mateix dimoni y que tot ho sabs, nos has de dir en quin lloch de Reus hi ha grans arreplechs de farina. Nosaltres sabem que hi son, peró no sabem ahont.

—Donaume dos dias pera treballar. A mi 'm cal preguntar, disfressarme, escorcollar, enrahonar ab molta gent, es á dir, móure 'm.

—Mentres no passi d' una setmana lo temps que demanis, pren lo que vulguis.

—Dos dias; ja 'n tinch prou.

—¿Y 'ns dirás lo que desitjém saber?

Digitized by Google

—Molt será que no quedéu satisfets de mí.

—A veure.

—Peró axó sí, que la paga sigui grossa.

—No tinguis por, home, no tinguis por; te donarem diners ab que podrás emborratxarte un mes seguit.

—¿Hont voléu que jo siga d' aquí á dos dias?

—Aquí mateix.

—Avuy es dimecres? donchs dissapte.

—Está bé.

—¿A quin' hora?

—A la mateixa d' avuy.

—Tinch quasi tres dias.

—De tot lo que t' he dit, no n' ha de saber res ningú.

—Jo treballo á la sorda.

—Just. Si enrahonas massa, no hi haurá diners.

—Ja 'ls sabré guanyar. Adeusiáu, capitá.

—Adéu. Dissapte t' espero.

—Dissapte; no hi mancaré.

Lo Blay va sortir del quartel, y 'l capitá mormorá mirantlo com s' allunyava:

—Malehit! fora capás de véndrer á Cristo mateix que tornés.

Digitized by Google

V

UN POEMA DINS D' UN COR.

De bona matinada, quan lo sol encare havia d' alsarse allá, mes enllá de las onas de la mar, una minyona y un noy que conduhian un remat de bestiar passavan per devant del mas del Aleix.

La minyona apénas arribava als vint anys; era fresca, bonica, d' ulls negres; anava vestida d' estamenya, ab las trenas penjantas, ab devantal blanch y ab espardenyas blavas. Lo noy deuria tenir de deu á dotz' anys; duya barretineta morada, calsas apedassadas; anava descals y en mánega de camisa.

Los birets saltavan assí y allá, rescavan lo

Digitized by Google

morret per l' herbam, brincavan, de vegadas s' amagavan entre las plantas, y algunas cabras al brincar feyan ressovar esquellas que portavan penjadas al coll.

Quan los birets s' escampavan massa, á risch de pérdrerse, lo noy alsava un garrot que semblava mes gros qu' ell, donava un crit entre xisclet y cant, y llavors hauríau vist aplegarse altra vegada 'l remat.

Si 'l noy deya alguna cosa, los bens lo rodejavan y 'l miravan; pareixia que l' entenguéssin.

Quan passaren per devant del mas del Aleix la minyona s' aturá, mirá cap á una finestra qu' encara estava tancada y eczalá un sospir.

Lo noy, que la mirava soptat, li digué:

—Teta ¿qué tens?

—Res, Tonet, res.

—Ja fa dias que 't veig trista, Marió; despús ahi vaig mirar pe 'l ull del pany de la clau, quan eras á la teva arcova, y vaig veure que ploravas. A lendemá no 't vaig voler dir res, peró ara ja fa massa temps que dura la teva tristor.

—¿Y qui 't feya mirar?

—Jo no vull que ploris ni que' estigas trista: ¿ho sents, Teta? avans sempre reyas y estavas contenta; ¿per qué no rius com avans?

—Sí no tinch res, home...

—Ves! ¡massa que ho veig! Jo no sé que 't passa. Avans sempre anavas á la pleta á portar men-

Digitized by Google

já als bens y á las gallinas; ara si no fos jo, los pobres animalons se moririan de fam. May t' hi acostas.

—Ja trayém á pustorar lo remat cada matinada.

—Peró sempre venim al mateix lloch. Avans anávam per tat arréu, rodávam pe 'ls camps, nos aturávam als paratges hont hi havia mes herba. Are sempre venim per aquí, que tots son horts y vinyas y terra aprofitada. ¡Ves com vols que n' hi haja d' herba! sinó que sigui en alguna reconada de marge... Oh! y als masovers los sab greu que travessém per las fincas. No sé quina fal-lera tens de venir aquí; los bens se fican pe'ls sembrats y pe 'ls horts, y 'ls pagesos nos renyan perque 'ls fem mal-bé las plantas.

—Ara som á temps de guerra y no 'ns podem allunyar massa de casa.

—Peró axís com venim per aquet cantó, podriam anar per l' altre; allí hi ha mes herba. Ves! los povres bens se morirán de fam. Vaja ¿ahont anem avuy?

—Caminal avall.

—¡Caminal avall! ¿quin' herba vols que hi haja? ¿y si trobem algun carro? lo caminal es estret, y 'ls bens s' haurán d' enfilar pe 'l marge, á risch de relliscarne algú y d' ésser xafat per las rodas.

En tal conversa váren seguir la Marió y 'l Tonet; la minyona dihent ben pocas paraulas; lo noy enrahonant quasi seguidament.

Digitized by Google

Travessáren l' era del mas del Aleix, y pochs passos després d' haverla travessada, la Marió, asseyentse á una gran pedra que hi havia al brancal del camí, digué:

—Estich cansada.

La noya va baixar lo cap y plegá las mans, en actitut pensativa.

Lo noy la mirava fit á fit, mentres los bens belavan com si demanessin menjar.

Lo noy digué:

—Vaja ¿véus? ja tornas á estar trista.

La minyona no respongué; seguia ab lo cap baix y sols de quan en quan l' axecava pera mirar cap á la part del mas del Aleix.

En quant al Jordi, aquest no 's va adormir al aguayt; se despertá pochs moments després d' haver passat la pastora, obrigué 'ls finestrons y veyent que ja era hora de llevarse, se va vestir á correns y devallá á l' entrada. Prengué l' axada y ¡ala! cap á la feyna, pus aquell dematí arribava la diada d' aygua.

—Ey, Jordi!

Lo Jordi s' aturá y girá la vista á la finestra.

—¿Qué voléu, pare?

—¿No has sentit trucar aquesta nit?

—No.

—Ho trovo estrany. ¿Ahont haurá anat aquell diastre de bordegás? ¡Dèu meu! ¡Dèu meu! aqueix fill me matará á rabiadas.

Digitized by Google

—Pare, per amor de Dèu, assosseguéuvos; si Dèu vol, lo Blay tornará á bon camí. No crech que tinga tan mal cor com diu la gent.

—¡Ay Jordi, sí que ho creus, sí! axó m' ho dius pera que jo no 'm desesperi, peró debades ho fas, perque conech tota la realitat.

—Pare, no tingáu por.

—Nostre Senyor me té aperiadas moltas desgracias, ja ho sé; vingan donchs, totas las sofriré, y quan las mevas forsas s' acabarán, aquet pobre vell caurá entemonit y mort. Llavoras comensará lo meu descans. Mentrestant no cal pas pensarhi; dech tenir molts pecats pera purgar. Alabat siga Dèu.

—Adèusiau, pare; fins á la tornada

—Adèu.

Lo Jordi 's posá l' axada al coll y se 'n aná caminal avall. L' Aleix se ficá al mas.

Quan lo fadrí arrivá al lloch hont era la Marió, aquesta li digué:

—Bon dia y bon' hora, Jordi.

Lo Jordi s' aturá y respongué tot amanyagant al noy:

Bon dia, Marió; ¿tan dematí pe 'l defora?

—Sempre só matinera.

Y 'l noy va interrómprer:

—Matinera y nitera y tot. Jordi, pregúntali quántas horas ha dormit.

—¿Vols callar, Tonet? respongué la fadrina reganyant al noy y tornantse tota roja.

Digitized by Google

—¿Y axó? ¿qu' estás malalta que no dorms? preguntá 'l Jordi.

—No, Jordi, no; aqueix Tonet que sempre vol dir cosas que no son.

—Sí! ¡que no son! ¡ves si jo ho sé!

—Si estás malalta, Marió, dígasho; lo pare y jo anirém á veure't y á buscar lo senyor metje. Ja sabs que sempre t' havém estimat; lo meu pare coneixia molt als teus y 'ls hi era molt amich. Bè, digas, ¿qu' estás malalta?

—No, home, no.

—No la creguis, Jordi; (torná á interrómprer lo noy) de vegadas plora y tot; ¿no la veus qu' esgroguehida?

—Calla, Tonet.

—Déxa 'l enrahonar, dona, qu' ets tú y no ell lo qui m' enganya.

—Peró si estich bona...

—Donchs ¿qué tens?

—No 'n fassis cas; axó no es res.

—Be, ja anirém á veure 't lo pare y jo. ¿A quin' hora tancas lo remat?

—A quarts de set de la tarde. ¿Qué trigaréu molts dias?

—No gayres. Adèu, ara vaig depressa; he de anar á regar.

—Adèu, Jordi.

Lo fadrí s' allunyá. La minyona 'l mirá fins que 'l vá perdrer de vista.

Digitized by Google

Lo Tonet digué:

—¿Veus, Teta? tothom, t' ha de conèixer qu' estás trista.

—Ves, ¡si tú no l' hi haguessis dit res!

—Peró quan enrahonavas ab lo Jordi feyas mitja riatlleta; se'n ha anat ell, y la riatlla ha fugit. ¿Per qué fas axó, Teta?

La minyona mirá al noy, li agafá 'l cap, li va apartar uns quants cabells que li tapavan los ulls y, fentli un petó á las galtas, digué:

—Pobre Tonet! tú no entens res d' axó.

Digitized by Google

VI

UN ALTRE POEMA

DINS D' UN ALTRE COR.

DONCHS lo Jordi se 'n aná á treballar; travessá per alguns quadros de sembrat y feu cap á un petit pou hont hi havía una boixa.

Prop del lloch hont era 'l Jordi hi havía 'l camí per anar á Constantí; de manera que aquell podia veure bé la fesomía de totas las personas que passavan.

De quan en quan, mentres l' aygua anava corrent per un mateix quadro y no calía girarla á cap cantó, sinó qu' ella sola feya sa via, lo Jordi 's posava á mitjan camí reullant amunt y avall.

Digitized by Google

Aquell dia era d' anar á missa, y 'l Jordi prou sabia que havía de passar molta gent pe'l camí.

En dia de festa ó d' anar á missa ¡es de veure com pe'ls caminals hi travessa gent que va y vé! mes que mes si es dematinet, qu' es quan ix lo jovent y comensan á lluir los ulls dolsos y las caras bonicas.

Per assí passa un noy donant la má á l' avia, per allá la masovera d' un mas vehí, mes amunt un vell aguantantse en lo gayató, mes ensá una noya á qui li va darrera un axam de fadrins, mes enllá una colla de pagesos caminant á poch á poch y enrahonant ab calma.

Encara no feya un quart que 'l Jordi s' estava á mitjan camí quan vejé á una noya arrivar de la part de dalt. De lluny ja la va coneixer. Lo cor li va fer una bategada tan forta, que tota la sanch li pujá á la cara y li vermellejá las galtas.

Llavors digué tendrement:

—Ella!

Mirá fixament á la noya y l' esperá al camí.

Mentrestant crech que pe'l cap del Jordi hi borbollavan paraulas com las següents.

—Me l' estimo y no li goso dir; no dech dirli; un altre ha sigut primer; ¡que sigan ditxosos en nom de Dèu! pera mí la ditxa ha mort.

La cara del Jordi llavors va canviar d' expressió; sa mirada s' havía tornat sinistra y sas cellas s' havían acostat. ¿Qué havía vist? á un home

Digitized by Google

que anava unas quantas passas derrera de la noya.

L' home, que també vejè al Jordi, va fer com aquell qui no 'l veya y deixá 'l caminal, perdent-se entre 'ls arbres de un costat.

Lo Jordi llavors digué pera sí:

—Eh! fuig; potser se pensa que jo no l' he vist. ¡Lo Blay darrera de la Mercé!... Donchs es cert lo que 'm váreu dir! Si sab que la Mercé no se'l pot estimar ¿per qué la segueix? me sembla veure al botxí seguir á la víctima.»

No crech que la povilla del mas del Noguer se 'n hagués adonat de que la seguia 'l Blay, perque caminava riatllera. Lo Blay la seguia d' una mica lluny y llavors no s' hi gosava acostar perque passava bastanta gent. ¿Potser esperava un lloch en que per atzar se trobéssin sols la fadrina y ell?

La minyona avansá y aviat fou prop del Jordi; quan hi arrivá se va aturar.

—Bon dia y bon' hora, Jordi.

—Bon dia, axerida. ¿Vas á missa?

—Hi vaig dematinet perque fa mes fresca. ¿Y tú? deus anar á missa major.

—Sí, perque avuy tinch de regar fins á las nou.

—¿Qué no sabs quinas novas corren? avuy los mossos las han dut al mas. Tothom diu que hi ha d' haver una gran batalla y que ahi van anar á Reus moltas tropas francesas.

Digitized by Google

—Peró ja tornan á ésser fora.

—¿De bó, de bó?

—Sí, Mercé; jo ho sé bé; no cal que tingas por.

—Ah! y escolta; ¿qué hi ha guerra al Ampurdá? Ay Jordí! sempre estich esgarrifada pensant lo que será del Angel.

Lo Jordi va sentir com un clau al mitj del cor; peró va fer de manera que no se li conegués y digué;

—Allí están, si fa no fa, com aquí.

Lo Jordi prou sabia que l' Ampurdá estava mes malament que 'l camp de Tarragona, peró no gosava dirho á la noya, perque, com se l' estimava, volia estalviarli tots los dolors que pogués.

La fadrina va seguir dihent:

—Sempre prego á la Verge María pera que salvi de tots los perills al Angel.

—¡Ditxós qui té á un cor tan pur que prega per ell!

—Oh! com jo y millors n' hi ha moltas de fadrinas.

—No gayres com tú; millors, cap.

—Búscate'n una y festéjala. Tots los teus companys festejan y á tú may t' hi ha vist ningú ¿Qué potser te vols fer frare?

—No, dona, no.

—Donchs sinó te'n vols fer, jo 't sé una festejadora bonica; una minyona que pensa en tú y

Digitized by Google

que t' estima, peró que ¡es clar! no gosa dirtho. Tú ho haurias de coneixer.

—Quí es?

—Recorda't de quins masos hi ha vehins al vostre.

—No ho puch endevinar.

Llavors se va sentir lo so d' una campaneta que removia l' ayre desde 'l campanar de l' esglesia de Constantí.

La Mercé va dir á correns:

—Ay, que ja 'm semblan los tochs á missa segona, y si trigo massa no hi seré á temps. Ja enrahonarém un' altra estona de la teva festejadora. Adéu, Jordi.

—Adèu donchs.

Y la noya va seguir caminal avall. Lo Jordi la mirá embadalit fins que la va pérdrer de vista. Ella tombava y retombava per las giragonsas que feya 'l camí y estava dominada per una sola idea: l' Angel.

¡Qui li havía de dir á la minyona, que prop d' aquell lloch hi havía un' ánima que pensava en ella com ella pensava en l' Angel! La Mercé y 'l Jordi sentian anyoransa: aquella per tenir massa lluny lo bé del seu cor; lo fadrí per tenirlo massa prop y no poguerlo éurer.

Quan la Mercé fou tan allunyada que ja no 's veya desde 'l lloch hont era 'l Jordi, aquest torná á agafar l' axada y se 'n aná cap á girar l'

Digitized by Google

aygua: l' aygua ja s' havía sobrexit y havía fet un gran xoll.

Vos dech advertir que 'l Jordi era molt bon treballador y may se distreya, peró llavoras quan enrahonava ab la Mercé ¿com podia recordase'n de l' aygua?

Ara seguim á la noya. Encara no havía passat molt enllá de la finca del Aleix, quan arrivá á un lloch hont se deu travessar una petita riera pera tornar á trobar lo camí, que allí 's desgafa.

Quan la Mercé hi passá, no sé per quin dolent atzar no hi passava ningú. Al trencar lo camí, es á dir, al entrant de la riera, lo cor de la noya se va estremordir; aquella soletat li feya por.

La minyona abaixá 'l cap, y un home la va soptar cridant:

—Mercé, ja torno á ser prop teu.

La Mercé llensá un crit y reculá una mica.

L' home venia de la part d' avall de la riera; era 'l Blay, que s' havía apartat del camí al veure al Jordi y havía pres una dressera pera tornarlo á trovar.

Quan la minyona reculá, lo Blay aná cap á ella dihent:

—Ara no te m' escaparás; ara ets meva.

La Mercé cridá esparverada:

—Socors! Socors!

Apénas havía acabat de cridar, quan pe'l capdemunt del marge aparagué un pagés que plegá

Digitized by Google

un pedrot y 'l tirá al Blay. Si 'l toca al cap lo deixa al siti.

Lo Blay al veure al pagés va aturar l' envestida y va apretar á córrer; girá per marges y recons y aviat se perdé de vista.

Lo pagés trová á la Mercé glassada, no gosant donar pas enrera ni pas endevant.

—Va, assosséga't, Mercé, assossega't; ara ja es fora aqueix dimoni de Blay, que tindrá mala fí, com sempre he dit.

—¿Me voleu fer lo favor d' acompanyarme?

—Y donchs! ¿no t' he d' acompanyar? encara que no m' ho haguessis demanat jo ho hauría fet; ¡no faltava mes!

—A Constantí ja hi trobarém al padrí y ab ell me 'n tornaré cap al mas.

Lo pagés y la noya tiráren camí avall cap al poble, quals casas ja 's comensavan á veure entre 'ls buyts que deixavan las ramas dels arbres.

Digitized by Google

VI

L' UNA HAURIA

D' HAVER SIGUT L' ALTRA.

POCAS horas després del mitjdía d' aquell mateix, la Marió y 'l Tonet tot menant lo remat arriváren prop del mas del Noguer.

¿Voléu saber algunas novas d' aquells dos germanets?

Eran órfens, vivian en un maset rodejat d' un jornal d' hort. Lo mas, lo bossí de terra y un petit remat, veu's aquí tot lo que tenian la Marió y 'l Tonet. Venian la llet de las cabras, los moltons, las verduras del hort, y de tot lo que 'n treyan se 'n mantenian.

Digitized by Google

La minyona encare se 'n recordava de llurs pares; lo noy ja no. Los dos vivian com á bons germans; la Marió feya ensemps de mare al Tonet; pe 'l noy la Teta era la noya més bonica y més bona del mon.

Donchs veu's aquí que 'ls germanets arriváren á prop del mas del Noguer.

La Mercé s' estava á l' era, vejé 'l remat, á la pastora y al Tonet, y 's posá á cridar:

—Marió, Marió, vina.

La minyona s' atansá á la povilla. Lo noy agafadet á las faldillas de la Teta la seguia corrent; los birets anavan darrera.

—¡Hont te ficas, Mariò? fa molts dias que no 't veig; avans sempre venias.

—No 'n fassis cas (va interrómprer lo noy), perque no sé com s' ha tornat; sembla que vulgui viure sola.

—Calla, Tonet; ves á jugar ab los bens.

La povilla hi va afegir:

—Pórtals á la part de darrera del mas, qu' allí hi há molt' herba.

—Bé, donchs, quan vulguis anarte 'n ja 'm cridarás, digué 'l Tonet á la seva germana.

Lo noy se 'n aná ab los bens y mentrestant las duas fadrinas, costat per costat, s' asseguéren al pedrís de l' era.

—¿Y donchs, xica, y donchs? ¿per qué ets tan cara de veure?

Digitized by Google

—Si vols que t' ho digui, Mercé, estich molt trista y tot lo dia romia que romiarás rodant per aquestos camps.

—Pero, ¡ves si moltas vegadas te podrias arrivar fins aquí!

—No sé, no sé.

—No 't deus moure dels voltants del mas del Aleix.

—Quasi sempre me 'n vaig á un lloch apartat; allí m' hi assech y...

—No fas mes que pensar en lo Jordi.

—Com tú no fas mes que pensar en l'Angel. Peró sisquera vosaltres dos sou ditxosos.

—Ditxosos! ¡l' un tan lluny del altre!

—Peró 'ls cors están plegats; l' Angel sab que l' estimas, y tú sabs qu' ell t' estima. ¿Te pensas que aixó es poch?

—¡Si poguéssim estar junts!

—Vosaltres se casaréu algun dia; jo si que...

—Vaja, dona, vaja, no 't posis tan trista que tot s' arreglará.

—Sí! ¿cóm?

—¿Qué vols dir que 'l Jordi no ha conegut que l' estimas?

—May. Jo ¡Déu me 'n guard de dirli! perque ja veus que no estaria bé! Sempre tinch por que 'l cor me salti als ulls. Pera que 'l Jordi no conegui 'l meu amor faig de manera de no toparme ab ell; peró per altra part...

Digitized by Google

—Voldrias véurerlo sempre.

—Me sembla que sí.

—Vols y dols.

—Si sabéssis lo que me l' estimo! sempre penso en ell; de nit lo somnio sovint. Es clar! de petitets que 'ns coneixém, y 'l Jordi es tan bo! ¿cóm no estimarlo? ¡si 'm sembla que totas las fadrinas l' han de voler! y tinch gelosía de totas.

—Y ell, ¿no t' estima?

—M' estima com s' estimaria á sa germana si 'n tingués, peró no m' estima de la manera que desitjo, ab aqueixa cosa que sento per ell.

—Potser ab lo temps...

—No, y ara 't vaig á ser franca. Me sembla que 'l Jordi ja s' hauria fixat en mí si no estigués enamorat d' un' altra fadrina. Te una imatge que no l' deix pensar en res mes; per so no se 'n ha adonat de que podria estimarme.

—¿Y qui es la seva escullida?

—Axó si que no ho sé; lo que me atreveixo á assegurar es que 'l Jordi está enamorat. Oh! lo meu cor no m' enganya.

—Peró ¿quín fonament tens pera créurerho?

—Molts. He sorprés al Jordi de vegadas passejarse sol pe 'l camp, ab lo cap baix, sospirant. Quan un fadrí fa aixó senyal qu' está enamorat. A mes, una gelosía estranya me diu que no m' erro. ¡Axís fos que 'l Jordi no s' estimés encara á ningú!

Digitized by Google

—Si ell m' ha dit que no festeja; y 't juro qu' ell no diu mentidas.

—Potser que no festeja, peró ell está enamorat y molt. Acás estima ab aquet amor secret ab qu' estimo. Acás com jo no pot dir al seu amor: *Estima 'm*, jo perque so dona, ell, Déu sab perqué.

—No 't pensis; ja m' ha semblat véure 'l capficat.

—¿Ahont l' has vist?

—Al seu tros aqueixa matinada quan jo me'n anava á missa á Constantí.

—¿T' hi has aturat?

—Sí, y l' hi he dit que hi ha una fadrina que l' estima.

—Per amor de Déu, Mercé, no 'm fassís avergonyir.

—No l' hi he dit lo teu nom.

—No hi fa res. Veus? ara ja 'm sembla que 'l Jordi m' ha de coneixer tot lo que sento, no mes mirantme. D' ara en endevant no m' hi podré aturar sense tornarme roja.

—No tinguis por, dona, no li diré res mes, peró jo encara ho feya pe 'l teu bé.

—Es debadas tot; te torno á dir que 'l Jordi no 'm pot estimar perque s' estima á un' altra fadrina.

—¡Qui deu ésser!

—Axó es lo que jo voldria saber.

Digitized by Google

—Axó ray, vesho á preguntar á la bruxa que tot ho sab.

—Jesús, María Joseph! m' esgarrifo no mes de pensar en la Xana.

—Si vols que 't digui la veritat, jo me 'n rich de tot axó que diu la gent; me sembla que l' art de la bruxería es una mentida.

—Es clar! ¡cóm tú sabs de llegir y 'ls llibres tot ho negan! peró jo que no sé tant com tú, crech en las bruxas. ¡Si s' han vist cosas qu' espantan! Lo Pau Lladó ¿sabs? diu que á l' altra nit va veure á la Xana volar, entrar per la finestra d' un mas y tornar á exir enduyentse'n una criatura que plorava. ¿Y que no 't recordas de la Quima? la Xana la va embruxar, y la povre Quima va morir al cap d' un mes.

—Devía morir d' un altre mal.

—Te dich que no.

Encara haurían enrahonat mes las duas fadrinas, si 'l Tonet en aquell moment no hagués tornat ab lo remat.

—Teta ¿que 't vols quedar tot lo dia aquí?

—No.

—Donchs anem, que ja passa de l' hora. Son mes de tres quarts de set y 'ls altres dias á dos quarts ja som al mas. Ara conta 'l temps que trigarém d' arrivarhi.

—Vaja, anemhi.

La Mercé y la Marió s' axecaren del pedrís y se 'n anáren cap al camí.

Digitized by Google

—Adéu, Mercé.» Va dir la pastora.

—Adéu, Marió, y veyám si d' aquí en endevant serás tan cara de veure.

—Ja vindré mes sovint.

La povilla quedá al más y la Marió se 'n aná ab lo Tonet, seguits del axam de birets que s' enfilavan pe'ls marges y brincavan per demunt de l' herba.

Digitized by Google

VII

L' EMBRUXAMENT

AQUELLA mateixa nit, per allá á las onze una dona embolicada en un gran drapot vell, duyent un enferfech dessota 'l bras, se 'n anava cap al mas del Noguer.

Quan hi fou se va posar devora de la paret, al nivell de la finestra per hont hi acostumava á guaytar la Mercé, puig aquella finestra era la de la cambra de la noya.

La gent del mas ja dormía; lo callament hi regnava; la nit era clara, los estels lluhían com petits ulls de l' inmensitat, y la lluna aclaría suaument las onadas d' ayre, lo fullatge dels ar-

Digitized by Google

bres, y mes que tot las ayguas dels rechs y de las fonts.

Quan la dona fou dessota de la finestra, va desfardellar l' enferfech que duya, lo va posar á terra, y ¿qué diréu que era? una olla sens' ansas ni tapadora, plena de cors de bou y de sanch de corb.

La dona era la Xana.

Anava sens dupte á complir lo manamen[illegible] Blay y per xo rondinava entre dents:

—Tenir jo mateixa qu' embruxar á la M[illegible] pera que s' estime al Blay! oh! la gelosía [illegible] deix viure. Peró no sé, una forsa irresistib[illegible] empeny á fer la voluntat del Blay; las sev[illegible] raulas pera mí son ordes. Oh! ¡si jo tingués poder d' embruxarlo á n' ell! ¡com l' embruxaría! peró no puch, no puch; lo ser á qui 'ns estimém las bruxas, está lliure dels nostres mals esguarts y de nostres fadaments. Pera poguer embruxar al Blay, jo l' hauría d' avorrir, y axó es tan impossible com que 'l sol baxi á la terra. Ara fem lo que cal.»

La Xana 's va posar de jonolls, mormorá algunas paraulas estranyas y sinistras demunt de l' olla destapada, y després s' estengué de cara y pits á terra.

Axís passá alguns moments, fins que la destorbá una remor de passos vehins. La bruxa s' execá y va mirar per tots cantons.

Digitized by Google

—Oh! si algú m' espía...

—Soch jo. Digué una veu darrera las espatllas de la bruxa.

La Xana 's girá y vegé al Blay.

—¡Ja ho veus! li digué signantli l' olla.

—¿Aquexas son las eynas pera embruxar?

—Aquexas.

—¿Qu' esperas donchs?

—Ja m' havía estés á terra, puig axó s' ha de fer pera cridar als mals esperits:

—¿No han vingut encare?

—Si tot just comensava á demanarlosquan m' ha destorbat la remor dels teus passos.

—Tórna't á estendre donchs.

—Quan tu siguis fora.

—¿Has d' ésser sola?

—Si hi há algú en companyía de las bruxas, las bruxas no poden sino mal-mirar pero no embruxar. L' embruxament que vaig á fer es dels mes grossos que hi há.

—¿No han de comparéxer mes que 'ls mals esperits pera embruxar á la Mercé?

—Quan toquin las dotze, al mateix punt que brandin las batalladas, he de tirar aqueix' olla á terra; l' olla se partirá á bossins, y d' ella los mals esperits ne traurán l' embruxament pera portarlo al cor de la Mercé.

—Vaja donchs, jo me 'n vaig á Reus.

—A Reus?: donchs demá no vindrás á véure'm?

Digitized by Google

—No ho sé; aquestos dias tinch molta feyna á la vila.

—Oh! Blay! Blay! si m' estiméssis...

—Xana, no 'm cremis, perque vaig depressa y no vull perdre 'l temps ataconante. Fes lo que t' he manat, y adéu.

—Adéu, Blay.

Lo Blay s' allunyá d' aquell lloch y la bruixa torná á quedar sola.

La Xana 's posá altra vegada estesa á terra y s' hi estigué una bona estona. Quan va sentir la primera batallada de las dotze, que ressonavan en lo campanar de l' esglesia de Constantí, la Xana va agafar l' olla y la va rebátrer per terra. L' olla 's trencá y entre 'ls testos hi rodavan trossos de carn corrompuda y gromollons de sanch presa y atapida.

La Xana doná un xiscle, que ressoná llarch temps, y va pegar á córrer desalenada, travessant marges y vinyas, saltant per las socas dels arbres, fent brumera per la boca, escabellantse y rihent com una boja. Semblava que en realitat estigués plena de mals esperits.

Lo mas torna á quedar en callament. Lo xiscle de la Xana no havia despertat á ningú.

A lendemá á la matinada las criadas al obrir la porta váren veure los xolls de sanch y 'ls cors de bou escampats per terra.

—¿Qu' es axó? se varen preguntar l' una á l' altra.

Digitized by Google

Una respongué.

—Algun boig que deu haver passat haurá escampat tot axó per aquí.

Traguéren los cors y 'ls testos y rentáren lo soll. Quan la Mercé 's llevá, ja no hi havia res devant del mas; de manera que no sapigué lo que hi havia hagut perque las criadas ni sisquera se 'n recordáren de dirli.

Aquell dia era divéndres. Era donchs lo dia assenyalat pera que 'l Blay tornés la resposta al capitá francés, de tot lo que aquest li havia encarregat.

A la nit lo Blay no mancá á la plassa dels quartels de Reus.

No sé pas lo que devian enrahonar lo capitá y 'l Blay, peró si os diré que al dia següent los grans arreplechs de farina que hi havia á Reus foren ficats als quartels pe 'ls francesos.

La gent de la vila va quedar esglayada y sense poguerse'n avenir de que s' haguéssin descobert los llochs hont hi havia amagada la farina.

—Hi ha traydors que 'ns venen. Veu's aquí lo que tothom deya.

¡Ay del Blay si la gent hagués sabut qu' ell era lo traidor! Peró ell, com la serp, se sabia escórrer de tot arréu, y de segur que no 's dexaría atrapar á la ratera, per mes que l' hi haguéssin parat. Quan lo Blay feya alguna de las sevas, ja sabia com se lliuraría dels perills que poguéssin esdevenir.

Digitized by Google

VIII

LA NOVA DOLENTA

UNA tarde d' un dels primers jorns de setembre, la Mercé, que s' estava á la finestra del seu mas, vegé arrivarhi á fra-Vicens, mes no riatller com de costum sinó trist y á poch á poch, com si no gosés acostarse al mas, ahont potser també hi portava la tristor.

La noya al veure al frare cridá:

—Padrí, padrí.

Fra-Vicens aixecá las míradas y digué, com despertant d' un llarch ensopiment.

—Ey! ¿ets aquí, aixerida?

—Esperis, que baixo á rébre 'l.

La Mercé baixá á l' era, aná á besar la ma á fra-Vicens y digué:

Digitized by Google

—Per qué está tan trist, padrí? ¿quina n' hi passa?

—Cap, cap.

—Oh! vosté m' enganya.

—No, filla, no. Valga 'm Déu y la Verge! las donas quan os empenyéu en veure una cosa, encara que no hi sia la veyéu.

—Si, ves! ¡vosté 'm fará creure que no está trist!

No; ¿qué no ho veus com rich? tinch la mateixa cara que 'ls altres dias.

—Ah! escolti; avuy fa una setmana que vosté no ha rebut carta del Angel.

—Y qué? digué 'l frare mirant fixament á la noya.

—¡Com cada setmana 'n rebem! ¡y com dins de la carta que l' Angel escriu á vosté n' hi posa un' altra pera mí!...

—Bé, dona, bé.

—Va, dónguim la carta.

—Ara no puch donártela.

—¿Per qué?

—Perque no l' he rebuda.

—¿No l' ha rebuda? Ara si que vosté 'm vol enganyar; no puch creure que l' Angel s' haja oblidat d' escriure com acostuma.

—Potser la carta ja es á casa, peró com ja fa duas horas que falto al mas...

—Vaja, home, avans de venir ¡bé s' hi podia

Digitized by Google

arrivar una estona! ¡Pot contar ab quina angunia estich! Ara vaig jo mateixa á buscar la carta.

Y la noya se n' aná cap al camí.

—Escolta, escolta, li deya fra-Vicens com si volgués aturarla; peró inútilment; la noya, corrent, sols responía:

—Ara ja no estaria assossegada sinó llegís la carta.

—Mercé, Mercé, seguia cridant fra-Vicens, caminant darrera de la noya, que ja era ben lluny.

Y després lo frare deya pera sí mateix:

—¡Y jo que la volia preparar pera rébrer la trista nova! Mes hauría valgut dirli tot d' un cop, perque quan arrivi al mas, se 'n pujará desseguit á la meva cambra... ¡y jo que m' he deixat la carta oberta demunt de la taula! Peró ¿qui s' havia de pensar que succehís aixó? ¡diantre de noyas! quan estan enamoradas no tenen espera; farian qualsevol disbarat pe 'l seu promés. ¡Pobre Mercé! pobreta! ¡Valgam Dèu y la Verge!

Y 'l frare caminava, caminava depressa per veure si aconseguiría á la noya, pero ca! la Mercé ¡qui sab hont era! potser ja havia arrivat al mas.

Quan fra-Vicens hi arrivá, va trovar á la fadrina tota plorosa, recolzada al brancal de la porta. La Mercé estava esgroguehida, sospirava, rabejava 'l mocador; las llágrimas hi vessavan y queyan á terra.

Digitized by Google

Quan la noya vegé al seu padrí aná cap á ell y cridá.

—Mort! mort!

Ja no pogué dir res mes; lo plor li ofegava las paraulas.

—Per amor de Dèu, Mercé! aconórta 't; Déu nostre Senyor no vol que 'ns desesperém d' aquesta manera.

—¡He perdut lo que jo mes estimava! ell era la meva vida!

—Vaja, vaja, si segueixes aixís, filla meva, te posarás malalta y jo no vull que ho estiguis.

—Mort! lo meu Angel ha mort!

—Dèu l' ha volgut per Ell. Pensa qu' era massa bó y que devia tornar al cel.

—Oh! ¿per qué era tan bo si s' havia de morir tan aviat?

—Mercé, filla meva, prou; resa per ell y no 't desesperis.

—Oh! si, resaré y ploraré tota la meva vida, peró ara cal que 'm desesperi.

—¿Qué hi vols fer? ara ja no hi há remey.

—Mort! Dèu meu! mort! ¡Y vosté, padrí, que no m' ho volia dir! peró jo ja endevinava alguna nova dolenta. Mort! ¡mort l' Angel del meu cor! ¿Com podré viure sens ell?

—Pensa que al mon no mes hi venim á sofrir. Sofrir sense desesperarse; vetaquí la virtut.

—¡Però si en un dir *Jesus* s' ha desfet tot l'

Digitized by Google

axam de somnis ab que jo gornia 'l meu pervenir! ¡si 'l meu Angel era tan bo! ¡si jo me l' estimava tant! ¡Es tan dolorós veure fugir tota l' esperansa que 'l cor amanyagava tant de temps! ¡trovarse al infern quan un se pensava ésser al cel!

—Aqueixa malehida guerra...

—¡Be 'n costa de sanch y de llágrimas! però no crech que cap de las que s' han llansat sia tan amarga com las mevas. Mort! Angel meu! ¡y com me devia anomenar quan barbotejava las darreras paraulas! ¡com devia sofrir pensant que may mes nos tornariam á veure! ¡may mes!

—May mes? donchs ¿y al cel?

—Ah! peró ¡quí sab! ¡quí sab quan trigaré á morirme! ¡encara viuré molt, padrí! lo cor m' ho diu; per la meva desgracia encara viuré molt.

—Viurás tant com á Dèu li plaurá, filla meva. Benehit sia lo voler de Dèu!

—¿Per qué Nostre Senyor no se 'n ha endut á tots dos plegats? viure plegats! morir plegats! quina ditxa! peró ara l' un al cel, l' altre á la terra; ni ell está bé al cel, ni jo aquí; los dos nos anyorem ¡oh! si, si, ell també deu anyorarme per mes que sia al cel.

—Mercé, Mercé, que sens adonarte 'n dius pecats; al cel no hi está malament ningú.

—Peró ell si, ell si; quan s' estima com ell m' estimava, no s' está bé sinó al costat del ser estimat.

Digitized by Google

IX

MALALTIA D' ANYORANSA.

La Mercé va estar malalta. L' esperit fa sofrir á la materia; las llágrimas roban sanch; los do-lors donan esglays.

Anyoransa! font de penas, dol de l' ánima, fosca hont lo cor s' hi perd. Ayoransa, tú estrenyías lo cor de la povre noya, li entenebravas lo pensament, li rabejavas las parpellas ab lo teu plant de fel.

Dias arrivaren en que la salut de la Mercé quasi estava perduda. Lo metje deya que la fadrina hi feya prim á morirse.

La febre creixía; lo desvari arrivá á un terme que esgarrifava. La povre noya alsava 'ls brassos

Digitized by Google

y 'ls removia en l' ayre; de vegadas fins axecava 'l cos y comensava á cridar lo nom del seu estimat. Després, un llarch ensopiment seguia al fort desvari.

La vida lluytá ab la mort durant alguns dias, y á la fi la primera guanyá á la segona. La Mercé 's trobá millorada, peró no 's cregau que de l' anyoransa y tot. Al cor de la noya encara hi havia estesa l' ombra; los seus ulls may deixavan lo remullament de las llágrimas.

Mentres havia durat la forsa de la malaltía, la Mercé no coneixía á ningú; havia estat com allunyada del mon.

La Mercé 's pogué llevar.

Després va sentir ressonar en l' entrada la veu d' una amiga; era la Marió que pujava á veure á la Mercé.

—Oh bona Mercé ¿com te va?

—Jo t' ho he de demanar á tú.

—Jo? trista que trista.

—Peró ara ja estás mes aconsolada ¿no es veritat?

—Si, sento la veu de Dèu que 'm crida. Lo meu amor es al cel; donchs m' he d' allunyar del mon.

—¿Te vols allunyar del mon?

—Si, no hi puch viure sense l' Angel; mort ell jo també so morta per tothom menys pera Dèu. Espero ab ansia posarme del tot bona pera anarme 'n á un convent.

Digitized by Google

—Peró xica, xica... ¿de veras?

—De veras; per xo estich aconsolada y fins un dols somrís esclata en la mev' ánima; penso que allá d' allá un dia trobaré al ser que anyoro. Primerament he de sofrir, ¿y qué? sofriré y resaré alhora; la oració fa minvar las penas.

—Xica, xica; y quant has mudat en pochs dias; avans aquell desesper y ara ¡tanta resignació!

—Lo desesper va ésser efecte de la gran ferida; passat lo primer cop lo dolor es lo mateix, peró hi manca la desesperació. A mes: Dèu m' ha tocat al cor y no ha volgut que 'm moris; primer he de portar la meva creu; després ja seré ditxosa. Totas las criaturas tenen lo seu calvari; mes tart ó mes aviat hi han de pujar; ara comensa la meva pujada; vinga donchs la creu; coratge tinch pera durla y pera arrivar al terme del meu camí.

—Oh bona Mercé! ets una santa! ¡tant que pateixes y tant que 't resignas! ¡Y jo que 'm pensava ésser la dona mes desditxada del mon! ¿qué valen las mevas penas al costat de las tevas?

—¿Encara estimas al Jordi?

—Encara: escolta ¿has pogut olvidar al Angel?

—Jamay.

—Donchs no 'm preguntis si he oblidat al Jordi.

—¿Fa molts dias que no l' has vist?

Digitized by Google

—No 'n fa gayres. Ell y son pare váren anar á véure 'ns. Després lo Jordi ha vingut duas vegadas mes.

—¿Y no t' ha dit que t' estima?

—No. Ah! jo també m' anyoro, Mercé, peró m' anyoro sense ésser anyorada.

—¿Encara 't pensas que 'l Jordi no 't pot estimar perque s' estima á un' altra?

—Ara mes que may. Lo Jordi está trist, sospira d' amagat; pero jo li he sorprés alguns sospirs sense qu' ell se 'n adonés. ¡Si sapiguessis quan gelosa estich d' aqueixa desconeguda que li té 'l cor robat!

—¿Tú no li has preguntat á qui estima?

—Si; fa dos dias vaig gosar á preguntarli; peró ell enrojintse y com tenint por de que jo li endevinés lo que sentia me digué: T' erras, Marió, t' erras; jo no estimo á ningú, peró ho digué ab tanta agitació, que alló mateix me feu creure que 'l meu cor no m' enganya.

—¿Y 'l Jordi no sab encara que jo haja estat malaltá?

—¿Qué 'm preguntas? ¡si fins un dia vam venir plegats á veurerte! ¿no te 'n recordas?

—No; crégasho.

—Era un d' aquells dias en que la febre t' arbolava.

—Apénas me 'n recordo de la malaltía que acabo de passar; no mes tinch presents los pri-

Digitized by Google

mers y 'ls derrer dias. Los del mitj han passat com un gran núvol per mon enteniment.

Las duas fadrinas s' estavan darrera 'ls vidres de la finestra; d' allí estant vegéren una oreneta atravessar l' espay y una fulla arruada cáurer á terra. Las dos amigas miraren los arbres, ¡era cert! las fullas ja comensavan á engroguehirse y, encare que ben pocas n' hi havia algunas que ja eran secas.

Llavors la Mercé plena de tristor, buydant en sas paraulas tota l' anyoransa de son cor, digué á la seva amiga:

—La tardor s' acosta; las orenetas fugirán aviat; ¡qui tingués alas pera fugir ab ellas!

Y la Marió respongué tota entristida y anyorantse també:

—¡Qui tingués alas!

Digitized by Google

X

PE 'L VERMAR

ARRIVÁ 'l temps del vermar, los ceps estavan farcits de rahims; los pámpols eran grossos y se axamplavan tant que no dexavan veure un pam de la terra que amorosament cobrían.

Los grans de rahim guaytavan per entre mitj de las fullas; per assí 'l moscatell, per allá la fosca garnacha, lo verdós picapoll, la blanca malvasía; y era tanta la mel de que estavan plens, que eixa vessava y regalimava cep avall.

De bon dematí fins al cap altart collas de noyas duyent paners y collas de fadrins duyent portadoras, travessavan los camps; y á las vinyas

Digitized by Google

hi havia 'ls vermadors que apa! apa! anavan alleugerant de rahims los ceps y 'ls tiravan á doll als paners y á las portadoras.

Bona feyna, minyons! lo sol escalfa 'l cap, lo vi l' escalfa mes. Lo rahim de nostra terra está ple d' espurnas que aplegadas en lo cos se 'n pujan al cervell y forman com un petit volcá.

Homes y donas anavan d' assí d' allá. Tot passant pe 'ls camins s' enfilavan als arbres y á l' hora de fer las deu ó del berenar, se posavan á rotllos y destapavan lo ennegrit cassó hont s' hi ajupian barrejadas las vermellas tomacas y las blavas arengadas.

A l' hora de dinar ressonava l' esquella grossa, y ala! cada colla al seu mas. Llavors comensava l' alegre xarradissa; las ollas bullían, lo fum omplia las cuynas; qui no tenia fogó y sopluig, se 'n anava á encendre foch al ras entre tres pedras.

Quan havia passat la mitjdiada tornava á ressonar l' esquella, y llavors ¡tothom cap á fer via! á suar altra vegada, tallant rahims y crrregant portadoras.

Oh ¡quin temps de dolsa alegría y de festa d' idili! L' un aperiava un cistell; l' altre tot tallant, tallant, enrahonava de las collitas; tothom estava joyós.

Las fadrinas feyan petar la claca ab llurs festejadors; las que no 'n tenian llavors ne trobavan.

Lo temps de la verema alegra 'l cor; los ar-

Digitized by Google

bres estan carregats de fruyts, lo sol es pur, los dias son clars.

¡Y com omplian l' ayre las cansonetas que cantavan los fadrins y las fadrinas! De bon dematí ja comensavan a refilar aquellas veus tan dolsas y falagueras que 's barrejavan tan bé ab las veus dels aucells.

Los aucells devian dir:

—¿Quí de nosaltres canta á la terra?

Per assí hi resonava 'l traqueteig del carro que traginava portadoras plenas de rahims, per allí lo pas afadigat de las mulas. Y quan lo caminal era estret, que no hi pogués passar mes que un carro, si per terra hi pastoravan bens ¡era de véurer com las povres bestiolas s' enfilavan marge amunt! Al passar lo carro lo mosso que 'l menava donava 'l *Dèu te guart* al pastor; aquest li responia ab una riatlla. Als camps tothom es amich; tothom se coneix, ó, mes ben dit, quasi tothom es parent en una mateixa comarca. Lo rabadá es fill del pagés, la masovera es germana del pastor, lo majordom es oncle del jornaler.

Las fadrinas paravan lo devantal; los gotims hi queyan á dojo. Alguns xiquets que anavan á la vinya ab llur pare, se menjavan d' amagat la fruyta que se sobreixia del cistell.

May se veu tanta gent aplegada al camp, com quant arriva 'l temps de vermar. Es la gran fes-

Digitized by Google

ta dels masovers; oh! tothom ja pensa en lo bull del cup y en las bonas estivas; lo bon ví 's torna or.

L' Aleix també tenia vinya. Lo Jordi y altres fadrins feyan de vermadors; lo Blay no hi era.

Tots estavan joyosos y riatllers ménos lo Jordi, que no deya res, y fins algunas vegadas deixava barrejar llágrimas sevas ab lo such dels rahims.

La colla de vermadors cantava; totas aquellas frescas bocas s' obrian, ménos una; la del Jordi.

—¿Qué tens? li preguntá un fadrí.

—Res, home, res.

—Escoltáu (digué un altre vermador) ¿qu' encara está malalta la Mercé?

—Ja está bona, respongué un ters fadrí.

—¡Ves com se l' estima al Angel!

—Diuhen qu' ell va morir á la guerra.

—¡Com que allá al Ampurdá may están quiets!

—¡Povre xicot!

—Ba, mira 't; ell ja ha acabat la feyna.

—Y tú? ¿qué hi dius, Jordi? sempre callas.

—¿Qué voleu que hi digui?

Lo Jordi torná á quedar callat.

La colla de vermadors va rependre 'l cant. Quan la cansó fou acabada, un fadrí digué al Jordi:

—A tú te 'n passa alguna.

—¿Quina vols que me 'n passi?

Digitized by Google

—No ho sé; te veig tan parat...

—Estich com sempre.

—¿Qué potser estás enamorat?

—Enamorat?, respongué 'l fill del Aleix aixecantse y mirant fixament als seus companys.

—Justa (digué un vermador girantse cap als altres) l' hem endevinada; lo Jordi está enamorat y no sab la casa.

Una riatlla va esclafir entre la joyosa colla.

—Vaja, vaja, fem vía; tot enrahonant ja podéu tallar rahims, digué una minyona que esperava ab la portadora buyda.

Los vermadors tornaren á acotxarse y talla que tallarás, no deixavan cap llenca fins que 'ls ceps estavan despullats.

Tots los caminals eran plens de gent que anava y venia; los carros no paravan may, per tot arreu se sentia olor de verema; y la gatzara no 's va apagar fins que 'l sol hagué devallat á sa posta.

Llavors fou quan lo Jordi que caminava darrera de tots, trobá á la Marió y al Tonet que feyan pastorar al remat y s' aperiavan per anar al mas.

La Marió al véurer al Jordi li digué:

—Ey, xich; estás molt capficat.

Lo Jordi aixecá 'l cap, s' aturá y respongué.

—Ah! ets tu, Marió; ¿cóm se troba la Mercé?

—Bé; ja fa temps que 's lleva.

Digitized by Google

—¿Donchs aviat la veurém sortir?

—No crech que la vegis gayre.

Lo Jordi s' atansá á la Marió y preguntá ab ansietat:

—¿Per qué?

La noya 'l mirá fixament y també ab afany, soptada de l' espressió que havia pres la fesomía del Jordi.

La Marió digué:

—Perque fa pochs dias me va dir que 's vol ficar á monja.

—¿A monja la Mercé?

—Sí.

—Oh! ¡Dèu meu! ¡Dèu meu! Peró jo la vull véurer avans de que 's fiqui al convent. Adéu, adéu, Marió.

Y 'l Jordi se 'n aná mes trist y capficat de lo que estava avans de parlar ab la noya.

La Marió quedá parada, mirant al Jordi, y quan lo perdé de vista, esclatá en plors y digué:

—¡Ja ho sé! ¡ja ho sé tot!

Y 'l Tonet que havia escoltat, sense dir rés, tota la conversa del fadrí y la noya, preguntá á la Marió:

—¿Qué sabs, Teta?

La Marió no responia y seguia plorant. Si s' haguésseu acostat molt als llavis de la povre noya, hauríau sentit rondinar entre dents:

—¡Oh la Mercé! ¡la Mercé! ¡ves qui ho havia de dir! ¡ella que s' anyora per un' altre!

Digitized by Google

XI

LLUNY DEL MON

Alendemá la Mercé acompanyada de fra-Vicens isqué del mas del Noguer. Se dirigiren cap al mas de la Marió.

Un home 'ls seguia de lluny; plorava y s' amagava la cara entre las mans. Aquell home era 'l Jordi.

Veus aquí lo que deya tot mirant á la Mercé.

—¡Oh! no goso á acostarmhi; me coneixería que l' estimo, y no vull que m' ho conegui. Ofegat, ofegat en lo meu cor, amor desditxat, no t' esbargeixis may perque ja no pots trobar la ditxa.

Digitized by Google

Aprés callava una estona; solzament deya, plegant las mans y mirant á la Mercé:

—May mes! may mes la tornaré á veurer. Al menys ara tenia 'l petit consol de poguerla mirar!

Quan lo frare y la noya arrivaren al mas de la Marió, lo Jordi s' aturá darrera d' un marge de lluny, peró desd' aquell lloch encara veya á la Mercé.

Era al capaltart; la pastora y 'l Tonet feya poch que havian tancat lo remat á la pleta.

La Mercé cridá:

—Marió, Marió, baixa.

La pastora isqué y va abrassar á la seva amiga.

Fra-Vicens estava callat, trist.

La Mercé digué:

—Demá me 'n vaig al convent. Lo padrí ja ha anat á Tarragona y ho ha aperiat tot.

—Demá! Ah Mercé, ja no 'ns tornarém á veurer may mes.

—Al cel.

Las duas estigueren llarch temps abrassadas y cada una plorava demunt de las galtas de l' altra.

Lo Tonet també s' entristia; quan la Teta plorava ell no podia pas estar alegre.

Aprés d' una bona estona en que 'l callament havia cobert aquell quadro de tristor, aquella escena d' adeusiau, fra-Vicens digué:

Digitized by Google

—Tornem al mas, filla meva; la fosca arriva depressa y ara no passa gayre gent pe'ls camins ombrius; si 'ns succehís alguna cosa...

—Tornemnose'n donchs.

La Marió digué ab veu ofegada per las llágrimas.

—Adèu!

La Mercé va respóndrer fent la darrera abrassada á la seva amiga.

—¡Adèu per sempre, Marió!

La povilla s' atansá al Tonet, se 'l pujá als brassos, li estrenyé 'l coll y fentli un petó li digué:

—Adios, Tonet; sias bon minyó.

Lo pobre noy plorava, com si hagués sigut lo festejador de la Mercé y tingués que deixarla per sempre.

Un altre adèu encare, y la Mercé y frá-Vicens s' allunyaren d' aquell mas y se 'n tornaren cap al del Noguer.

L home encare 'ls seguia de lluny.

A lendemá una noya 's ficá monja al convent de Santa Clara de Tarragona.

Las portas del convent se tancan darrera de la monja que hi entra, y no 's tornan á ovrir may mes; son com las de la tomba.

¡Adéu, flor de la jovenesa, estel d' amor, ánima anyoradora! ¡Adéu! Entre las foscas parets del convent ja no hi sentirás los dolsos cants dels

Digitized by Google

aucells, la joyosa xarradissa dels fadrins pagesos, la remor del ventitjol petonejant lo fullatge dels arbres y de las flors! ¡allí ja no hi veurás las bonicas collas, los llochs encisadors hont hi anavas á passar llargas estonas ab lo teu enamorat! Peró allí hi há la pau, la resignació, lo prech, l' assossegat cant d' unas quantas verges que al mon s' hi anyoran y sols esguardan lo cel.

Fra-Vicens plorava.

Després de la professió la monja va dir baix, baix, al seu cor mateix:

—Ja ho vaig jurar: del Angel ó de Deu.

Pochs dias mes tart, fra-Vicens, que no mes vivia al mas pera no desamparar á la povre Mercé, digué als parents ab qui estava:

—Me 'n vaig á Salóu. Vosaltres vos n' anéu del mas; jo no os seguesch á Reus. Hem arrivat á un temps en que al de-fora quasi no s' hi pot víurer; me coneixen tots aquells povres mariners d' un' altra vegada que hi vaig víurer mes d' un any.

Tant lo mas del Noguer com lo mas en que vivia 'l frare, quedaren donchs deserts.

Fra-Vicens s' estava tranquil á Salou, allunyat del barull que removía tot lo camp de Tarragona.

Digitized by Google

XII

SEMBLAVA UN MAS ROBAT

Lo Blay havia tingut feyna á Reus; per xó de molts dias no s' acostá als masos. Quan s' hagué desempellegat de lo que li feren fer los francesos, isqué de Reus, plé de diners, y se 'n aná envers la cova de la bruixa.

Arrivá á la porta y trucá.

La Xana va ovrir desseguit.

—Sort que 'm trobas, Blay.

—¿Y axó? ¿qué hi ha de nou ?

—Que si trigas un' hora mes, jo hauría sigut fora.

—¿Te 'n vas ?

—Ben aviat.

Digitized by Google

—Y ahont?

—A Falset. Fa pochs dias un fadrí 'm va vindre á buscar; llavors no hi puguí anar y quedarem convinguts en que ell tornaria avuy á las deu del dematí. Ara son las nou.

—¿T' hi estarás molt de temps á Falset.?

—Bastants dias.

—¿Quan tornarás?

—No ho sé encare.

—¿Y qué hi has d' anar á fer?

—Alguns embruixaments.

—Ah y escolta; vinch disposat á envestir á la Mercé.

—Ja la pots envestir; no 't dirá pas que no.

—¿Ja está embruxada?

—L' embruxament arriva al cap d' un mes de ferlo; ja n' hi há mes d' un que á las dotze de la nit vaig trencar l' olla devant del mas del Noguer.

—¿Y vols dir que la povilla s' haurá ablanit?

—Y tant! ja te fal-lera per tú; ¡aqueixa es la meva desgracia!

Lo Blay era superticiós y creya á ulls cluchs que la Xana savía y podia embruxar; solsament tenia por de que no ho hagués volgut fer.

La Xana digué.

—¿Encara no estás content de mí?

—¿Ja vares fer bé l' embruxament?

—Si; t' ho juro.

Digitized by Google

—Donchs adéu, Xana; me 'n vaig á veure á la Mercé.

—¡Y jo morintme de gelosía!

—Morte quant vulguis. Adèu; fins á la tornada.

—Adèu, Blay.

Y 'l fadrí isqué de la cova y se 'n aná barranch amunt, cap al mas del Noguer.

Hi arrivá y no se 'n pogué avindrer de trobarlo tancat y barrat á las deu del dematí.

Doná una volta pe 'l entorn del mas, escoltá atentment, y res! ni una remor, ni un petit soroll.

—¡Qu' es estrany! (se digué 'l Blay á sí mateix). Tant tart y encare no s' ha llevat ningú; ¿y 'ls jornalers? ¿y las criadas? ¿qué no van á treballar avuy?

Lo Blay cridá.

—Mercé! Mercé!

Ningú responía; al mas no mes hi vivia lo callament y la soletat.

Mes de mitj' hora s' estigué 'l Blay esperant que obrissin alguna finestra, peró ¡era inutil! may se sentia remor de passos.

Lo Blay trùcá á la porta. Ningú demanava. ¿Quí hi há?

Lo Blay ja estava cansat de tant de trucar, enutjat de tant d' esperar; roig d' afany, deya:

—¡Malehida gent! ¿qué s' ha adormit á l' aguayt?

Digitized by Google

Agafá unas quantas pedrotas grossas y las va rebátrer per la porta; lo soroll feu estremir totas las parets del mas.

—¡Reira de Dèu! obriu com cent llamps.

Llavors un minyonet que per allí passava se va aturar y mirá fixament al Blay.

Aquell minyó era 'l Tonet.

Lo Blay no se 'n va adonar del noy, y truca que trucarás feya malbé la porta, de tants cops de pedra que hi tirava.

Lo Tonet digué al Blay.

—Ja pots trucar; no 't respondrá ningú.

Lo Blay se girá envers lo noy, y aprés d' haverlo mirat ab estranyesa, li preguntá:

—¿Per qué no 'm respondrá ningú?

—Perque tothom es fora.

—¿Es fora? ¿Y la Mercé, que no viu aquí?

—¿Qué no sabs lo que ha passat? sembla que fassis l' orni.

—¿Qué ha passat?

—¿De veras no ho sabs? ¿qué has sigut fora? Donchs, la Mercé s' ha ficat á monja.

—¿A monja?

—Si, home, si; ¿qué ho trobas estrany? se li va morir l' Angel, y ¿ella que sí? se fica al convent de santa Clara de Tarragona.

—Oh! ¡y jo que no 'n savia res!

—¡Y quants dias fá d' aixó que 't conto! ¡no pochs!

Digitized by Google

—¡Malehida bruixa! m' ha enganyat! m' ha enganyat!

Y 'l Blay, encés d' ira y de neguit va apretar á córrer barranch avall. Lo Tonet lo mirava tot parat sense avenirse ni saver res de lo que veya.

Lo Blay arrivá á la cova de la Xana, trucá, tirá la porta á terra; la bruixa ja era fora.

—Oh! ¡malehida! ha tingut por del cástich y ha fugit; la malehida ja ho devia saver que la Mercé es monja; ¡si que la ha embruixada bé! lo furor me vessa, y si are jo tenia á la Xana entre las mevas mans, la faría bossins sense compassió; però me la pagará, me la pagará; quant la trobi la cremaré de viu en viu.

Mentres axó passava á la cova, lo Jordi veyent á son pare tot neguitós assegut defora del brancal de la porta del mas, li digué:

—Qué teniu, pare?

—¿Has trobat al Blay?

—No.

—Ja fa mes d' una mesada que no ha comparegut; ¿ahont s' ha ficat?

—No ho puch imaginar.

—Avans al menys venia á menjar ó á dormir; ara, ni axó sisquera. He preguntat á tots los pagesos que conech, si l' havian vist y ningú me 'n ha sabut donar rahó.

—No os amohineu; ell comparexerá.

—Peró quan? tinch por que n' haja fet alguna de grossa.

Digitized by Google

—No os desesperéu; mes valéu vos qu' ell.

—Aqueix Blay! aqueix Blay!

—¿Sabéu hont es?

—No.

—¿Hi algú dels que conexem que ho sápiga?

—Tampoch.

—Donchs no hi podem fer res. Que Déu lo benehexi y li toqui 'l cor.

Digitized by Google

XIII

LO CAMP DE TARRAGONA

ESTAVA MALAMENT

VINGUÉ 'l fret; los arbres quedáren despullats; algunas fullas mústigas y arruadas, encara rodavan per la pols, rebent las empentas de las fortas ventadas.

Als masos apénas hi quedava gent; la poca seguretat de la vida feya fugir á tothom.

L' estat del Camp de Tarragona empitjorava cada dia més.

La gran vila de Reus va ésser presa com á paratge de descans per las tropas francesas. Allí no hi havia batallas, es veritat, pero Reus va quasi quedar sense víures y sense diners.

Digitized by Google

Tot eran contribucions; los espanyols las posavan perque deyan que tots los fills del país devian donarse manya pe 'l salvament de la patria; los francesos las posavan donant per rahó lo dret de conquista, y sobretot, lo *dret* de la forsa.

Reus era com un gran centre d' amichs y d' enemichs. Moltas vegadas va succehir que 'ls uns se 'n anavan per un portal, mentres los contraris entravan per l' altre. Si 's topavan pe 'l carrer, los tranquils vehins ho pagavan; una mica de foch, y qui gemegava ja havia rebut.

Ab totas eixas barallas Reus no hi feya més que perdrer, perque 'l comers anava malament, molta gent fugia ben lluny y tot quedava parat.

Bé es veritat que 'l mariscal Suchet va dir que s' interessava per Reus y que milloraría la vila tan aviat com ho pogués fer; peró no es ménos cert que tot se 'n aná com fum. ¡Promesas de gent que mana! los que son dalt sempre quedan bé. A dir la veritat, totas las visitas del mariscal Suchet foren ben gravosas á Reus y costáren molt caras á la vila.

¡Dèu nos ne guard de la guerra! Los homes perden lo cor y crech que fins l' enteniment. Los que manan, ajudats pe 'l desordre y per la barreja general, se 'n aprofitan y no més se donan manya á satisfer llurs desitjos. Quí paga, paga; quí reb, reb; á la guerra tot es just; després, quant es passada, s' exten un vel sobre tot, y las

Digitized by Google

desgracias jauhen oblidadas de tothom, ménos d' aquell que las ha fetas y del altre que las ha patidas.

La vila de Reus tenia un trist aspecte. Tot lo dia remor de timbals y de trompetas, soroll de fusells, lluentor de sabres y bayonetas; banderas issadas; per assí una companyía qu' anava á rellevar la guardia; per allá axams de vehins esporuguits recontant los fets que sabian y que quasi sempre eran fatals á Espanya.

La gent dels pobles vehins baixava á Reus á las matinadas á véndrer y á provehir. Los uns deyan que havían vist un exércit travessar las montanyas de Falset; los altres parlavan dels somatents que 's armavan á tot' arréu; tots estavan confosos; ningú savía la veritat del cas.

A las deu de la nit ja no 's veya cap porta overta; tothom era á joca. Y llavors los carrers eran altra cosa que are; llavors la mesquina claror dels gresols encare ajudava á la fosca.

Per allá pe 'ls darrers de desembre l' exércit francés que hi havía al camp de Tarragona se va engrossir ab alguns regiments que ab Suchet vingueren d' Aragó.

Los somatents també varen creixer en numero; ab-prou-feynas quedava gent pera trevallar la terra; tant fadrins com vells, escalfantse en lo foch del amor patri, cadascu anava á fer rengla á la colla que bé li semblava.

Digitized by Google

La gent dolenta aprofitantse—com sempre se 'n aprofita—de la barreja y del desordre, anava als masos y feya de las sevas. Tot sovint succeia que á las matinadas eran trobats á las salas de molts masos cadavres cosits á gavinetadas; buyts los calaixos, y desenforrelladas las portas y las finestras.

Y no os pensau que tals desgracias fossen fetas de nit solzament, no; fins á la claror del dia collas de gent dolenta anavan á sorpendre al honrat pagés que treballava.

Un dia, per allá á primers de Janer, lo bon Aleix y 'l seu fill Jordi se passejavan per Reus ahont hi havian anat á vendre unas quantas quarteras de blat.

Veu 's aquí algunas de las paraulas que 's diguéren:

—Jordi, havem de fer un pensament, perque veig que no 's pot viure al camp. Fa una setmana van robar al mas del Pep, ahi van robar al mas del Alzina, un altre dia robarán lo nostre. No cal sinó que 'ns robin lo poch que tenim y haurém d' anar á captar.

—Donchs ¿qué voleu fer?

—Anémnosen á Tarragona. Allí hi tinch mon germa fuster que sempre 'm prega que hi vaji. Allí si havem de morir, al menys morirém lluytant per la patria.

—Anem donchs á Tarragona.

Digitized by Google

—Peró 'm sab tant de greu que no torni 'l Blay.

—Vos tant que penséu en ell, y ell ni sisquera 's recorda de vos.

—¡Qui sab hont deu ésser! ¡qui sab!

—No tingau por; si un fill os fuig, un' altre os ne resta. Mentres bategui mon cor jamay os mancará un bras que os sostingui.

—Gracias, Jordi, gracias; ¡tú si qu' ets bon fill!

Digitized by Google

XIV

AVALOTS

AL ENDEMÁ dematí l' Aleix y 'l Jordi se 'n anaren á Tarragona.

Quan hi arrivaren lo Jordi digué pera sí mateix:

—Prop d' aquí hi respira la Mercé. ¡Potser aquesta alenada d' ayre que m' arriva es la seva alenada!

Lo pare y 'l fill se 'n anaren á ca 'l germá del primer. Era 'l germá un bon home que desde molt jove feya de fuster. S' ho passava be ab lo seu ofici; may li mancavan parroquians y la seva botiga era una d' aquellas en que s' hi aplegan uns quants companys y enrahonan de las cosas del dia.

Digitized by Google

L' Aleix y 'l Jordi foren molt ben rebuts; los donaren las millors cambras de la casa, com sempre 'ls catalans acostuman á donar als forasters. Lo mestre fuster estava content de tenir al bon pagés.

L' Aleix contá á son germá tot lo que l' hi havia passat; la fugida del Blay, y la tristor en que vivia.

—¡Ay dimontri de bordegás! digué 'l mestre fuster.

—¡Qui sab hont es!

—De petit que ja era entremeliat.

—No sé pas d' hont ha sortit.

—Y bé:ja tornará.

—Quan? Ay Pau! tú no 'l coneixes gayre; ¡qui sab quinas ne deu fer!

Després parláren de las malas cullitas, de la miseria y de la guerra. ¡Tot era un axám de motius de tristor!

Lo Jordi, mentrestant, va eixir de ca 'l séu oncle y lo primer que va fer, fou anar devant del convent de Santa Clara.

Mirá totas las reixas, peró eran á massa alsaria, y no pogué véurer res. Las llágrimas humitejavan las parpellas del desconhortat fadrí, que signant lo convent, digué:

—¡Aquí es! ¡aquí tot lo meu bè!

Passá horas sanceras en aquell lloch. Allí hi havía la soletat; era un extrem de ciutat, hont

Digitized by Google

no hi arribavan més que 'ls ressós de la gran gatzara que bullia per carrers y plassas.

Tarragona encara estava pitjor que Reus; molt pitjor. Quasi no 's passava jorn sense haverhi avalot; seguidament se veyan homes que passavan furients, que cridavan y que blasfemavan. Lo poble 's barallava ab la tropa; la marina inglesa era acullida en alguns llochs ab molt d' entussiasme; en altras, ab extremada fredor.

Los partidaris del marqués de Campoverde váren aprofitarse del desorde y del bulliment de las massas populars, y feren que una nit, la del disset de febrer, una gran colla amenassadora proclamés á Campoverde per general y governador de Tarragona. Los gremis, ja fos per por, ja per partit, s' afegiren á la colla que cridava per carrers y plassas, y 'l marqués de Campoverde, que no desitjava altra cosa que manar, se va conferir ell mateix los cárrechs que li donava l' aclamació popular.

Pera ferse ben voler del poble va convòcar un congrés cridant la representació de tota Catalunya; mes no sapigué ésser ferm en aturar lo deslligament del desordre.

¡Qué n' era de dolent l' estat del Camp de Tarragona! Per una part se donavan ordres de recullir armas y víures; per altra part s' afalagavan los instints dels avalotadors y dels dropos.

Se va demanar l' establiment d' una tribuna

Digitized by Google

pública, y fou establerta; las autoritats se veyan obligadas á escoltar als sermonejadors políticchs y patrióticchs que no feyan altre cosa que desbaratar l' opinió. ¡Allí se 'n sentian de blasfemias y n' hi haviá d' escándols! Cada escena, ja dramática, ja cómica, era interessant; no hi mancavan los comentadors d' ofici, la gent que tot ho aplaudeix y 'ls que desseguit s' exaltan.

Las autoritats havian perdut la forsa moral y anavan á pérdrer la material.

Aviat lo congrés va ésser enemich de la junta provincial; cadascú disposava cosas diferentas. Fins lo general se va sentir pres per l' escalfament de las massas; ¡á quantas personas tingué que maltractar sense dret! no més pera donar gust á uns quants murris que ab l' atreviment havian esparverat á la gent de bè.

Lo congrés no tingué més remey que anar cayent á poch á poch, com ha de cáurer per forsa tot edifici que se sostingui en fonaments podrits.

Peró en mitj de tant de desordre y tanta barreja, que no més eran produhits per unas quantas collas perdularias y per un axám de brivalla, —l' escuma del Camp de Tarragona, que havia fet cap á la ciutat,—se veyan espectacles admirables y refermadors.

Se pot ben dir que la gran massa de ciutadans no havia ofegat l' avalot de las collas dolentas, perque tenia feyna á las fortificacions. Allí hau-

Digitized by Google

riau vist al noble al costat del jornaler, al botiguer, al home de lletras, al vell, al jove. Tots arraulian las murallas y las feyan més fermas, pera que, donat cas que l' enemich volgués sitiar á la ciutat, no hi pogués entrar. ¡Allí n' hauriau vist de gent! ningú que fos apte hi mancava; desde bon matí fins que s' hi veya, tothom treballava tant com podia. ¡Oh! en tots aquells cors hi bullia l' amor patri; en tots aquells caps hi cobavan las santas ideas d' independencia y de dignitat.

A dins de Tarragona las collas avalotadoras que cridavan; á fora, las collas treballadoras que feyan.

No sens fonament los ciutadans de Tarragona se pensavan què l' exércit francés aniria á posar siti á la ciutat. Apénas havia comensat lo mes de mars, quant lo mariscal Suchet, que en Aragó guerrejava ab las partidas de Villacampa, del Empecinado y d' Espoz y Mina, va rébrer de Napoleon encárrech d' anar á la Catalunya baixa y posarse al comanament del exércit.

Lo desitj capital de Napoleon era 'l de que Suchet ab tota la gent que duya sitiás á Tarragona. Si no 'n tenia prou ab la gent que comanava, devia afegirse ab las forsas que tenia á las sevas ordres lo general Macdonald.

A Macdonald li fou donat l' encárrech d' endurse'n no més uns quants batallons, anar á

Digitized by Google

Barcelona, conservar la dominació francesa á la part de l' alta Catalunya, y tot fent via, péndrer los punts forts, com eran la Seu d' Urgell, Berga, Cardona, y Montserrat.

Tant Suchet com Macdonald feren cap á Lleyda, y allí varen tractar la manera de cumplir mes aviat lo que manava l' emperador.

Suchet se va encarregar del nou exércit qu' estava compost de mes de disset mil homes. Macdonald se 'n aná ab nou mil infants y setsents cavalls, y pe 'l camí va fer cremar á Manresa, lo dia trenta de mars.

La ciutat fumejá per llarch temps; las casas s' esfonsavan; las ruinas davan pler al general francés, que s' havía volgut venjar dels manresans, perque molts d' ells se 'n havian anat al somatent. Dels vehins que restaren á Manresa, pochs se 'n salvaren; los uns moriren cremats; los altres foren morts á gavinetadas. Prop de noucentas casas varen cáurer; la sanch rajava pe'ls carrers; les bigas eran brasas.

Peró tal malifeta costá cara als francesos.

Encara s' aixecavan las rojas flamas quan lo nostre general Sarsfield y 'l baró d' Eroles varen caure damunt de la retaguardia francesa, que aviat se va veure dispersa.

Dels soldats que anavan perduts sa y enllá no se 'n salvá ni un; los desesperats somatents los cassavan com á feras, sense respectar als presoners, ni als ferits, ni als que demanavan quartel.

Digitized by Google

XV

AVANS LA PATRIA QUE TOT

Lo Jordi seguia trist que trist. Son pare 'l mirava ab estranyesa y algunas vegadas lo sorprenia plorant; veya que 'l seu fill se llevava dematí, que se 'n anava y no tornava fins á mes enllá de mitj dia.

Una vegada l' Aleix va demanar al seu fill:

—¿Qué tens, Jordi?

Lo Jordi li respongué volent fingir y evitar esplicacions:

—Res, pare, res.

—Ja fa temps que 't veig axís; jo no te havia volgut dir res pensant que tú 'm confiarías las tevas penas, peró veyent que callas, te pregunto: ¿qué tens, fill meu?

Digitized by Google

—Ah pare, pare! no ho vulláu saber.

—¿Potser anyoras la vida del camp?

—No; no es axó.

—Donchs parla.

—Si, teniu rahó; he fet mal en callarvos lo que devia dirvos. Pare, si 'm veyéu patir, si fins de vegadas me veyéu plorar com una criatura, no ho estranyéu; es que estimo á la Mercé, ¡es que l' anyoro ab tot lo meu cor.

—Peró ¿per qué no li deyas avans de que 's fiqués al convent?

—Perque encare que la Mercé fos lliure, no 'm podia estimar; ja s' estimava al Angel. Veyéu si se l' estimava, que quant ell se va morir, ella 's va fer monja.

—¿Donchs per qué te 'n enamoravas de la Mercé?

¡—Vos ja ho diheu! ¿quí 'l mana al cor? Pare ¡si sapiguéssiu lo que sofresch! me migro, me vaig morint á poch á poch. ¡Tenir que ofegar aqueix' amor qus 'm brolla per tot' arréu. Avans, al menos jo tenia 'l conort de véurer á la Mercé; are; ni aqueix conort me resta! ¡ja no la veuré may mes á la povilla del mas del Noguer, á la dolsa noya que tot ho omplía de primavera!

—Peró, ¿qué hi vols fer, Jordi? ¿qué hi vols fer?

—Lo que mes m' ha fet patir ha sigut la callament ab que he viscut. Ah! jo no volia dir res á

Digitized by Google

ningú, per por de que lo meu amor arrivás á esment de la Mercé; peró are que ella es monja, are que ja ha mort per tothom menos per Dèu y per son Angel are ja puch esbargirme, ja puch plorar á dolls, sense por de que las mevas llágrimas sian vistas per ella.

—¡Válgam Dèu! qu' entre 'ls uns y 'ls altres...

—¡Ah! ¿com podré curar la meva anyoransa?

—¿Y bé? ¿qué t' ha de durar tota la vida aqueixa tristor? Sápigas ésser ferm. Are no es pas temps de plorar com una dona, sino de obrar com un home. La patria está en perill; tots devem defensarla. L' enemich va á trucar á las portas de la ciutat; abandonarla en eixos moments de perill, séria acció de covarts y de dolents ciutadans. La patria es mare de tots; ¿quí rebuja defensar á sa mare? Ja he passat lo temps del festeig y de les petitas dissorts; tot deu ésser oblidat devant d' un sol sentiment: l' independencia. Jordi, oblida aqueix' amor que no pot tenir ditxós acabament, perque no mes cerca un imposible; pren coratge; agafa 'l fusell, la destral, lo mall, qualsevol eyna es bona mentres hi haja cor y bras. Sigas bon catalá; quan hajas defensat á la patria, ja podrás tornar á las llágrimas.

—Pare ¡si me l' estimo tant!...

—¿No 'm veus á mí? vell y tot encare 'm sento encéndrer pe 'l foch del entussiasme. Tinch los cabells de neu, peró 'l cor de foch.

Digitized by Google

—Jo vos prometo que no so covart, y quant arrivi l' hora, agafaré l' arma y aniré al lloch de mes perill.

—Axís ho crech, fill meu. Que may pugan dir que tú no has sigut digne fill de la teva patria.

Digitized by Google

XXI

L' AMAGATALL

CADA dia 'l Jordi anava á passar estonas pe 'ls voltants del convent de Santa Clara.

Mirar las retxas, la porta, sofrir, pensar en la Mercé, anyorarla: veu's aquí toda la feyna del Jordi. Capficat, creuhat de brassos, callat, anava amunt y avall; qualsevol que l' hagués vist l' hauría pres per espía; fins estich segur que mes de quatr' homes que 'l van veure de lluny se van pensar que ho era.

De vegadas lo Jordi sentía lo ressó del cant de las monjas. Llavors lo fadrí deya:

—Entre aqueixas veus hi ha la seva! me sem-

Digitized by Google

bla que la sento mes que totas ¡oh! m' arriva fins al cor.»

Aquellas veus puras, dolsas volavan y se 'n anavan dretas al cel, mentres á l' altra part de la ciutat hi ressonavan altras veus, crits de rabia y de feresa, lo bram del avalot que omplía l' espay, com la remor de las onas del mar quant estan semogudas per la tempesta.

Lo convent de Sancta Clara, com ja os he dit, era á un extrem de la ciutat, demunt de la pedrera, vora de la mar. Entre las onas y las murallas del convent no mes hi havía la gran devallada de la pedrera, com una ferma rampa.

L' altra part del convent donava á un carrer estret devora de la rambla.

Las monjas vivian ben retiradas del bulliment de las collas; apenas sentian la cridoria que de nit y de dia axordava 'ls carrers de Tarragona. Los murs del convent eran tan dobles y tan alts, que no deixavan travessar los ressós del avalot. Peró ¿havía de durar gayre aquell assossegament?

Un jorn lo Jordi tot caminant per devora del convent isqué á la part de fora de la ciutat, aná cap á la pedrera y 's posá á rans del precipici. Per anarhi tingué que caminar de puntetas y arramblarse forsa á las murallas del convent, puig lo cap-demunt de la pedrera no deixava replá pera posarhi bé 'ls peus, y la devallada era

Digitized by Google

relliscosa y tan dreta que solzament semblava la continuació de la muralla. Les rocas exían punxagudas y esmoladas; ¡ay d' aquell que hagués rodolat una mica! no hauría arrivat sancer á mitjan camí.

Al cap de la devallada ls mar assotava las pedras y las omplía de pols d' escuma, que rebotía fins á bastanta alsaria.

Lo Jordi estigué llarga estona mirant aquell espectacle gran y terrible. Assegut á una roca del cap-demunt, trayent las camas á fora, ab los ulls fixos al mar, semblava l' estatua de la contemplació. Si algú que li desitjás mal l' hagués volgut pérdrer, no mes li hauría calgut anar de part darrera del Jordi y empényerlo una mica; lo fill del Aleix haguera arrivat á bossins á las onas del mar.

Quant lo Jordi anava per axecarse, ab lo petit esfors que feu, va sentir que sorollava la pedra hont seya. Llavoras, seguint un impuls natural, apretá mans y peus, per si queya la pedra no cáurer ell y tot. Peró la pedra no caygué; se coneixía qu' era llarga y qu' estava molt aferrada á la gran massa.

Lo Jordi s' alsá y ab los brassos somogué la mole, que á la darrería saltá y rodolá pedrera avall, cayent al mar y fent alsar al enfonzarse un axam de sortidors d' escuma.

La pedra era grossa; en son lloch hi quedá un replá bastant ample.

Digitized by Google

La pedra que seguía á la que havía caygut, balandrejá ab l' emvestida que va rébrer de la primera. Lo Jordi la paupá y va veurer que també estava fluixa; la va fer seguir ab las mans; ja no calguéren los brassos; la pedra no resistí gayre. Ja no caygué á l' aygua, sinó que quedá ajupida al soll del replá.

Fins á sis foren las pedras que 'l Jordi va tráurer; va aparéixer un forat fosch, estret, que 's ficava sota terra, com un cau llargarut y estrany; semblava la boca d' un forn apagat y tenia tota la negror d' una nit sense lluna, passada entre el fullatge d' un bosch vell.

Lo Jordi 's ficá pe 'l forat; doná duas ó tres passas, y veyent que no trobava resistencia, va seguir caminant. Alló era una gran mina, de la qual lo Jordi no sabía com ni quant ni per quí havía sigut feta. De totas maneras se veya ben claramènt que la mina no era natural.

Tres ó quatre voltas lo fadrí 's va aturar y estigué tentat á recular, pensant que aquell lloch podia ésser sinistre y guiar á una cova de lladres. Peró aviat se convensé de que aquella mina era desconeguda, al menys pe 'l cap qu' ell entrava; perque ell mateix havia hagut de fer esfors para desgafar las pedras que tapavan la boca.

Resolt donchs á conéixer la mina fins al terme, lo fadrí torná enrera á posar las pedras demunt del forat, pera que no fos descobert; enca-

Digitized by Google

re que á fé no calía aquella precaució, donchs ningú s' arriscava á posarse al cap-demunt del precipici.

Després lo Jordi caminá álas paupentas; avansá, no sense tenir obert lo gavinet per lo que pogués succehir. Allargava las mans á dreta y á esquerra, peró sempre tocava las parets; la mina tenia uns deus pams d' alsaria, y uns sis d' amplaria.

Segons paupava 'l Jordi, las parets havian sigut ben trevalladas, puig se coneixía que 'ls que las varen fer volgueren que tinguéssen tanta fermesa com duransa. Emperó, per rahó de la humitat, algunas escletxas que havía produhit l' assalinament, donavan pas á goteras que ablanían la terra del soll.

Lo Jordi avansa que avansarás, y veyent que després de tantas passas encare no trobava 'l terme, li sabia greu haver caminat tant, peró per altra part li recava tornar enrera.

Mentrestant pensava:

—¿Quí sab ahont anirá á parar aqueixa mina? potser tindré que caminar moltas horas. Potser axó fou fet per romans ó moros que volguéren un amagatall pera escaparse y anar á sortir á alguna vila. Vetaquí un lloch que ningú coneix y que de segur ha estat oblidat per espay de sigles y sigles. ¡Qui sab quan fou feta aquesta llarga mina, que sembla cova de bruixas!

Digitized by Google

Tot axó y molt mes pensava 'l Jordi. D' imaginació bullenta com lo sol del mitj-dia, lo Jordi estava avesat á fantasiar sobre tot lo misteriós y gran.

De quan en quan lo fadrí s' aturava, diguentse á sí mateix:

—Si recularé, si no recularé...

Pero á la darrería va resóldrer seguir endevant, trobés lo que trobés. Lo Jordi era jove, atrevit y coratjós; si esdevinguéssin perills, ell hi lluytaria, y molt fóra que no 'ls guanyés.

Caminá, donchs, peró ab pas mes ferm que fins llavoras, com si no mes ab l' alenada desfés aquellas ombras tan espessas que l' enrevoltavan. Alló era una nit feréstega; era alguna cosa de fantástich que pleya al mateix temps qu' esparverava.

La mina era estreta, pero no 's veya, y semblava gran, gran com un espay negre sense fí; las miradas ¡prou cercavan per tot arréu! peró en lloch trobavan límits; ni una guspira, ni una petita espurna, ni un signe, las orellas ¡prou escoltavan! peró res sentían; ni un ressó, ni una remor sisquera.

¡Soletat! ¡fosca! callament! ¡quins tres companys de tanta potencia quant van tots tres ensemps! l' un ajuda y fa mes gran á l' altre.

Potser que 'l Jordi 's trobava á cents de pams sota terra; allí, ignorat de tothom, lluny d' aquell

Digitized by Google

brugit que removia la seva patria, fora de la ratlla de las pasions, dels odis y de las maldats peró fora també de la llum, de l' armonía, del esbargiment y del amor.

Oh! al fadrí 'l sorprenian algunas ideas esgarrifosas, que haurian aturdit al mes coratjós. Pensava que podia morir en aquell lloch negre, estret y fonzo. ¿Y sabéu lo qu' es morir soterrat, sense poguer rébrer ni demanar socorro? la pensa s' anúa, lo cor se desespera, lo cervell borbolla com l' aygua quant bull; un gel estrany se fica al moll dels ossos, las dents petan de fret, y sembla que las paraulas quedin lligadas á la gola sense poguer arrivar als llavis.

Lo Jordi pensava:

—Si jo 'm moris, ¿qué seria del pare? me buscaria per tot arréu: ¡inútil! Ningú li sabria donar rahó del seu fill. Los meus companys m' anyorarían; los que volguéssin plorar demunt de la meva tomba, no ho podrian fer. Y jo mentrestant, aquí, sol, agonejant, lluytant ab la mort, arrossegantme per aquet soll mullat, fins que 'l darrer badall vingués á tancar pera sempra 'ls meus llavis!

Lo que pensava llavoras lo Jordi, ho pensem tots quan nos trobem en un lloch feréstech, allunyat, y mes si es á las foscas. Com si la pensa 's capfiqués en ella mateixa, fa servir tota la forsa de la vida en crear imátges aterradoras.

Digitized by Google

¿No os ha suc-cehit alguna vegada retirar tart, á las altas horas de la nit, després d'un gran ball, ó d' una gloriosa vetllada artística, ó d' una magnífica festa al teatro; es á dir: després d' eixir d'un lloch ple de llum, de gent, de gatzara, de color, d' armonía, anárvosen de carrer en carrer, deixant aquí y allá las collas que exiren ab vosaltres, arrivar á la fi al vostre barri, trovar desert y fosch lo carrer hont viviu, tíndrer que paupar la paret pera endevinar la porta de la vostra casa, tíndrer qu' endevinar l' ull de la clau que per mes que giri sembla no volguer obrir; obrir á la darrería y trobarvos á las foscas perque la minyona no s' ha recordát de deixar un llum al peu de l' escala? ¿Qué havéu sentit llavoras? por; no havéu gosat á muntar los escalons; lo soroll del çancell vos ha semblat un brugit estrany del que may vos n' havíau adonat; havéu arrivat al vostre pis, sempre tement ensopegar á cada pas, ó ésser sospresos per un lladre que vos esperés amagat entre las ombras al replá de l' escala. O sinó, havéu alsat lo peu mes de lo acostumat, pensant que á cada esglahó ja no n' hi havia cap mes y que s' obría un abim per' engolirvos; no havéu gosat á respirar fort, y si llavoras os n' havéu recordat del lloch d' hont veniau, heu comparat la llum passada ab la fosca present, y aquesta os ha semblat mes negra y espantadora.

Digitized by Google

Lo Jordi camina que caminarás, encare sentía un raguitzell d' imatges estranyas que l' atolondravan. Aquell' ombra inmensa que l' rodejava, li pareixía un gran monstre ab qui tenia que lluytar.

La mina feya algunas giragonsas: ja devallava, ja muntava, ja tirava cap á l' esquerra, ja cap á la dreta; alló era un cau pera pérdrershi 'l mes espavilat.

Després de una bona estona de caminar, lo Jordi vegé que la mina anava de pujada seguida. Llavors va caminar ab mes coratje, pensant que l' amagatall s' acabava, y que podria deixar satisfeta la ansietat tant de temps encesa.

Al cap de poch, las mans del fadrí topáren per devant ab una cosa que oposava resistencia. Era la pedra que tapava l' altre terme de la mina. Primer ab la punxa del gavinet y després ab las mans, lo Jordi somogué la terra, paupá, y va veurer que reyalment era una gran pedra lo que tocava. Va provar si se sondrollava y la pedra tambalejá y caygué; peró no era pas la darrera de la mina; un' altra pedra restava que tráurer. Aquella si que era la darrera, puig per las afegiduras del guix, que 'l temps havia gastat, hi sortian, encara que frévolas, algunas ratxas de claror.

Lo Jordi plé de coratge y d' afany va empényer la darrera pedra; ¡bé 'n hi costá d' esfors! la suor li rajava cara avall; peró á la fí l' home

Digitized by Google

pogué mes que la resistencia de la materia; la pedra va rodolar part enfora.

Lo Jordi saltá pe 'l forat y 's va trobar en un clasutre que semblava lo d' un convent. ¿Quín era aquell lloch? ¿ahont havia anat á parar lo fadrí?

Lo jorn era á las sevas acaballas; lo sol s' havia post, y 'ls estels com á piquets blanchs comensavan á guaytar; peró encare restava al espay aquella blanca claretat qu' es lo color de las celistias.

L' ayre era fresch; algunas alenadas semblavan las del mar; al tocar los llavis hi deixavan aquella salabror tan propia de l' escuma que ompla la platje. Alló volia dir que 'l fadrí no estava gayre lluny de las onas.

Lo claustre era petit; al mitj hi havia una font; agafats á las parets, archs que rematavan en pilans, los quals sostenian lo trespol d' una estreta galería. Alguns árbres feyan ombra á la part de fora dels pilans, y per las voras del claustre no hi mancaven rosers que creixian á la soletat sota 'ls grans archs, com las petitas violas creixen al bosch, sota 'ls grans arbres.

Créixer al bosch ó créixer al convent es lo mateix. Las unas flors creixen á la soletat de la naturalesa; las altras creixen á la soletat del mon; totas duas soletats son grans y puras; á l' una s' hi fan las auras frescas y 'ls olors qu' encisan; á l' altre s' hi purifican los cors y s' axecan las ánimas.

Digitized by Google

Los pilans del claustre eran ben dobles, d' arquitectura senzilla, de construcció forta. Per las escletxas de cada pedra hi creixían aquellas plantas petitas y gromollosas que semblan regateras de formigas verdas enfilantse per murs vells y per archs antichs. Las pedras estavan cobertas d' un vel negre; era aquell' ombra fosca ab que 'l temps signa las sevas petjadas pe' ls edificis.

Lo claustre estava desert; aquella hora ja era la del reculliment. Los frares ó las monjas que vivían en aquell convent, ja devían estar resant ó pensant en las cosas del altre mon.

La soletat del clastre tenia alguna cosa de pur y de gran que axecava l' esperit; aquell callament deya moltas cosas á l' ánima. No mes se sentia la blaníssima remor que feyan las fullas dels arbres al ésser patonejadas pe 'l ventitjol y al patonejarse ellas mateixas. Pe 'l mitj de las ramas se veya l' espay clar, lo cel pur y blau; y allá d' allá, lluny, pe 'l costat del sol ponent, guaytava la blancor de la celistia, que anava apagantse á poch á poch. Cada vegada que 'l Jordi axecava las miradas, veya mes lluents los estels.

Lo Jordi encare no s' havia mogut de la vora del forat de la mina; mirava á tot arréu ab neguit estrany, y li semblava qu' era víctima d' un somni ó d' un fadament. Se passava las mans pe ls ulls, pera assegurarse de que no dormia.

Digitized by Google

No podia capir com una mina secreta conduhia á un convent.

Y ve' us aquí lo que 's preguntava:

—¿Quín es l' objecte del amagatall? ¿per qui fou fet? ¿quan? ¿cóm? Potser la mateixa gent que viu aquí no sab l' existencia de la mina, com tampoch la deuhen saber los vehins de la ciutat.

Lo Jordi estigué llarch temps mirant á dreta y esquerra, escoltant per tot arréu; ni veya ni sentia á ningú. ¿Era aquell un convent deshabitat y potser ignorat com la mina?

Al cap d' una estona lo Jordi sentí un cant compost de algunas veus dolsas; escoltá atentment, y llavoras si que l' afany era tant que li vessava del cor. Las veus eran de dona; lo cant era 'l mateix que sentia de vegadas de part de fora del convent de Santa Clara. A cada tonada, lo fadrí sentia glatits que l' omplían de vida sobrera; las armonías li entravan á l' ánima. Alló era un aplech d' instants dolsos y tristos ensemps.

—¡Es la veu d' Ella! ¡es la veu de la Mercé! ¡prou la conech entre mitj de las altras veus, com la coneixeria encara que ressonés junta ab totas las veus y totas las armonías del mon!»

Las monjas cantavan á la capella del convent, que segons semblava, era á l' esquerra del Jordi, tocant ab lo claustre.

Digitized by Google

La canturia va durar llarga estona. Feya moments que havia parat, y 'l Jordi encara la sentia. A la fi se convencé de que las monjas ja no cantavan. Lo callament torná á acompanyar á la soletat, y llavoras s' hi afegí la fosca que ja comensava á omplir l' espay.

Lo Jordi va pensar que ja era hora de deixar aquell lloch ombríu y tranquil, y tornar al mon, al panteig de las passions, á la lluyta, al brugit de la vida agitada. Baxá al forat y torná á posar á lloch la pedra que cobria la boca de la mina per la part del clastre. La pedra ajustava molt bé; de manera que posanthi per las voras alguns grapats de terra, ningú hauria conegut que hagués estat somoguda.

A mes: lo lloch hont se trobava la boca de la mina, era poch reparable, pus estava en un recó del claustre, hont sempre hi queya l' ombra de dos pilans. No crech que ni que s' haguéssin passejat per la vora de la pedra somoguda, hajéssin endevinat que allí hi havia un forat.

Lo Jordi baxá una mica mes y posá l' altra pedra demunt de la primera; hi tirá la terra que avans havia escampat, y comensá á caminar per la mina.

Llavoras, com ja sabia 'l camí, anava mes depresa que á la primera vegada; ja no tenia neguit, ni sorpresa, ni feredat; no pensava en que li poguéssin arrivar perills, ni sisquera se 'n ado-

Digitized by Google

nava de la foscor que 'l rodejava; llavoras tota la seva pensa estava plena per una sola imatge; tot lo seu cor estava plé d' una sola veu: ¡la Mercé!

Camina que caminarás, sens adonarse 'n arrivá al altre cap de la mina; tragué las pedras que avans hi havia posat, y prompte isqué á la part de fora.

La nit ja regnava de gom á gom; los estels relluian clarament; la pedrera estava deserta; lo precipici semblava un abisme; al capdevall lo mar brugía com una veu llunyana y feresta, las onas relluian blanquinosas al esclatar, y las brisas marinas arribavan frescas y afalagadoras á la cara del Jordi.

Lo fadrí desde la boca de la mina que havia travessat, estigué llarga estona contemplant lo mar. De vegadas posava l' orella á la part de dins de la mina; sens dupte 's feya l' il-lusió de que arribarían fins á ell alguns ressos dels cants de las monjas. Peró, no sentia res; lo callament era com sempre en aquella tomba gran, amagada, negra, fonza.

Lo Jordi posá las pedras al forat, hi tirá terra, y va mirar ab fixesa per véurer si 's coneixía que allí hi havía lo comensament d' una mina. Li va semblar que no.

A mes: ¿qui era la persona estraviada que tingués que anar en aquell lloch serrat y desert? no

Digitized by Google

mes ell, qu' era esclau d' un recort, d' una anyoransa, d' un' ombra encisadora que l' allunyava del mon.

Després de poch, lo Jordi entrava á Tarragona.

Digitized by Google

XVII

LOS CARAJIRATS

Los que llegíu aquesta historia preguntaréu: ¿ Y 'l Blay ?

Lo Blay havia volgut deixar per sempre la casa payral y llensarse descaradament á las sevas dolenterías.

En aquell temps, á mes del exércit francés, ajudavan á Napoleon alguns homes de la mateixa Catalunya.

Lo marescal Suchet que feya temps ja romiava lo siti de Tarragona, no sols pera cumplir la voluntat imperial, sino pera guanyar un nou destintiu, arreplegá á tota la murrialla del camp de Tarragona, que en cambi de diners, fos tray-

Digitized by Google

dora á la patria. No fou poca la gent que va trobar, perque desgraciadament á tot arréu n' hi ha massa de dolents.

Lo mariscal quant tingué aplegats á quasi tots los lladres y malfactors del camp de Tarragona, los preguntá si volian servir á las sevas ordres, y 'ls prometé que serían ben pagats. No n' hi hagué ni un que girás l' espatlla; tots prenguéren las armas pera combatrer en favor dels francesos.

D' aquells homes dolents lo mariscal ne feu duas companyías qu' eren anomenadas: *las companyias de guias*. No tenian altra feyna que fer d' espías quant no estava encesa la batalla, y delatar tot lo que savían que pogués afavorir als francesos y perjudicar als catalans. Quant las hosts de Suchet anavan á la lluyta ó de camí, las companyías de guías devian durlos per las dresseras y fer de manera que no fossen sorpresos pe 'ls somatents y per las guerrillas. Los guías responían ab lo cap, de la bona ó dolenta feyna que fessin.

Los naturals del pais anomenavan *carajirats* als homes que composavan las duas companyías catalanas venudas als francesos.

Los caragirats eran los homes mes avorrits. Al menos los francesos eran fidels á llur patria y combatían per son engrandiment. Peró 'ls carajirats eran vils; ¡gent degradada que no tenia cap

Digitized by Google

sentiment, que anava contra la seva terra y cremava sas mateixas llars!

Pera guanyar mes la confiansa dels francesos, las carajirats feyan tota mena de maltractes y de malvestats; com á llebras s' escorrian per tot arréu; se disfressavan, espiavan y delatavan. Com eran á cobert de las armas estrangeras robavan tot lo que podian, feyan por á la gent honrada, anavan als masos hont hi havia las collitas arreplegadas, y las portavan als enemichs de la nostra patria. A las vilas y als pobles sorprenian traydorament als vehins richs y compromesos per la causa nacional, los lligavan y 'ls duyan al quartel general francés, quant no 'ls soterravan en covas fonzas y allunyadas de tothom, hont los deixavan morir de fam y de fret.

La povre gent del defora, en particular las donas y 'ls nens ja tremolavan quant veyan als carajirats; tothom fugia d' ells, com qui fuig de la pesta. ¡Avorriment etern, eterna maledic-ció als que ajudavan al escampament de la sanch espanyola y á la destrucció de la nostra patria.

Donchs, bé; are sapigueu que quan lo mariscal Suchet cridá als naturals del pais que volguéssen allistarse á las companyías de guías, un dels primers que hi va comparéixer fou lo Blay. Codiciós de diner y de fer mal, deixá la llar de sa casa, per lo lloch del espía. No torná mes al mas; ja havia pres ofici.

Digitized by Google

Res li feya al Blay lo que d' ell poguéssen dir. A mes: tothom lo coneixía y ningú devia estranyar l' estament que havia escollit pera guanyarse la vida.

L' Aleix y 'l Jordi may sabéren hont havia fet cap lo Blay.

Las companyías de guias estiguéren á Reus bastat de temps, y á Reus lo Blay no era conegut. Quant los carajirats anavan pe 'l camp y 'ls masovers los podian conéixer, l' Aleix y 'l Jordi ja eran á Tarragona. Tant l' un com l' altre ja no confiavan tornar á véurer al Blay, y quasi havian fet creu al recort de fill tan ingrat, de germá tan dolent y d' home tan traydor.

Un altre rahó hi havia pera que la gent no se 'n adonés de que 'l Blay fos á las companyías dels carajirats. Tothom fugia d' ells no mes al véure 'ls de lluny, y ningú mirava ab deteniment las fesomías d' aquells traydors.

Jo crech que no eran duas sino trés las causas per las quals lo Blay s' havia ficat á las companyías dels carajirats. L' una era lo desitj de tenir diners pera poguer jogar y emborratxarse; l' altra era lo desitj de fer mal; y la terça era que 'l Blay savia que 'ls francesos anavan á posar siti á Tarragona, se pensava que entrarían á la ciutat, y llavoras entre mitj de la barreja y del desordre... Però no digam las cosas avans d' hora.

Digitized by Google

XVIII

ENCARE L' ANYORANSA

En un dels derrers dias d' Abril, quant lo sol devallava á la posta la Marió y 'l Tonet se 'n tornavan al mas ab lo remat.

Passaren per devant del mas del Noguer; las portas y las finestras estavan tancadas y barradas; los dos órfens lo miraren ab feredat. Passaren per devant del mas del Aleix; també estava tancat y mut; los órfens lo contemplaren ab mes tristor; la Marió plorá y tot.

—Vaja ¿ja hi torném, Teta?

—Déixam plorar, Tonet; vull esbargirme.

—De molts dias ensá que no fas altra cosa. ¡Si 't vegessis! ¡cóm t' has enmagrit, Teta!

Digitized by Google

—¿Y qué? ¿no 't dona esglay véurer tants masos deserts, hont avans hi havia tanta gent que 'ns coneixia y ab qui podiam passar bonas estonas?

—Ja es cert lo que dius; peró ¿qué hi vols fer? la demés gent se 'n pot anar; naltres havem de quedar al más á tindrer compte 'l remat, perque no tenim altra cosa pera víurer.

—¡Oh! jo no sé qué será de mí si 'm dura aquesta tristor.

—Vaja, Teta! no ploris! jo quan siga més gran ja 'm donaré manya a trevallar y 't prometo que 't faré rica.

—¡La riquesa! ¡la riquesa! ¿te pensas que vull la riquesa pera ésser ditxosa?

—Donchs ¿qué 't manca?

La Marió no va tornar resposta y va seguir plorant.

Quan arrivaren al más, tancaren lo remat á la pleta, y sortíren á séurer al brancal de la porta.

—Mira, Marió, mira quantas flors, ja ha tornat lo bon temps y tot s' ompla de verdor.

—¡Lo bon temps!

—¿Sabs aquellas orenetas que l' any passat varen penjar lo niu demunt de la finestra de la teva cambra? donchs enguany ja han tornat.

La Marió no 'n feya cas de la primavera; per ella no havia tornat encara.

Los dos germanets enrahonaren llarga estona;

Digitized by Google

la noya sempre trista, lo noy sempre volentla aconsolar. Quan arrivá la fosca lo Tonet digué:

—Anémsen al llit.

—Sí, sí, ja es hora.

—Peró 't prego que dormis, perque crech que quasi totas las horas las passas vetllant.

—Ja dormo, ja dormo.

—No; á l' endemá al dematí ¡massa que conech que has plorat en lloch. de dormir! ¿Qué tens? ¿en qué pensas?

La Marió anyorava al Jordi; véusho aquí tot.

Digitized by Google

XIX

UN' ALTRA MALIFETA

QUELLA mateixa nit un home caminava per un dels barranchs d' aquell terme. Era 'l Blay.

Un cop va sentir remor de passos prop séu, vegé quelcom més negre que las ombras y cridá:

—¿Quí hi há per assí?

Una veu que ja l' havém sentida un' altra volta respongué:

—Atura l' enuig; só jo.

Un altre home va anar envers lo Blay y encaxá ab ell. Era 'l Mastega.

—Ahont la fas, Blay?

—¿Qué no sabs quínas ordres nos ha donat lo general francés?

Digitized by Google

—No.

—¿Y aixó? ¿qué no has comparegut á la companyía?

—Fa dos dias que tinch altra feyna.

—Donchs lo general nos ha dit que donessim un tom pe 'ls masos y que li duguessim totas las cullitas y tots los caps de bestiar que pugám éurer.

—Segons se véu, los francesos volen provehir de valent.

—¡Com que han d' estar tant de temps aquí, y com que son tanta gent!

—Es á dir, ¿qué está resolt que 's posi siti á Tarragona?

—Resolt.

—¿Ahont vas ara?

—A cumplir las ordres del general; á donar un tom pe 'ls masos y á péndrer tot lo que trovi.

—¿Y vas sol? ¿no tens por?

—Dos més havian de venir ab mí, pero no han comparegut á l' hora.

—¿Aném plegats, donchs?

—Aném. ¿Ja portas gavinet y trabuch per si calen?

—Sí.

—Donchs, endevant.

—¿Per ahont comensarém?

Lo Blay estigué rumiant una estona.

Digitized by Google

—¿Sabs ahont podriam anar?

—¿Ahont?

—A péndrer lo remat de la Marió; are ja som prop del sèu más.

—Tens rahó; anemhi.

Los dos caragirats dirigiren lo pas al lloch que havían anomenat, y aviat hi arrivaren.

La pleta era entre quatre parets no gayre altas; una de las parets era alhora la part darrera del mas Allí hi havía una finestra, qu' era la de la cambra del Tonet.

Un cop fóren al mas, lo Blay digué:

—Oh! y are que hi penso; ¿com se 'ls endurem los bens? s' esferahirán; l' un anirá per assí, l' altre per allá.

—Havem de menester un carro.

—¿Qué no 'n sabs cap?

—Esperat, esperat... á veurer... ah! calla, ja 'n sé un, lo del Faló, que té 'l mas aquí á quatre passas.

—Donchs veshi y dígalshi que vinga ell y tot.

—¿Y tú?

—Jo vos espero aquí.

Lo Mastega se 'n aná y no trigá gayre en tornar ab un altre caragirat. Los dos anavan dalt d' un carro.

Lo vingut de nou y 'l Blay encaixaren com á companys antichs que eran.

Los tres arrimaren lo carro á la paret del cor-

Digitized by Google

ral. De 'l carro estant lo Blay s' enfilá á la paret y saltá á la pleta. Los pobres birets s' esferehiren y comensaren á belar y á fugir del Blay que 'ls empaytava y 'ls agafava; quan los tenia, de un en un los anava tirant al carro hont lo Mastega y 'l Faló 'ls lligaren á las baranas.

Lo belar dels birets despertá als orfanets, que des l' una cambra á l' altre s' enrahonaren esparverats.

La Marió digué al Tonet:

—¿Qué tenen los bens?

—No ho sé; sento que corran com si algú 'ls empaytés.

—Guayta á la finestra, que jo 'm vesteixo y desseguit vinch.

Lo Tonet se ficá las calsas, obrí la finestra y guaytá al corral.

Los caragirats ja havian carregat tots los bens y s' arreglavan per anarse'n.

Lo noy se posá á cridar.

—Deixáu los bens; deixáu los bens! Lladres! lladres!

Lo Blay li respongué:

—Vaja! fins á un' altra voltá!

—Blay, Blayot; axís fassis mala fí.

La mula ja arriava, lo carro traquitejava pe 'l caminal, y 'ls birets encare cridavan girantse cap á la finestra hont hi guaytava 'l Tonet, com si volguéssin dir al noy: *Ajuda! vina á salvarmos.*

Digitized by Google

Peró ¿qué podia fer lo povre minyó? Plorava, plorava y cridava encare, veyent allunyarse lo carro que s' enduya aquellas tendras bestiolas á qui amanyagava tantas vegadas.

Quan la Marió arrivá á la cambra del Tonet, lo noy corregué als brassos de sa germana y digué plorant:

—Marió! Marió! nos han robat los bens.

—¿De veritat?

—Mira, mira 'l corral.

La noya plena de neguit y soptada per l' esparverament aná á guaytar á la finestra. Lo corral estava buyt.

Llavors la Marió abrassant al Tonet y plorant com ell, digué:

—¡Pobrets de nosaltres! ja no tenim res!

Digitized by Google

XX

ENTUSSIASME

En Tarragona hi crexía l'entussiasme; los tarragonins ja sabian que 'l mariscal Suchet anava á posar siti á la ciutat peró per só no perdéren lo coratge, y confiats en la doblaria de las murallas, en los molts viures enmagatzemats y en la gent d' armas ab que contavan, váren resoldre defensarse á tota costa y fins á morir.

Lo Mariscal Suchet al dia dos de maig va avansar cap á Tarragona, al devant de vint mil homes, que se li havian reunit á Reus, ab l' intent de rodejar á l' antiga ciutat romana.

Per la part de mar la ciutat estava protegida

Digitized by Google

per una esquadra inglesa manada per un dels almirants mes anomenats de la Gran Isla.

L' emigració va ser molta. Las familias d' alguns richs se 'n anaren cap á Fransa ó á Italia. Los coratjosos que quedaren á Tarragona foren onze mil.

L eczércit regular constava de sis mil homes. A mes á mes hi havía dos batallons de milicia, los quals varen ésser destinats á guarnir las murallas. Tant l' una com l' altra gent estava un poch insubordinada, peró per fortuna los gefes podian encara animarlos al crit de la patria, y mes que 'ls gefes los capellans y 'ls frares que al nom de religió se feyan obehir de la major part. Un frare axecant un Sant-Cristo se 'n enduya una colla. ¡Estranya barreja la que hi havia en aquella multitut! Fanatisme y sentiment d' independencia, certas ideas qu' eran com espurnas de socialisme, instints ferotges y odi estremat als francesos. Y tals eran los impulsos de tota l' Espanya.

Las tropas francesas arrivaren devant de Tarragona y foren rebudas á tiros y á canonadas. Despres d' una estona de foch, que no feu recular á l' host sitiadora, aquesta s' acampá prop de la ciutat á la vora del riu, y l' estat major se fixá á Constantí y á la Canonja. Lo mariscal Suchet era en veritat un bon y valent militar y havia jurat no aixecar lo camp sens haver entrat á Tar-

Digitized by Google

ragona; era un general d' aquella hermosa pléyade d' astres que rodejavan al Sol Napoleon y que may mes probablement se veurán reunits altres tants en cap nació.

La gent de l' antiga metrópoli estava mes escalfada cada dia; no la descoratjava cap nova de las que rebia respecte al enemich. Si 'ls francesos tenian mes gent, los tarragonins tenian mes entussiasme. Endavant! endavant! cap á las murallas! cap als punts de perill! á buscar trabuchs y fusells; qui no 'n trobi que prengui martells y malls; qui no 'n trobi encare, que prengui pedras. Quan se combat ab fé y entussiasme, qualsevol arma es bona. De vegadas un dia de coratje salva á un poble; la Por es la gran enemiga de la Victoria.

Quan la patria perilla, las mans no deuhen estar en vaga, lo cor no deu deixar de bategar ab forsa; los llavis no deuhen tenir treva pera cridar: ¡Visca l' independencia! en los grans moments es quan surten los grans héroes; las palmas y 'ls llorers naixen entre 'l fum y la sanch; l'entussiasme de la patria doná forsa als francesos, qu' estavan desorganisats, povres, dividits, pera lluytar contra quatre nacions poderosas y derrotarlas á totas. Del terratrémol de la revolució ne varen sortir la marsellesa que repetiren tots los ecos y la bandera tricolor que 's passejá triomfant per tot lo mon.

Digitized by Google

Peró 'ls francesos no havian de guanyar á tot arreu; Espanya valia per coratge tant com Fransa. Girona y Saragosa ho havian provat ja; ara ho anava á provar Tarragona.

Ala! ala! ciutadans, cap á las murallas; pe 'ls fossos en lloch d' aygua hi corre ja la sanch amiga y enemiga tota barrejada; axó ray! la barreja no hi voldrá dir rés! quanta mes sanch ompli 'ls fossos menos podrán passar las tropas francesas. Ja que 'l Francolí no 'ns ha salvat ab sas onas d' aygua, fem un altre riu d' onas de sanch. Al Francolí l' ha assecat l' istiu; al riu que farém, lo sol encara inflará las onas y las engrossirá.

Alló era lo frenesí de la lluyta. Lo foch emborratxava als homes; ni un dels que hi havia á Tarragona deixá d' estar encés per l' entussiasme; tots varen jurar defensar á la ciutat, no donarla may, salvarla ó cáurer ab ella.

Digitized by Google

XXI

DE COM LA XANA ACABÁ SOS EMBRUIXAMENTS

UN dels primers dias de maig, poch després d' haver comensat lo siti de Tarragona, lo Blay, qu' era al campament francés, va véurer arrivar al Mastega. Los dos, com ja sabéu, eran caragirats, y com duyan trajo distintiu, podian entrar y travessar com los donés la gana, per entre mitj de las filas estranjeras.

Lo Blay, al véurer al Mastega, li digué:

—Home, ¿ahont t' has ficat? fa dias que no t' havia vist.

—Es qu' encara vaig á aquella casa de la Canonja.

Digitized by Google

—¿Y qué tal? ¿t' han pelat?

—No, home, no; guanyo d' alló més; ja m' he fet un grapat d' unsas.

—Bona sort; jo me las faig per un altre cantó.

—¡Ah! tu, escolta, ¿sabs á quí acabo de véurer?

—Tu dirás.

—A la Marió y al Tonet; van á captar.

—Ja ho sé; hi van d' aquella nit ensá; ¿te 'n recordas com cridava 'l bordegás? no li deixarem ni un cap de bestiá.

—Lo minyó y la minyona m' han vist y m' han demanat caritat. Aquella nit no més te varen conéixer á tu; peró encara no saben que jo t' acompanyés. Lo Tonet m' ha dit que se 'n anavan á Salou.

—¿A Salou? ¿qué hi van á fer?

—M' han dit que allí hi está fra-Vicens. Fa pochs dias los dos órfens varen trobar al frare á Vilaseca, y 'ls digué que anássen á Salou, hont no 'ls hi mancaria menjá.

—¿Es á dir, que hi van á viurer?

—Axís m' ho sembla.

—¿Qué tè diners fra-Vicens?

—Ca, home, ¡si está més pobre qu' una rata!

—Es que si tingués alguna cosa de bo, podriam anarhi, ¿m' entens?

—Donchs no cal. A més; ara ja estém grassos; de tot arréu rajan diners; dels francesos, dels masos que havém regirat, de las trampas que fem á la Canonja.

Digitized by Google

—Sí, tens rahó; ara sino que siga una cosa que s' ho valgui, ja no cal anarho á péndrer.

—¡Ah! ¿sabs á qui acabo de véurer també.

—¿A quí?

—¡May dirias!

—¡Qué sab un!

—Doncas acabo de véurer á la Xana.

—¿A la bruixa?

—Sí.

—¡Malehida! ¡fa temps que la cerco! Me 'n va fer una de grossa, y encara me la tè de pagar. ¿Ahont l' has vista?

—Prop del barranch de la seva cova.

—Anémhi, donchs; depressa que no se m' escapi un altra vegada.

—¿Qué li vols fer?

—Ja ho veurás. Aném.

Y 'ls dos caragirats sortiren del campament francés y comensaren á endinzarse cap al Camp de Tarragona.

Caminaren més d' una hora y anaren á un más á cercar tres parells de fexinas, un rastell de teyas y uns quants setrills plens d' oli. Ho carregaren á un matxo, y després se 'n anaren cap al barranch que terminava ab la cova de la bruixa.

Arrivaren á la plasseta y 'l Blay digué á son company ab veu baixa:

—No fem soroll.

Digitized by Google

Los dos caragirats miraren per una escletxa de la porta de la cova, recularen una mica y l' un digué al altre:

—Sí, que hi es; está apariant un embruixament.

Caminant de puntetas, posaren las feixinas devant de la porta, hi barrejáren teyas, y per damunt hi escamparen l' oli. Llavors hi pegaren foch, y las flamas s' arbolaren desseguida. La porta, com era vella, cremá també.

La bruixa cridá:

—Socorro! socorro! qué 'm cremo! ¡socorro!

Los dos caragirats esclafíren en riallas; y 'l Blay respongué á la Xana:

—¿No 't vaig jurar que jo 't mataria sino embruixavas á la Mercé? ¿la vares embruixar?

La bruixa torná á cridar:

—Pietat! pietat!

—Gens ni mica; mor, malehida bruixa; mor y tórnat mal esperit. Ara ja sabs ab qui te las éus.

Las flamas com á llenguas de foch entravan á la cova; com qu' eixa era petita, aquellas arriváren de banda á banda y encara s' engrossian més al topar ab la taula y 'ls banchs que moblavan aquell lloch sinistre.

La Xana corria desesperada; per tot arréu l' empaytava 'l foch; cridava, s' escabellava, volia travessar per la porta, peró al anarho á fer no

Digitized by Google

gosava á saltar aquellas grossas flamas que l' haurian encés desseguit.

No passá gayre estona y la Xana quedá rostida. S' arrossegava per terra, esparnegava, peró ja no podia cridar; las flamas se li ficavan á la boca y li ofegavan la veu. La cova era un infern; roja, brusenta, esfonsada; y en mitj d' aquella rojor, lo cos de la bruixa que ja ab prou feynas se movia.

Lo foch durá llarga estona. Quan s' apagaren las flamas, y no més restaren las brasas, los dos caragirats muntaren dalt del gran marge, agafaren pedras grossas y las tiraren damunt de la cova. Com qu' eixa era vella, corcada y fluixa, no trigá gayre en cáurer, tornantse un múnt de pedras, de cendra y de fusta cremada.

Llavors lo Blay digué:

—Ara, si no ha mort encara la Xana, que visca; ja la perdono.

Los dos caragirats se 'n anaren d' aquell lloch.

Digitized by Google

XXII

LO FORT DE L' OLIVA

E pot dir que la lluyta no tenia treva. Sarsfield des la part de fora inquietava als francesos; desde la part de dins, los ciutadans de Tarragona per res del mon abandonavan las murallas.

Al nort de la ciutat, demunt d' un turó hi ha 'l fort de l' Oliva, que no es pas gayre lluny de las murallas. Lo fort es gran y llavors valía mes que are; era una forta defensa pe 'ls tarragonins; la millor.

A punt tant bo, donchs, los francesos dirigian sas miradas, y 'l volian guanyar á tota costa. Peró 'ls de dins, ferms que ferms no 's cansavan

Digitized by Google

de tirar y d' aprofitar lo pas ab Tarragona. Los francesos á cada rimada perdian als mes ardits de sos combatents; ne queyan á dreta y esquerra.

Lo que volian los francesos era arramblarse al fort, costruhir parapets y lluytar fins á guanyarlo. Ja ho havian provat moltas vegadas, peró sempre tenian que recular.

Lo mariscal Suchet, que may deixava de mirar lo camp de batalla, veya tots los amunts y avalls de la lluyta y llambregava als soldats com si 'ls hi hagués de ficar al pit y als brassos lo foch qu' ell sentia als seus ulls. Cridava, y li savia gréu no poguer fer las cosas á mida de son desitj; ell havia calculat las horas y 'ls instants; y 'ls comptes li reixian malament. ¡Quantas voltas girantse, deya al ajudant que tenia mes á la vora:

—May hauría pensat que 'ls soldats espanyols sabéssin resistir tant.

Lo mariscal s' adressava pera véurer millor las avansadas y reculadas dels combatents.

—¡Cap de Dèu! ¿encare no han acabat de fer los parapets?—¡axó es massa! pocas vegadas m' havia suc-cehit.

Era 'l dia vint y vuyt de maig; lo mitj-dia estava pera cáurer. A las duas, un ajudant anomenat Faudriel aná depressa cap lo mariscal.

—¿Qué manèu que fem? la gent mor com ferida pe 'l llamp.

Digitized by Google

—Que mori, ja n' hi ficarém d' altra.

—Los de dins son ferms.

—¿Y axó vol dir que no ho hajan d' ésser los de fora?

—Mireu; no veurèu sino rengleras de ferits als quals se 'ls enduhen cap á Reus.

—Encare que 'l mon s' enfonzi, ¡endevant! lo fort de l' Oliva es la clau de Tarragona.

—¿Qué voléu fer donchs?

—Ja que 'l fort ho es mes de lo que jo 'm pensava, també hi posarém mes gent de la que hi haviam posat. Mes val lluytar forsa una estona y guanyar, que malgastar moltas horas y pérdrer gent sensa profit. Que vinga 'l general Salme.

L' ajudant se 'n aná á correns. No trigá gayre en tornar ab lo general Salme.

Lo mariscal digué:

—General, ab cinch regiments anáu á ajudar als que lluytan; feu un gran esfors y acabéu los parapets. Avans d' arrivar la fosca havem d' estar aperiats pera donar l' atach.

Lo general Salme va sentir lo fret per tots los ossos del seu cos; savia que allló que li manavan era com si li haguéssin dit: ves á morir.

Lo general Salme va anar á correns á fer cumplir las ordres del mariscal. Se ficá allí hont era mes forta la batalla y 's posá al devant de las rengleras dels soldats francesos. Lo brugit era gran; los núvols de pols eran tan grossos com

Digitized by Google

los de fum; per entre mitj d' aquells núvols lluían prop y lluny guspiras y flamas.

Los soldats fancesos tornaren á comensar l' envestida ab mes coratge. ¡Alló era una bojeria de lluytar! avant! avant! ne queyan molts; alguns se 'n axecavan; d' altres no se s' axecavan may mes. Lo general Salme sentía xiular las balas devora seu; de moltas se 'n havia escapat, y cap l' havia fet recular. Las sevas tropas lo seguian; tot lluytant treballavan als parapets y á las maniobras d' atach; lo regiment número 32 anava devant de tots; las baterias no deixavan de vomitar metralla.

Lo sol anava á la posta; los combatents no hi veyan; per ells sempre havía sigut de nit; quant se tenen rabia al cos, crits desesperats als llavis y un núvol devant dels ulls, no hi pot haver claredat ni per la pensa, ni per las miradas; ja pot brillar lo sol á mitj-jorn; ¡tot es inutil!

Quan lo sol acabava de tramontar, una bala entrá per la boca al general Salme y li foradá la gola. Lo general caygué de cavall y 's revolcá per terra; no tingué temps de agonitzar: un' altra bala li travessá 'l cervell y 'l deixá quiet pera sempre.

Lo general havía mort, peró la lluyta estava guanyada; los parapets eran acabats de fer.

Lo mariscal Suchet va somríurer. ¿Podia estar content? ¿ja tenia segur lo fort? No 's pensava

Digitized by Google

que la gent de dins li faria gruar molt y molt lo que desitjava.

Passá la celistia; arrivá la nit; ¡per cert que fou ben fosca! ni un estel, ni un bossí d' espay clar. Al lloch hont hi havia sigut la lluyta encare hi restá per molt de temps una gran fumarada roja que rodejava als soldats que dormian y á alguns que jeyan estesos y frets. Lo tuf de la pólvora encare no s' havia escampat; ¡feya tanta calma! ¡ni una alenada d' ayre pera esbargir aquell núvol tan espés!

La gent del fort recullí 'ls cadavres dels seus. Aquells braus anavan cansats de tant de lluytar, peró no havian perdut lo coratge; unas quantas horas de descans, y al dia següent lluytarian ab nou entussiasme. A dins de l' Oliva hi habia no mes lo regiment d' Iberia; ell sol era prou pera plantar cara y bátrer á molts regiments enemichs.

La nit passava negra y malastruga: un callament fatal s' estenia per tot arréu, y no mes era destorbat de quant en quant per los crits dels centinellas, y per un brugit que sonava allá á las fondaladas; lo brugit dels bagatges que anavan de Tarragona á l' Oliva y de l' Oliva á Tarragona.

Fugiren las ombras mes negras; los núvols se varen esqueixar; l' aubada aparegué; lo campament se llevá. ¡Era de véurer aquell moviment

Digitized by Google

que hi havia á tot arréu! los soldats se dexondían: los uns anavan á fer trago pera escalfarse, los altres cantavan com si fossin al comensament d' un jorn de festa. Peró n' hi havian que estavan tristos y arrupits; potser pensavan en la mare y en l' estimada llunyanas, en la povre casa de vileta, en lo fum blanch que eixia de la negra fumera y que creuhava 'l pur espay de la Bretanya y de la Normandía.

Quan s' es prop d' una batalla que ha d' ésser empenyada y carnetjosa, los qui han d' entrar sempre tremolan ó al menos están entristits. Per mes que alguns saltin y cantin, no ho fan quant comensa 'l foch; y potser llavoras mateix quant semblan que estan joyosos, als llavis hi tenen riatllas, y al cor llágrimas. Llavors se recordan los dias de alegría, los anys de l' infantesa y las horas de festeig; se veu mes bella que may l' imatge de la nuvia; venen á la memoria los reflectes de las dolsas vespradas d' istiu y de las frescas matinadas de primavera; y á fe á fe, que dol deixar tantas cosas bonicas, tantas cansons joyosas, tantas horas benaviradas.

Peró ¿qué hi farém? los conquistadors volen que la povre gent se mati per ells.

Los soldats qu' estavan entristits quant se llevava 'l campament, de bona ó de mala gana tingueren que péndrer las armas, aplegarse á las seuas companyías y aperiarse á morir ó á con-

Digitized by Google

seguir un triomf en lo qual no hi tindrían cap mica de gloria. Morta ó viva, vensuda ó vencedora, la gent que obra, la gran colla passa oblidada; ningú sab lo nom del soldat ras; los que 'l saben, no se 'n recordan.

Potser que un povre soldat va fixar la sort de alguna d' aqueixas grans batallas que raconta l' historia; ¿qué hi fa? no mes ressonan los noms d' Alexandre, de César, de Napoleon; pero no sabem lo nom dels primers soldats que váren cáurer, dels primers que assaltaren la muralla, del qui confós en la barreja espantosa va fer actes d' heroisme. Los noms d' aqueixos desditxats no mes foren sabuts per llurs mares, oblidadas també; ellas solas los varen plorar; l' historia no 'ls ha plorat may.

Lo sol isqué; lo primer raig va tremolar, com una inmensa escampadissa de glatits de llum, en espasas que s' axecavan, en bayonetas que 's movían, en gorniduras de morrions y de cavalls, y mes que tot, en aquell gran aplech de llambregadas que 's giravan á tot arréu.

Lo dia era clar; llavoras poguéren ésser vistos los efectes de la lluyta del dia avans; lo soll esgarrifava de véurer; la terra era vermella y tova; la sanch s' enllacava entre la pols; fins rechs n' hi corrian per algunas bandas.

No 's va fer esperar gayre la tornada del foch.

Los regiments s' arreplegaren; las baterías co-

Digitized by Google

mensaren á fer la seva feyna; peró 'ls nostres no trigáren á respóndrer.

La lluyta encare fou mes empenyada que l' dia avans; los francesos podian tirar millor, peró 'l coratge de la gent que era dins del fort de l' Oliva, també havia crescut. L' una cosa compensava l' altra; las hosts de Suchet tenian mes bon lloch; los soldats espanyols tenian mes ardiment.

Moltas horas foren passadas; arrivá 'l mitjorn; lo dia era clar, lo sol llumenava puríssim en meytat del espay seré; ¡tot semblava contrastar ab la batalla! A l' inmensitat, la llum, l' armonía, la calma, lo dols alé de la primavera; y allá, en un racó, una nuvolada de fum, de pols y de foch. Al mitj de la gran y bella vida, la petita, la ignorada mort; uns quants ays, uns quants gemechs, sanch que rajava, homes que queyan, peró ¿y qué? la primavera no s' aturava: la sava corria per las plantas y feya brotar las flors; los blaníssims ventil-jols remorejavan pe'l fullatge dels arbres.

La lluyta també feya la seva via; lo terratrémol dels canons era cada cop mes retronat. La ciutat també contribuhía al foch; los tarragonins desde las murallas foguejavan als enemichs y ajudavan als soldats que sostenian lo fort de l' Oliva; l' esquadra inglesa per la seva part inquietava als francesos, endresantlos bombas y granadas.

Digitized by Google

Las hosts enemigas se veyan punxadas per tot arréu, se desesperavan y lluytavan ab mes forsa; ja no eran homes, sinó feras. A cada canonada n' hi responían ab vint; á cada tret, ab cent; no hi havia treva als brassos y á las mans; al pensament, menos. La cridoria era espantosa; d' assí y d' allá 's veyan cavalls que corrían desalenats y escumosos, mans que s' alsavan y qu' estrenyían armas, bocas que flestomavan y 's tancavan per no obrirse may mes, peus que ensopegavan, y cossos que queyan sentintse xafats per companyías sançeras.

Per allá á mitja tarde un home vestit de catalá, barretina vermella, calsa curta, espardenya trebada, manta á la esquena, fusell al coll, devallá al pati del fort, se ficá al acueducte que abastía d' ayguas á la gent de l' Oliva, y aná á exir fora, bastant defora del lloch hont hi havia 'l foch; caminá cap á la part oposada á Tarragona, y 's va pérdrer entre las fondaladas. Després va tornar á exir prop del camí de Valls. Havia donat mitja volta, y segons se veya, anava cap á la part de baix. Caminá una estona pe'l plá, travessá 'l riu, y 's va pérdrer entre 'ls arbres.

¿Quí era aquell home? quina 'n portava de cap? ¿ahont anava? ¿com havia entrat al fort? ¿per qué 'n sortia d' amagat, escorrentse pe 'l acueducte? ¿Acás era un pobre pagés que tenia por? no ho semblava; si haguéssiu vist las sevas

Digitized by Google

miradas, las hauríau trobat esgarrifadoras; en quant á la cara, no li hauríau pogut véurer perque la tenia quasi tota amagada dins los plechs de la manta.

La nit avans, aquella nit feresta, callada, trista, malastruga, en que un núvol roig rodejava tot lo campament, un home va eixir de Tarragona, se 'n va anar cap al fort de l' Oliva, travessá per un camí hont encare hi jeyan quelcuns cadavres, y enrahoná ab dos ó tres soldats espanyols. Quan fou al fort aná de cambra á cambra, no deixá racó per escorcollar; mentres los demes homes dormian, ell vetllava; responia á tots los sants y senyas, y passava per totas las portas. A la matinada pujá á la torre y va llambregar als francesos; lo campament encare estava ajupit y mut; l' auba comensava á aclarir l' espay. Després l' home torná á dins y 's va confóndrer entre las collas de gent que rodavan pe'l fort.

Qualsevol que hagués mirat fixament al home que de nit havia exit de Tarragona y entrat al fort de l' Oliva, y al home que á la tarde de lendemá isqué per l' acueducte, hauría reparat qu' eran un mateix. Tant al entrar com al eixir anava embolicat ab la manta; no mes crech que se la va llevar á dins del fort, peró á dins eran tantas la foscor y la barreja de gent, que l' home no hauría pogut ésser conegut.

Digitized by Google

Mentrestant la lluyta seguia; lo foch era aterrador; los combatents encare queyan á rengleras, la sanch encare rajava á doll. No hi havia treva pera la matansa..

Lo mariscal ja no somreya com al dematí; havia vist que de pensar á fer hi va un gran espay, sobre tot si 's tracta de rendir á gent coratjosa que havia jurat guanyar ó morir entre runas. Lo mariscal no se 'n podia avenir de tanta y tan forta resistencia. Bè era cert que 'ls francesos havían avansat molt lo dia avans y s' havian posat en tant bon lloch que fins pareixia que estavan aperiats per' atacar desseguit; peró no era menos cert que la victoria costava molt d' éurer, perque 'ls catalans eran sempre mes ferms.

Per allá á mitja tarde, més aviat més que ménos, la sort de la batalla se va determinar. Duas columnas francesas havian avansat y las baterías causavan malifets en gran; las pedras de las murallas del fort eran quasi totas escantelladas; las aspitlleras s' havian somogut. De gent n' havia mort molta; alguns ferits queyan á la part de fora de las murallas. Lo quadro era sinistre; los darrers raigs de sol, roigs com eran, li donavan un color fatal qu' esparverava.

Los francesos cobraren més entussiasme; los nostres, encara que havian sufert moltas pérduas, no 's descoratjavan.

La batalla semblá minvar; lo foch no era tant

Digitized by Google

seguit; las embestidas no eran tan furientas; las duas hosts s' havian de calmar una mica, peró no pera deixar la lluyta, sino pera apromptarse á una nova batalla.

Quan á Tarragona varen saber lo que havia succehit, lo gobernador militar va ordenar que 'l regiment d' Almería s' apariés per anar á rellevar aquella nit al regiment d' Iberia. Los pobres que 's defensaren tot lo dia, ab prou feynas havian dormit y menjat; just era que descansessin y fossin rellevats.

La celístia havia comensat; las ombras s' extenian á poch á poch, y la nit amenassava ésser terrible.

La lluyta no parava; lo foch cresqué; á mesura que anava essent més grossa la fosca, lo foch semblava més roig. L' atach havia comensat; las columnas francesas quasi ja tocavan las murallas del fort; semblava que 'ls soldats d' una y altra banda estiguessin ubriachs d' ira y de sanch.

La nit regná del tot. Lo campament pareixía una gran fogarada vermella per hont s' hi gitavan soldats, armas, fum, crits; ¡alló era l' imatge del infern!

Damunt del fort y de la ciutat hi plovian bombas, granadas y balas rasas; no gota á gota com lo plujím d' ivern, sino á axams com los ayguats d' estiu y las tempestas de la tardor.

La gent de l' Oliva y la de Tarragona respo-

Digitized by Google

nian als enemichs ab canonadas seguidas, ab núvols de metralla que delmavan las companyías francesas. Los vaixells de l' esquadra inglesa encara feyan més gran lo terratrémol, la lluyta y l' horror d' aquella nit, descarregant contra las hosts de Suchet canonadas y bombas inflamatorias que escampavan rojenca claretat damunt d' aquella escena de sanch y de carnatge.

Quan lo mariscal va véurer que las tropas francesas eran ja al mateix dessota del fort, va donar l' ordre d' assalt.

Los nostres des lo fort sentian las veus estrangeras, y llavoras redoblavan l' esfors, tirant á doll á doll damunt de las hosts enemigas, balas, ferros, destrals, tot lo que 'ls venia á má.

Alguns soldats francesos varen provar á enfilarse per la muralla; n' hi havia que feyan esqueneta per' ajudar als altres. Tot fou inútil. Los més atrevits caygueren més aviat; ab prou feynas los uns havian pujat á las espatllas dels altres, quant ja queyan ferits de cap ó de pit; los que de cop s' enfilavan per las escletxas del mur, s' esgarravan las unglas rascant per la pedra y tombavan travessats de balas.

Aviat pe 'ls fossos del voltant de l' Oliva hi hagué munts de francesos morts. Lo fort semblava inexpugnable.

Lo mariscal Suchet, altre cop enutjat, deya:

—Aquesta nit me vaig á tornar boig.

Digitized by Google

Llavoras, veyent que l' exércit s' anava á pérdrer á sota las murallas de l' Oliva, maná la retirada, y las duas columnas que havian comensat á donar l' assalt, se replegaren al campament.

Escarmentadas las hosts francesas, ja desconfiavan de poguer guanyar lo fort, tant aviat com s' havian imaginat.

Lo foch va parar una estona; semblava que 'ls francesos havian deixat l' intent d' assaltar lo fort; lo camp quedá callat; la fosca va repéndrer lo seu imperi; no més un gran núvol rojós, més gran que 'l de la nit avans, s' extenia per lo lloch hont hi havia hagut la batalla. A poch á poch lo núvol rojós s' anava tornant negre.

Encara se sentian alguns ays y gemechs; ¡quin munt de gent que agonejava! ¡quin aplech de cors que encara glatian! ¡quín axám de llavis que 's tornavan erts, y de parpellas que 's tancavan pera sempre! Peró l' ombra tot ho tapava.

Los soldats espanyols veyent que 'ls francesos havian parat l' assalt, se creguéren que ja no hi tornarian; estavan contents y entussiasmats; ¡llavors si que haurian jurat que ab lo socoro de la plassa, lo fort de l' Oliva era inexpugnable! Aquellas murallas havian semblat de ferro; los pits que las defensavan, no ho parexian, que ho eran.

Lo mariscal Suchet no havia perdut totas las confiansas. Ja estava resolt á donar l' ordre d'

Digitized by Google

un segon assalt, quan entrá á la tenda del mariscal un ajudant, y digué:

—Senyor, un home de las companyías de guias diu que voldria parlarvos d' una cosa molt important referent al fort de l' Oliva.

—Que passi.

Pochs moments després va entrar l' home aquell que havém vist eixir de Tarragona, anar al fort y sortirne per l' acueducte.

Devant del mariscal no podia estar embolicat ab la manta; llavors, donchs, mostrá la seva testa. Aquell home era 'l Blay.

Lo mariscal li demaná:

—¿Qué vols?

—¿Desitjáu guanyar lo fort de l' Oliva?

—¿Y aixó 'm preguntas?

—Vos pregunto si 'l desitjáu guanyar sense pérdrer gent.

—Si pogués ésser...

—Pot ésser.

—¿Cóm?

—En primer lloch donantme una bona paga.

—¿Quánt vols?

—Tenint l' Oliva teniu á Tarragona.

—¿Quánt vols?

—Y tenint á Tarragona, se pot dir, tal com están las cosas, que ja teniu tota la Catalunya.

—Peró, digas ¿quánt vols?

—Avans de dírvosho vos he volgut fer present

Digitized by Google

la gran importancia de guanyar lo fort de l' Oliva, y 'l gran favor que vos faig. Si es gran lo favor ha d' ésser gran la paga; peró jo no mes demano sis mil lliuras.

—¿Y si m' enganyas?

—Pendréu lo meu cap.

—Ab aquestos pactes hi convinch.

Lo mariscal Suchet preguntá ab neguit:

—¿Com nos havém de manegar?

—Feu aperiar als vostres regiments pera marxar en secret; me seguirán, los duré per una dressera, y ajudats per la fosca de la nit y per los recons dels márges arrivarém á un camí al costat mateix del fort de l' Oliva. Allí s' hi quedarán dos regiments; un altre 's ficará al acueducte que va fins al pati del fort. Los demés regiments quedarán aquí per lo que puga succeir. A las dotze en punt lo regiment d' Almeria anirá á rellevar al d' Iberia; jo sé 'l sant y senya dels espanyols, ¿m' entenéu? ensemps que 'ls regiments entrin al fort per la porta, l' altre hi podrá entrar per l' acueducte.

Lo mariscal va fer aperiar tres regiments, que 's posavan en marxa desseguit. Lo mateix Suchet los acompanyá. Lo Blay anava devant de tots.

Los regiments travessaren lo riu, passaren per llochs fonzos, saltaren un barranch y arribaren á l' esquena del turó hont hi havia 'l fort de l' Oliva.

Digitized by Google

Los soldats francesos no gosavan á móurer brugit, caminavan de puntetas y ab-prou-feynas s' arramblavan, pera que las armas no 's résquessin. Peró no calian tantas precaucions; lo vent bufava fort y ajudava á las hosts enemigas.

Lo Blay digué 'l sant y senya al mariscal Suchet, y eix lo redigué á cada companyía.

Després lo caragirat preguntá al mariscal:

—¿No me 'n puch anar encare? me sembla que no es just que jo arrisqui la meva pell, perque axó no entra al pacte.

—Veste 'n, sí; espera 'm al campament.

La mitja nit no trigá gayre. Tot just havian acabat de ressonar las dotze, quant los soldats francesos sentíren á llur devora, la remor del trapitj dels soldats espanyols.

Arrivá 'l regiment d' Almería, digué 'l sant y senya y entrá al fort. Ajudats per la gran foscor, ja s havian barrejat ab los soldats espanyols molts de francesos; los que restaren, passáren després.

Un cop dins, los nostres se váren adonar de lo que havia suc-cehit, y cridaren:

—¡Los francesos! ¡los francesos han entrat ab naltres!

Lo regiment qu' era al acueducte, acabava també de ficarse al pati.

Llavoras comensá la barreja. Totas las escenas sagnantas del jorn avans y d' aquella matei-

Digitized by Google

xa nit, no havian sigut res en comparansa de las de llavoras. Las llums foren apagadas; lo ferro tallava sensa treva, las bayonetas no feyan mes que burxar; lo soroll dels trets axordava l' espay y feya estremir las parets; la sanch corria, ja no á rechs, sinó á rius, á mars. Alló era l' enferfech de la mort; tothom ensopegava ab cadavres, tothom cridava, ningú s' entenia; ¡quin carnatje! ¡quina destruc-ció! ¡quin esbargiment de l' ira, del desesper y de la dolor!

Los espanyols eran pochs; un regiment mermat que havia lluytat dos dias seguits, y un altre regiment que 's veya sorprés, estret, confus. Los francesos eran molts. Los espanyols foren batuts per l' espatlla, y per só caygueren, peró no sense haver lluytat com á lleons, com digué lo mateix mariscal Suchet.

Perdut que ja era 'l fort, los soldats dels regiments d' Iberia y d' Almería, que quedaren vius, se despenjaren per las murallas, y grochs, afadigats, ferits alguns, anáren á Tarragona á contar la trista nova.

A lendemá la llum matinera va deixar véurer la bandera francesa issada al cap-demunt del fort, munts de cadavres agombolats al pati, als corredors y á las cambras, y rieradas de sanch, que sortian per la porta, rajavan per las murallas y omplian los fossos.

Digitized by Google

XXIII

LO MARQUÉS DE CAMPOVERDE

Los defensors de Tarragona, que avans havian mostrat tanta confiansa en la victoria, al rebrer la fatal nova de la pérdua del fort de l' Oliva, comensaren á prevéurer llur ruina.

Tothom veya ab tristor, que tants de sacrificis no havian servit pera res; una trahició fou prou pera tirarho tot á terra. Ningú sabía qui era 'l traydor, peró fos qui fos lo malehian. Mentrestant lo traydor s' estava passejant pe 'l camp de Tarragona, al cap de la colla dels seus companys, esperant que 'l siti acabás y que las tropas francesas entressin á la ciutat, per entrarhi

Digitized by Google

ab ellas y cométrer las malvestats mes grossas de sa vida.

Pera fer mes grans l' angunia y la desconfiansa generals, lo marqués de Campoverde al dia 31 de maig se va embarcar ab molta gent del exércit. Bè es cert que va endressar una proclama als tarragonins, dihéntloshi, que s' embarcava, no pera fugir del perill, sino perque calia atacar per fora al enemich; peró á despit de tot, crech que tan lo marqués com los gefes que se 'n anaren ab ell, s' estimaren mes lo salvament de llur vida que la gloria de morir per la patria. Ja se sentian lo fret per las espatllas y, veyent que no podian tráurer lo carro del pedregal, determinaren ab temps posarse en lloch hont tinguessin camp lliure pera fugir.

Lo marqués de Campoverde al anarse'n va nomenar comandant general de la plassa al mariscal de camp En Joan Senen de Contreras, y deixá encomanat al brigadier En Pere Sarsfield lo manament dels punts y forts de la marina.

La fugida—millor dit que la anada—del marqués de Campoverde fou lo darrer signe de la ruina de Tarragona. D' aquell moment ensá l' anarquía regná á la ciutat; lo poble desconfiava de la tropa, la tropa desconfiava del poble; los uns murmuravan dels altres.

Cada dia hi havia barallas; l' autoritat havia perdut la sua forsa; los tarragonins no pensavan en que tenian los enemichs á quatre passas.

Digitized by Google

Mentrestant los francesos avansavan; ja havian pres altres forts y quasi tots los voltants de la part baixa de la ciutat.

¿Y sabéu qué feya 'l marqués de Campoverde, en lloch d' atacar als francesos com havia promés ferho? S' estava á Igualada ab los brassos plegats, lluny del perill, ab tots los gefes que l' havian acompanyat. Inutilment En Senen de Contreras li dirigia missatges y mes missatges, demanantli ajuda y gent; lo marqués solzament li responia ab promesas que llavors de res serviren; fets calian y no paraulas.

Los francesos s' aprofitavan de tantas desgracias; en poch temps váren péndrer los forts de Sant Joseph y de Sant Carlos que componian la darrera ratlla de la defensa del port.

Digitized by Google

XXIV

LOS VELLS

L dia vint y vuyt de juny á mitjdia poch ensá poch enllá, una cinquantena d' homes de quaranta á sexant' anys, armats alguns ab fusells, altres ab trabuchs, feren cap á ca'l fuster, germá del Aleix,

Lo vell pagés que semblava tornar al foch de la seva joventut, los digué de la finestra estant.

—Pujáu, pujáu.

Los vells muntaren á la sala mes gran de la casa y parlaren de la guerra y de las tristors de la patria, malehiren mes de cent voltas als francesos, juraren matarne tants com poguessen y pregaren á Dèu pera que salvés á Tarragona.

Digitized by Google

Aquells vells eran tots coratjosos; los homes mes valents que hi havia á la ciutat; en llurs pits hi bategava mes que 'l sentiment de vida lo sentiment d' independencia; eran verdaders nets d' aquells almogavers qu' escamparen la gloria catalana per tots quatre costats de mon, y nets d' aquells heroes, d' aquells lliures catalans que en la guerra de succesió may volguéren doblegar lo coll al jou de En Felip V, primera rama borbónica asseguda al trono d' Espanya.

Las campanas de la Seu de Tarragona may dexavan de brandar á somatent, aqueix so que avisa al poble que la patria está en perill.

Oh somatent, somatent, cada una de las tevas batalladas es un glatit del cor de la patria, glatit que s' escampa pe'l ayres, que 's fica al cor de cada bon ciutadá y li diu: «*encente d' entusiasme* y 's fica á cada bras y li diu: *moute*, *fereix*, *trevalla*.»

Lo somatent es un aplech d' esperits de guerra que s' esbandeixen per l' espay, que l' amplenan, que 's fican al alé de tothom.

¡Santa veu de la patria! tant á las aspras comas com á las verdaderas planas, tant als llochs feréstechs com á la vora del mar, tant á las viletas y als masos com á las ciutats catalanas, trovas cors que bategan y que t' escoltan ab delit, llavis que parlan la llengua d' En Montaner y d' En Ausias March, brassos que lluytan per de-

Digitized by Google

fensar aquesta terra tan volguda y per la qual hi corran barrejadas la sava de las bonas cullitas y la de las grans victorias.

Feya molts de dias que l' espay de Tarragona era axordat pe 'l toch del somatent. ¡Figureuvos si 'n devian estar d' escalfats per l' amor patri aquells quants vells que s' aplegavan á ca 'l germá del Aleix.

Lo bon pagés enrahonava:

—Jurém no recular may, per mes que 'n sian moltas las forsas enemigas y encare que vejám cáurer la major part de nosaltres.

Tots responguéren:

—Jurém.

Lo vell pagés va seguir dihent:

—Que 'l darrer que resti ab vida segueixi endevant; si cau, haurá seguit la sort dels demés; si pot passar totas las filas francesas, podrá esvanirse de la seva gloria y contar á tothom que uns quants vells saberen donar llur vida en defensa de llur patria.

Tots los vells pensavan com l' Aleix.

De prompte sentíren allá lluny, allá lluny tochs de trompeta, després los sentiren á prop, y alhora, crits pe 'ls carrers. Varen guaytar á las finestras y vegeren gent que corría así y allá, collas armadas que, segons semblava, preveyan l' hora fatal, l' escena terrible.

Los vells se preguntaren:

Digitized by Google

—¿Qué hi ha de nou?

Encare no havian acabat de preguntarsho, quant lo Jordi muntá correns á cal seu oncle, cridant:

—Lo fusell! la destral!

L' Aleix li va dir:

—¿Qué hi há?

—¿Qué hi ha? que 'ls francesos han comensat á obrir bretxa; que 'n cauhen molts, peró que 'ls vius no reculan per só; que han comensat las horas desditxadas; que la terra demana sanch pera amararse. Aqueix istiu no hi ha hagut plujas d' ayga; donchs, d' una cosa ó altre n' hi há d' haver.

Los vells cridaren:

—Anem! anem!

Alguns comensaren á devallar al carrer; los altres los váren seguir, agombolantse y cridant:

—Cap al lloch del perill! cap al lloch del perill!

L' Aleix restá una estoneta ab lo seu fill.

—¿Vens á cercar las armas?

—Si, pare, si, per anarme 'n ab la meva colla.

—Adéu, donchs, y sinó 'ns veyém, ¡fins al cel! cadascú fassi lo que deu fer.

Y al povre vell li queyan las llágrimas raig á raig; estava abrasat ab lo seu fill, y 'l benehía ab la veu y desde 'l fons de son cor.

—¡Lo darrer petó, pare! que las horas passan.

—Si, lo darrer! Si decás sobrevivim al carnatge, d' are á dos jorns fem cap al mas.

Digitized by Google

—Allí hi seré.

—Fereix sense compassió, mata; pensa que 'ls nostres enemichs volen la destrucció de la nostra patria, de las nostras llars y de la nostra religió.

—No tingáu por; seré digne fill vostre.

Lo vell torná á petonejar y abrassar al fadrí, se carregá 'l trabuch al coll y se 'n aná á aplegarse ab los seus companys, que ja l' esperavan neguitosos.

Digitized by Google

XXV

APARIAMENTS

En Jordi quedá sol á la casa, prengué un fusell, un gavinet y una destral, sortí al carrer y se 'n va anar cap á un lloch ahont no hi anava ningú. ¿Quín era aquell lloch? La part defora del convent de santa Clara.

Lo Jordi mirá 'l mur, se dirigí cap á la pedrera y 's va asséurer á la vista del mar y dels punts hont hi havia 'l foch. Veya un gran núvol de fum, un gran axám de guspiras que tapavan las casas, las murallas y la platja; sentia un fort brugit y las batalladas de las campanas; y sota 'ls séus peus, al cap de vall d' aquell turó de rocas en las quals hi estava assegut, hi veya 'l mar

Digitized by Google

tranquil, blaníssim, indiferent á la lluyta dels homes y á la tempesta de la guerra.

Allí s' estigué 'l fadrí bastanta estona, ja contemplant lo foch, ja de quant en quant girantse cap al convent, d' ahont ne sortian veus dolsas que, esporuguidas, cantavan aquell salm que comensa: *Deus*, *Deus meus*, *etc.*

Al Jordi li bategava 'l cor d' una manera estranya, los ulls semblavan sortirli de la cara; estava anguniós; pareixía que preveyés la més horrible de las escenas.

Quan ja feya un' hora que 'l fadrí s' estava assegut damunt de la pedrera, se va aixecar y va tráurer de lloch aquellas grans pedras que tapavan lo forat de la mina.

Torná á mirar al punt de la lluyta y digué:

—Aviat será hora.

¿Per qué 'l Jordi se 'n anava á un lloch hont no hi era ningú? ¿fugia del perill? no, encara 'l cercava més gros; ja ho veuréu. Peró no era 'l perill de la ciutat, no, perque més gran que 'l sentiment de pátria, més que tot lo mon, al cor del fadrí hi havia un altre sentiment. Ara no més contentéuvos ab saber que l' idea que menava al Jordi era noble y santa.

No havian passat pas gayres moments densá que 'l Jordi havia tret las duas grossas pedras, quan una llanxa arrivá al cap de vall de la pedrera, sota mateix del lloch hont era 'l fadrí.

Digitized by Google

Un home s' adressá á la llanxa y feu un signe; lo Jordi va respóndrer ab un altre.

Devallar desde lo lloch hont era 'l jove y arrivar fins á las onas, no era pas gayre senzill, peró ab tot, lo Jordi agarrantse pe 'ls buyts que feyan las afegiduras de las rocas, anant á quatre grapas, arrivá fins al mar, saltá á la nau y digué al home:

—No vos moguéu d' aquí, fins que jo vos ho diga.

—Ja ho tinch entés.

—Seréu ben pagat.

—¿No m' haviau demanat una escala de corda?

—¿La portéu?

—Sí, teníula.

Lo mariner va tráurer de dessota d' un sach una escala de corda que feya molt d' embalum y que per lo tant devia ésser molt llarga.

Lo Jordi digué al mariner:

—Prenéu un cap de l' escala y no 'l deixéu anar.

—L' amarraré á la barra de la proa.

Lo mariner ho féu.

Lo Jordi agafá l' altre cap de l' escala y comensá á pujar per la pedrera, també á quatre grapas, de la mateixa manera que havia devallat. Quan era á mitj camí, 'ls peus li relliscavan y tingué que fer un gran esfors pera sostenirse.

Digitized by Google

Lo mariner cridá:

—No tinguéu por; jo soch aquí per qualsevulla desgracia que vos pugui succehir, si cayéu jo vos plegaré dins la llanxa.

Lo Jordi respongué:

—Gracias, bon home.

Després arrivá al lloch hont havia segut. Tretas las duas grans pedras, aquell lloch feya com un replá hont un hi podia estar dret sense perill.

Lo Jordi amarrá l' escalá pe'l cap qu' ell tenia, entre mitj del badall d' una gran roca. L' escala fou practicable desd' aquell moment.

Llavoras lo fadrí etzalá un gran sospir com si 's comensés á esbargir d' un pes que tenia al cor; contemplá altre cop las murallas, lo foch, las parets del convent, y plegant las mans y fixant los ulls al cel, cridá:

—¡Dèu m' ajut!

Després se torná á asseurer demunt d' una pedra, se creuhá de brassos y 's posá á romiar en alguna cosa que 'l capficá.

Al cap d' una estona mirá devora seu y digué:

—¡Quí m' ho hauria dit que aquesta mina m' hagués de servir tant!

Digitized by Google

XXVI

A MATA Y DEGOLLA

CAP-al-tart d' aquell mateix dia vint y vuyt, los francesos, després de lluytar desesperadament, varen ovrir brecha per la banda del baluart de Sant Pau.

Los tarragonins y 'ls soldats llansaren als enemichs un foch terrible, peró á despit de tot, aquells avansaren, com si no 'ls espantás véurer caurer collas d' homes á cada pas. Se van llansar al assalt; anavan aplegats; companyías sanceras s' agarravan á las pedras de la muralla y saltavan á l' altra part pera no axecárse'n may mes.

Les primeras companyías que varen guaytar per la bretxa caygueren estesas en mitj de bas-

Digitized by Google

sals de sanch. Arrivá la segona columna manada pe'l general Habert; los soldats també queyan á dojo; vingueren altres tropas, moltas mes; los francesos no reculavan; á la fí arrivá la reserva manada pels mateixos ajudants del mariscal Suchet.

Lòs defensors de la plasa ametrallavan sense repós; peró á la darrería no pogueren resistir al número. Los enemichs los van agafar de sopte; quants més ne queyan de francesos, més n' arribavan; los nostres no podian rébrer cap refors; perduts ells, perduda la plassa.

La reserva francesa y 'ls soldats de las columnas davanteras rodejaren als catalans, se barrejaren ab ells y comensaren á ferir á dreta y esquerra. Tota la reserva va saltar demunt d'axams de cadavres francesos, que jeyan á sostres.

Un cop dins de Tarragona l' exércit sitiador va desfogar tota la seva rabia. Los nostres se defensavan tant com podian, peró 'l cansament d' haver lluytat tant de temps seguit, los robava las forsas y 'ls feya cáurer avans d' hora.

Llavors, barrejats francesos y espanyols, barallantse un d' eixos contre deu d' aqueils, matant, trepitjant als que ensopegavan, malmesos, trossejats, arrivaren á la Rambla hont va créixer lo carnatge y la lluyta fou mes horrorosa.

Uns quants batallons enemichs s' havian escorregut per la muralla de Sant Francesch y ha-

Digitized by Google

vian anat á la part alta de la ciutat, á cáurer á trahició, demunt dels tarragonins. Llavors eixos estrets pe'l devant y pe'l darrera, sorpresos, ferits á l' espatlla y al pit, no pogueren defensarse y hagueren de morir acorralats, perduts, sense compassió. Peró avans de cáurer ells, molts dels enemichs varen cáurer també; tots lluytavan com á feras; los vensuts perque no tenian mes remey que morir; los vencedors pera esbargir la rabia y 'l neguit que havian encés tants dias de siti.

La gent de las casas, desesperada, veyent que de totas maneras anava á sofrir lo saqueig, tirava á demunt de las hosts francesas, calaixeras, taulas, oli bullent, einas de ferro; tot un axam de cosas qu' escampavan la mort y la destrucció entre las filas enemigas.

La barreja de gent que 's barallava se va estendrer per quasi tots los carrers de la ciutat. Per tot arréu ressonava una horrenda cridoria, un brugit espantós com si s' acabés lo mon. Peró aviat va parar lo brugit de las balas; tothom va deixar de tirar; havia arribat l' hora del gran carnatge; no mes servian las bayonetas, los sabres, las destrals y 'ls pichs.

Cada arma que 's veya brillar á l' ayre signava la mort d' un home; la sanch corria per las voras dels carrers com hi corra l' aygua després d' una pluja forta.

Digitized by Google

Los nostres anavan reculant fins á las escalas de la catedral, hont hi va cáurer lluytant coratjosament, lo coronel del regiment de Saboya En Joseph Gonzales, germá del marqués de Campoverde, y mes digne qu' ell, d' anomenarse bon fill de la patria.

Morts ó ferits ó presoners quasi tots los soldats espanyols, los francesos famolenchs de destrucció, assedegats de sanch, se varen escampar per la ciutat, llensant teyas encesas y matant á tothom que trobavan.

Las flamas s' arbolaren, per tot arreu sortiren fogaradas y núvols de fum. La ciutat, llumenada pe 'l gran incendi, semblava un' altra Sodoma, ó un inmens aplech de llamps damunt d' unas ruinas. Los carrers tenian una vermellor espantosa; per ells hi corrian folls, desalenats los vehins que, volguent salvar llur vida, anavan á cercar refugi als baixells de l' esquadra inglesa. ¡Cosa inútil! avans d' arrivar al port eran cusits á bayonetadas y queyan damunt dels cadávres que ja hi havia estesos.

Lo desordre era inmens; collas de gent sense saber hont anar corrian amunt y avall, travessavan los rechs de sanch y cridavan desesperadament; allá en algun racó de barri encara hi lluytavan uns quants vehins, avans de deixarse péndrer la vida, l' honra, la familia, tot; per una cantonada un catalá 's defensava de sis francesos

Digitized by Google

que 'l volian trossejar; per l' altra cantonada, una mare estrenyent al séu infant s' agenollava devant d' aquells botxins als qui may podia ablanir.

Los soldats francesos pujavan á las casas, obrian los calaixos, prenian las joyas, robavan lo que 'ls hi pleya; forsavan á las fadrinas y á casadas y las matavan després. Los infants, los vells, los joves, los malalts, los ferits... quasi tots eran víctimas d' aquells dimonis deslligats.

Cada casa era un aplech de torments; per totas las escalas hi rajava la sanch, per totas las portas n' eixian rechs. Los nens eran sorpresos al bres; més d' una mare no va coneixer al séu fill, de tant trossejat qu' estava. Y mentres lo mirava, los malehits la ferian per l' espatlla, li enfonzavan sense pietat lo gavinet y la deixavan al siti.

No hi havia treva; per entre mitj del fum y del foch sempre hi lluhian destrals; los gavinets no s' esmolavan á la pedra blava sinó á la carn humana.

Los soldats francesos no acabavan la fam de matar y de cremar; per aquellas fesomías hi giravan las contraccions de la feresa y del crim. Espitralats, esqueixats, arremangats de camas y brassos, ennegrits pe 'l fum de la batalla, bruts de sanch, sens dupte volian aventatjar á llurs pares, que foren los terribles representants de

Digitized by Google

las escenas del noranta tres. S' enfilavan pe 'ls balcons y per las finestras, pujavan fins als terrats y á las teuladas; no deixavan recó per escorcollar; ¡bé 'n trobavan de gent amagada y arrupida que ab prou feynas gosava á respirar! peró tant s' hi valia; lo punyal ó la destral queyan á l' ombra, feríssin á qui feríssin, y aviat ressonavan gemechs de mort.

¿Creyéu que las iglesias y 'ls convents se salvaren d' aquell inmens y foll devastament? No. Los temples foren plens de tropas francesas barrejadas ab collas de donas vils y degradadas. Las imatges caygueren á trossos; de las tronas no més n' eixian prevaricacions, los altars s' estremíren á las petjadas dels criminals. A voltas uns quants soldats portavan arrossegant á algun, lo ficavan á l' iglesia y l' esbossinavan á cops y á trepitjadas. Lo desditxat cridava; sos crits no més eran ofegats per la mort.

Altres collas de francesos duyan allí á tendras noyas, las barrejavan ab las donas vils, y llavoras comensava una saturnal horrible llumenada per las flamas que ja rodejavan los altars, las tronas y las imatges. Alló era una festa del infern; la profanació, la deshonra, lo foch, lo brugit, la impuresa, la sanch, la prevaricació, tot aixó barrejat per lo geni de las grans malvestats.

Semblava que 'ls cortinatjes s' esbalandréssin com alas fantásticas; per las finestras s' acabava

Digitized by Google

la llum del dia, ¿qué hi feya? al temple no hi mancava llum; las flamas cada moment més grossas. Y encara que no hi hagués hagut las flamas ¿pera llumenar, no eran prou, tantas llambregadas farestas, fillas de l' ira y del crím? ¿vos penséu que hi há gayres llamps tant forts com aquellas miradas?

Mentrestant, per defora, no s' hi aturava lo pas del degollament y del saqueig. La mort, com un ombra inmensa anava de carrer en carrer, de plassa en plassa, agombolant víctimas y escampant dol y feresa.

Digitized by Google

XXVII

BONA DESTRALADA

POCH després d' haver entrat los francesos á la plassa, quan ja havia comensat lo saqueig peró avans d' arrivar la fosca de la nit, ab las hosts enemigas se ficaren á Tarragona tots los caragirats que componian las companyías de guias.

Aquellas collas de fellons y de criminals féren encara més mal que 'ls francesos; matavan ab més feresa, cremavan més á correns, y com á fills del país, ja sabian quins eran los llochs hont hi havia més de diner. Aixís era, que anavan al segur.

Digitized by Google

Un dels caragirats digué á uns quants dels seus companys:

—Mentres los francesos s' entretenen á matar, aném á un convent hont vos jur que hi trobarém monjas macas. Lo lloch es retirat y encare ningú haurá pensat en anarhi; avans de que hi pensin los demés, anemhi nosaltres.

Lo qui axís parlava era 'l Blay.

Los seus companys lo varen seguir desseguit.

Desalenats, cechs de desitj impur, llambregant vilesas, tot á correns se 'n anaren cap al convent de sancta Clara. Ab malls y pichs tiraren la porta á terra, entraren al claustre, pujaren á las cambras, se ficaren á la capella. De renechs ¡no 'n vulgueu mes! aquellas bocas semblavan d' infern.

Al véurer á aquells homes farests las monjas se posaren á cridar, s' ajenollaren, demanaren mercé en nom de Déu. No hi havia Déu per aquells dimonis; no hi havia prech que ablanís aquells pits de bronzo.

Las povras donas al véurer que no eran escoltadas, corrían esporuguidas, resavan, tremolavan de cap á peus, s' amagavan pe 'ls racons; los caragirats las empaytavan.

¡Llavoras se 'n sentiren de crits y d' ays! ¡oh profanament! uns quants mals-esperits havian posat la ma demunt d' un estol d' ángels.

Pe 'l mitj d' aquell' ombra solzament destor-

Digitized by Google

bada per la roja claretat de las teyas, semblava que 'l gran Sant-Cristo que hi havia al altar major de la capella mirés ab ira als profanadors.

Una remor estranya y malastruga ressonava per las voltas; pareixia lo retró d' una tempesta llunyana.

¿Sabéu per qué 'l Blay volgué anar tan aviat al convent de sancta Clara? Perque volia portar á cap un infernal desitj que feya temps mantenía.

Desseguit que 'l Blay se ficá al convent, no feu cas dels seus demés companys, corregué de cambra á cambra, de passadís á passadís, com cercant á algú, mirava á tot arréu; sentía que sas galtas s' encenian, que 'l pit li bategava ab mes forsa.

No va trigar gayre temps en trobar á qui cercava. ¿Quí era? una monja que al véurer al Blay, etzalá un crit terrible y endeviná tot lo que 'l caragirat desitjava.

Pregant al cel, ab forsa heróica, la monja apretá á correr, aná á las cambras, travessá moltas portas, devallá al claustre. Lo Blay l' empaytava cridant:

—Tant se val que corris; ja t' atraparé.

Al arrivar al claustre la monja ensopegá ab lo darrer escaló, y afadigada, tremolosa, caygué dihent:

—¡Ajuda 'm, Verge Maria!

Digitized by Google

Lo Blay mirantla, y regositjantse ja en son triomf, deya:

—¿No ho veus, Mercé? ¿no 't vaig jurar que jo cumpliria 'l meu desitj? á la darrería ets meva; ja ha arrivat l' hora.

Quasi 'l Blay ja anava á tocar lo vestit de la monja, quant un' ombra que 's dibuixava en la paret del claustre, girá per uns quants pilans y corregué al lloch de la fatal escena.

L' ombra era del Jordi.

—Encare arrivo á temps de salvarla; reb lo teu cástich, malehit profanador.

La monja s' havia esglayat.

Lo Jordi enfongué una destralada al pit del caragirat, lo qui rodolá per terra entre regalims de sanch.

Per la foscor de la celistia y ab la préssa ab que ferí lo Jordi no havía conegut al Blay.

—¿Quí ets tu que salvas á la monja? ¿no ets dels nostres?

Lo Jordi al sentir aquella veu digué espantat y sorprés:

—Oh! ets tú! Blay!

Lo caragirat mes sosprés encare cridá:

—Jordi! Jordi!

—He vingut á salvar á la Mercé, perque jo 'm creya que 'ls francesos profanarian lo convent; peró may, may hauria pensat trovarte á tú.

—L' infern ha volgut que jo morís á las mans del meu germá.

Digitized by Google

—Encomane 't á Déu.

—Ja no hi soch á temps.

Lo Blay digué algunas paraulas, peró ab molt afadigament; la veu se li anava apagant; després va fer lo darrer badall·

Lo Jordi se li atansá, y se 'n va adonar de que ja no respirava.

—Mort! mort! Donchs ¿jo soch fatricida? peró ¿sabia jo que matés al meu germá? y encare que ho hagués sabut: ¿no he mort á un criminal? ¿no he salvat l' honra y la vida d' una dona pura?

Després, repensantse una estona digué:

—No cal pérdrer temps; aprofitem los instants avans de que devalli algun malehit y se 'n adoni de la meva presencia.

Lo claustre estava sol; los caragirats eran dalt ab las pobres mártres; de baix estant se sentian los crits d' angoixa, los renechs y 'l brugit de las petjadas, y 's veya la roja claror de las flamas que cremavan los altars y las sanctas imatges.

Lo Jordi 's carregá al coll á la Mercé, que encare estava esglayada, se 'n aná envers lo forat de la mina, se ficá al cau, arrivá á la fosca galería, y mentres caminava encare sentia, com un ressó llunyadá, la remor de la tempesta qne deixava al seu darrera.

Després de algunas passas, lo Jordi no va sentir res; lo callament, la soletat, la foscor: veus aquí tot lo que l' environava.

Digitized by Google

Corría, corría; li semblava que la mina tremolava, que 'ls conduhia cap un abism; que tot li havia de fer acabar mal l' empresa que havia comensat bé; que un vol d' esperits se li atansava; que hi havia mans que l' empenyian enrera y no 'ls deixavan arrivar á la sortida; que una fosca misteriosa los soterrava pera sempre dins d' aquell embalum de pedras y de terrascall.

Peró no; lo Jordi travessá tota la mina y sortí pe 'l altre cap. La Mercé encare no s' havia retornat.

Un cop á fora lo Jordi devallá per la escala de corda y saltá á la llantxa hont encare s' hi esperava 'l mariner.

Los dos homes posaren á la Mercé ben ajaguda y li taparen la cara ab un vel.

Després lo Jordi digué al mariner:

—Deslligáu la llantxa y feula arriar.

Lo mariner va fer lo que li digué 'l fadrí. La llantxa 's comensá á móurer, á ratllar las onas y allunyarse de la terra.

Lo Jordi assegut á un cantó, ab los brassos plegats, ab lo cap baix, ombrívol, callat mirava fixament á la monja.

Digitized by Google

XXVIII

SEMBLAVA UN SOMNI

o vent era dols, la mar estava calma. La llantxa relliscava per l' aygua com si 's gronxés; las onas l' amanyagavan ab petons y ab abrassadas d' escuma.

Lo mariner rema que remarás, dret, callat, mirant á l' una y á l' altra banda, menant lo vaixell cap al port de Salóu.

Ja havia passat llarga estona densá de la sortida de la ciutat; la terra semblava allunyarse vagament, vagament, com si fos un somni. Encara 's veyan allá lluny las flamas de las fogaradas, lo fum, un núvol espés qu' esgarrifava de véurer.

Digitized by Google

Las onas del mar reflectían la vermellor; peró á mida que la barca s' endinzava, la vermellor anava essent mes apagada, y las fogaradas se veyan mes petitas.

En quant al soroll que s' alsava de la brega, no se sentía desde 'l vaxell; lo brugit de las onas ofegava l' altre brugit.

La nit comensava á estendres; ja sols allá á la part de sol ponent hi havia una trista blancor que s' apagava; á la banda de sol ixent, es á dir, envers lo mar, la foscor ja estava atapahida.

La gran y movedissa planura remorejava blanament; per ellá ab-prou-feynas hi solcavan vaixells; allá lluny se 'n veya algun, unas velas, un pal; després, un' ombra; mes tart, un punt; al cap d' una estona res. La mar tornava á ésser deserta tot tombant de la llantxa en que hi anava 'l Jordi.

La nau aná mes endins; les fogaradas solzament eran vistas com petitas espurnas, lo fum, com un nuvolet. ¡Quí ho hauría dit que dins d' aquellas petitas espurnas hi havia tants de cors que sufrian! ¡tants de pits que sangrejavan! ¡tants de botxins qu' escampavan l' infern per llur entorn!

Peró las cosas del mon son axís; no mes de prop esgarrifan y fan llástima; de lluny, ab-prou feynas se veuhen. En aquest moment en que escrich ¡qui sab quants sers deuhen sofrir! ¡quan

Digitized by Google

tas casas deuhen cremar! ¡á quants llochs hi deu córrer la sanch! Potser allá al Nort, en una isla olvidada de tothom; potser allá al mitj de la Assia, ó allá en un bosch verge del Nou-mon, qui sab lo que hi passa! ¡quant de misteri! ¡quanta sanch! ¡quantas llágrimas! ¡quants dramas que no mes coneixen llurs actors!

Quan esdevé una gran dissort, una gran calamitat pública, tothom diu: «May se 'n havia vist cap de tan grossa.» ¿May? los mateixos que ho diuhen, digueren lo mateix d' un altre desastre d' anys enrera, y dirán lo mateix d' una nova calamitat que esdevinga.

La Mercé encare no 's retornava; lo Jordi ja comensava á guaytarla ab afany.

—Me sembla que no es morta.

Y 'l fadrí 's mirava al mariner, signant á la monja.

Lo mariner respongué:

—Viu.

—Donchs triga molt á retornarse.

—No tingueu por.

Ab-prou-feynas havian acabat de dir eixas paraulas, quant lo cap de la monja se va móurer una mica. La Mercé va ovrir poch á poch los ulls, després los llavis, y etzalá un sospir. Quedá alguns instants com encisada ó ensopida; axecá 'l cos, mirá tot arréu, vegé al Jordi, y mostrá gran sorpresa. Com si no se 'n pogués avenir de

Digitized by Google

lo que veya, potser se pensava qu' era un somni. De sopte va recordar lo neguit ab que estavan las monjas al comensar lo saqueig, lo terratremol, la cridoria, las portas del convent que cayguéren estelladas, las collas de gent sinestra que hi entraren, las esgarrifantas fesomias dels caragirats, las flamas que llensavan las teyas, las imatges enderrocadas, las bayonetas, los gavinets, la sanch corrent á dolls, lo Blay que la va véurer arrupida á un recó, la corredissa que ella pegá cap al claustre, la soletat, los renechs del empaytador, la salvadora figura del Jordi, un crit de mort... despres ja no va recordar res mes.

Peró tots aquells recorts foren obra d' un moment, com lo de lluir un llampech y apagarse.

La Mercé ho va compéndre tot; va plorar d' agrahiment, s' ajenollá devant del Jordi, encreuhá las mans, y ab veu dolsa, dolsa, digué:

—Gracias! jo no t' ho puch pagar; peró Dèu te ho pagará.

Digitized by Google

XXIX

LA DARRERIA DEL FOCH

Tres dias va durar lo saqueig; ¡tres dias de sanch de incendi y de profanacions! Al darrer dia los soldats francesos ja estavan farts de matar y de cremar; afadigats, bruts, roigs d' ira y d' esquitxos de sanch, s' ajeyan per las cantonadas dels carrers, com si volguéssin descansar de tant de gitament y de tanta tempesta.

Al mitj dia del trenta lo mariscal Suchet va fer passejar pe 'ls carrers de la ciutat, á cinquanta y una personas de Reus y á tots los ajuntaments del camp de Tarragona. Los duya entre bayonetas y 'ls feya aturar sovint, peraque vegessin detingudament las ruinas y las destrossas.

Digitized by Google

Passavan per damunt de cadavres desfigurats, alenava per tot arreu tuf de carn corrompuda, de pólvora y de fum; veyan casas esfonsadas, portas tiradas á terra y munts de mobles barrejats ab muns de carn sanchnanta. Encara las flamas s' arraulían pe 'ls edificis; assí y allá queyan bigas y cayrats fets carbó.

Los bons catalans ploravan al vèurer tanta destrossa; miravan esgarrifats aquells caps malmesos, aquells brassos frets que avans havian lluytattant.

Tot era ruinas y mort. Alló semblava un lloch hont los llamps s' hi haguéssin arrossegat llarga estona, esfonsantho y cremantho tot.

Quant los ajuntaments del camp y 'ls cinquanta y hu vehins de Reus, havian passejat per tots los carrers, fóren duts al campament y obligats á donar l' enhorabona al mariscal Suchet.

Al cap-al-tart del dia trenta, á Tarragona recolliren tots los cadavres escampats. Los francesos los amontonaren al pla de la Seu y 'ls encenguéren; las flamas s' arbolaren; lo socarrim era horrible; una negra fumarada s' axecá d' aquell enferfech de carn humana.

Las flamas varen durar molta estona; los cadavres s' anavan tornant cendra; la sanch se rostía y restava com á grans tacas negras per las pedras y las escalas de la Seu. A mitja nit las flamas minvaren, la fumada cresqué; després de

Digitized by Google

poch las flamas desaparegueren; no mes hi quedá 'l fum pe 'l voltant d' unas quantas brasas y d' un aplech de cendra escalfada.

Digitized by Google

XXX

¡POVRETA!

ORNEM al vespre del primer dia de saqueig.

La llantxa en que hi anavan lo Jordi y la Mercé arrivá á Salou, quant ja era entrada la foscor.

Salou era, mes que un poble, un aplech de casetas hont hi vivian pescadors y uns quants pagesos. Lo port es natural; una gran llengua de rocas que 's fica á dins del mar; veusho aquí tot.

Lo mariner va parar de moúrer los rems, amarrá la nau á una gran anella que sortía de la roca, y saltá á terra. Després hi ajudá á saltar

Digitized by Google

al Jordi y á la Mercé. Los dos homes tinguéren que sostenir á la monja, que ab-prou-feynas podia caminar. ¡Tanta havía sigut la forsa del esglay! ¡tant era l' afadigament que li ensopia 'l cos!

Caminaren pochs moments pe 'l rocam que hi há prop d' allá hont s' aturan los vaxells, arrivaren á la fina arena, atravessaren una gran esplanada y entraren al poblet.

Lo Jordi digué al mariner:

—¿Hont está fra-Vicens?

—Veníu ab mí; jo 'us hi portaré.

Se ficaren á un carrer estret y 'l mariner trucá á la porta d' una casa petita y de planta mesquina.

—¿Quí hi há? responguéren de dins.

—Padri! padri! cridá la monja.

Fra-Vicens obrí la porta y 's va soptar al véurer á la seva fillola y al fadrí pagés.

Lo Jordi va esplicar la manera com havia salvat á la Mercé, y fra-Vicens abrassá al jove y l' omplí de llágrimas.

—Pujeu, pujeu; y tu Mercé descansarás; estás molt groga; lo barull, la fatal sorpresa, la fatiga, tot te deu haver abatut.

La monja pujá las escalas, peró á cada una tenia que aturarse; la seva respiració era forta y fadigosa; la claror del llum quan queya á la cara de la Mercé, mostrava un esgroguehiment de

Digitized by Google

mala mena, unas miradas que quasi no tenian lluentor, uns llavis erts, unas galtas joves y sense rosas.

Lo Jordi, 'l frare y 'l mariner anavan darrera de la monja.

Arrivaren á una cambra, y la Mercé cayent á una cadira, digué:

—¡No puch mes!

Los que la acompanyavan corregueren ab afany á ajudar á la noya.

Fra-Vicens li preguntá:

—¿Qué tens?

—No sé; estich com entemonida; al meu cap encare hi ressonan aquells brugits terribles, aquellas horrendas malediccions; encare estich presa d' una tremolor que 'm gela; me sento sens forsas; la vista se me 'n va; no sé! no sé! ¡oh! ¡aquella escena espantosa!

Lo Jordi digué á fra-Vicens.

—¡Oh! ¡per amor de Déu! ¿no hi ha metje aquí?

—No, aquí, no; nos havem de servir del de Vilaseca; no hi ha mes remey.

Y 'l frare girantse al mariner li digué:

—Aneu, bon home; aneu á correns á Vilaseca y tornéu ab lo metje.

Lo mariner va anar á complir lo que li demanavan.

La Mercé, ja estesa al llit, digué:

Digitized by Google

—Gracias, Jordi: gracias, padrí!

Lo Jordi no despegava 'ls llavis; assegut prop de la capsalera del llit, escoltava á la monja.

Lo frare estava dret, devora del fadrí.

—Mercé, ja que ets aquí ¿no 't plauria veurer á la Marió?

—¿Es á Salóu?

—Si, ab son germanet.

—¿Y com no s' estan al mas?

—Lo Blay los va robar lo remat y 'ls va fer anar á captar·

—¡Lo Blay! digué la monja aterroritzada.

La Mercé y 'l Jordi se miraren fixament. Aquell nom havia despertat en los dos, recorts esgarrifants.

Lo frare va seguir dihent.

—Un dia vaig trobar á Vilaseca á la Marió y al Tonet que captavan, los vaig dir que vinguessin, y m' he donat manya per que no 's morissin de fam. Al Tonet l' he posat de mosset á una casa; á la Marió de criada á un' altra.

—¡Oh! fássi'ls venir, padrí; ¡tinch tantas ganas de véure'ls!

—Y ells també; sempre 'm preguntan per tú. Ja veurás; los vaig á fer cercar per un minyó que viu adalt.

Fra-Vicens isqué de la cambra, estigué fora una estona, y torná á entrar.

Mentrestant la noya deya:

Digitized by Google

—Oh Jordi! Jordi! sento com un gran núvol devant dels ulls; me sembla que 'l pensament vol allunyarse del meu cap.

Lo frare, que ho va sentir, respongué:

—Axó es lo fatich, Mercé; ja veurás com aviat te trobarás bè. Parlem donchs del teu pervenir. ¿Hont vols anar quant te llevis? ¿qué vols fer? ¿vols anar á un convent d' Italia? ¿vols que t' acompanyi al Nou-mon?

—Si; aniré á Italia; vull tornar al claustre; al meu cor y al meu pensament los hi cal la soletat; vull lo recullíment y l' oració; no hi ha mes que Dèu pera consol de las ánimas tristas. La sola esperansa dels que creyem, ha d' ésser lo cel.

Y la monja besava un sant-Cristo del capdevall dels rosaris qu' ella duya.

Lo silenci regná á la cambra.

Després d' una estona la monja, com sentintse presa d' sacudiment soptat, etzalá un sospir y esclamá:

—Me sembla que arriva la meva gran hora; no sé perqué, pero m' ho sembla.

Lo Jordi y 'l frare la miraren sorpresos, esparverats. Lo fadrí s' apretava 'l pit, d' ahont, segons pareixia, li volia saltar lo cor de tan fort que bategava.

Fra-Vicens preguntá:

—¿Qué tens, filla meva? ¿que tens?

—Si, si; m' estich morint. Lo terror d' aquell

Digitized by Google

espectacle de sanch y de profanació, l' esglay, la por, las horas d' angunia que las monjas havem passat tota la tarde... tot ha fet arrivar lo meu darrer moment. ¿Y qué? ¿acás dech entristirme? no; ¡benehit sia Dèu que tan aviat me deslliura d' aquesta presó.

Fra-Vicens quedá entristit; lo Jordi va esbargir la sua dolor, deixant rajar las llágrimas á raig seguit.

La Mercé se 'l mirá dihentli:

¿Ploras? ¿ploras per mí? no cal Jordi; te juro que aquet dia pera mí es lo millor de la meva vida. Quan les ánimas van al cel no deuhen estar tristas; ¿acás la gent del camp plora quan arriva la primavera? Aquesta matinada las monjas havem confessat y combregat; ara que he rebut á Nostr' Amo, ja estich tranquila.

—¡Y jo que pensava haverte salvat!

—M' has salvat, sí, m' has salvat de la profanació. En quant á pérdrer la vida, no perdo gayre cosa. ¿Qué 'm moro? ¡axo ray! perdo una mica d' alé, unas cuantas miradas, un grapat de pols que 's mou per aquesta vall de llágrimas. Peró 'm queda lo millor: l' ánima; l' ánima que se 'n anirá lliure, volará al cel y allí no desitjará res perque ho tindrá tot.

Fra-Vicens y 'l Jordi veyan ab amargor que la fesomía de la Mercé anava prenent aquell trist vel de la mort que s' esten á poch á poch per las caras de tots los que agonisan.

Digitized by Google

XXXI

¡MORTA!

La Marió y 'l Tonet entraren á la cambra hont hi jeya la malalta.

—Mercé! Mercé!

La alegría ab que arrivaren aviat va fugir; varen veurer al Jordi que 'ls feya signe de que no cridessin, y á fra-Vicens ombriu, callat devant del llit.

La Mercé al véurer á la Marió la va çridar:

—Vina, vina! ja ho veus! avans d' anarme'n del mon, vull donarte l' adèu.

—¿Qué parlas, d' anarte'n del mon?

—Si, filla, sí; ha arrivat l' hora. Peró, escoltéu, escoltéu; avans de morirme vull fer la vos-

Digitized by Google

tra felicitat; no pateixes mes, tendra martre d' amor, bona Marió.

—¿Qué? ¿qué vols fer?

Tots s' escoltaren ab ansietat á la Mercé que va seguir dihent:

—Jordi, fa molt de temps que la Marió t' estima y 's mor d' anyoransa; estímala donchs, fesla ditxosa.

La Marió 's torná roja y acalá 'l cap.

Fra-Vicens y 'l Jordi miraren á la Marió y á la malalta.

—Resau per mí; recordeuvos de la povre Mercé que vos estima tant, que vol la vostra ditxa, tant com la seva que are la va á trobar.

Llavoras la monja obrí 'ls llavis ab una dolsa riatlla com la d' aquell que per llarch temps lluyta ab la tempesta, desitjant sortir del mal temps, y de sopte veu lo cel blau y, pe'l mitj dels núvols esqueixats l' arch de Sant Martí.

Fra-Vicens se posá á resar ajenollat als peus del llit. En quant al Jordi, á la Marió y al Tonet, ploravan.

La Mercé anava perdent l' alé, tancant los llavis y las parpellas. Las seuas paraulas ab prou feynas ressonavan; com la remor d' un cant llunyadá arribavan al cor del Jordi, fentli remóurer totas las entranyas.

—Adèu, adèu!

Veus aquí lo que pogué dir la monja; després

Digitized by Google

en va lluytava pera parlar. No mes pogué mirar al seu entorn y estrényer los llavis com pera besar un sant-Cristo que tenia demunt de la boca.

Al cap d' una estona la Mercé aclucá las parpellas y acabá d' afegir los llavis. ¡Ja no 'ls torná á obrir may més!

¡Aixís va morir aquella verge que havia estimat tant!

Digitized by Google

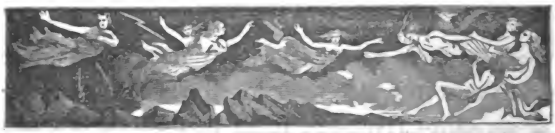

XXXII

REQUIESCAT IN PACE

Duas vehinas de Salou, l' endemá al dematí, desde la porta de llurs casas, enrahonavan d' aquesta manera:

—¿Qué no havéu vist passar aquell enterro, comare?

—Diu que la morta era una monja que 's pogué escapar d' un convent de Tarragona.

—Va arrivar ahí á la nit.

—Sí, ja ho sé; ab la llanxa del Quim.

—Diu que ab la monja hi vingué un fadrí.

—¡Ah! ja ho sè; lo Quim m' ha dit que aquell fadrí es germá de la morta.

Digitized by Google

—¿No es aquell que ha anat al cap del dol?

—Just.

—¡Y cóm plorava!

—¡Afiguréuvos! ¡una germana!

—La monja també devia ésser parenta de frá-Vicens y d' aquell mosset que tenen á ca 'l Bosch, perque tant l' un com l' altre anavan al cap del dol.

—¡Oy, que ho devian ésser!

La morta de qui parlavan las duas donas era la Mercé; lo fadrí era 'l Jordi. Trist, plorós, desesperat aná al enterro de la festejadora del Angel; quan fou al cementiri, encara volgué véurer aquellas despullas aymadas Després, foren soterradas pera sempre.

Lo Jordi, esbargint son dolor, deya, sense que 'l sentís ningú:

—Vèste'n al cel, ángel; véste'n al cél sense saber qu' has sigut l' únich objecte del méu amor, la sola llum de la meva vida!

Lo Jordi omplí de llágrimas la part de damunt de la caixa que tancava 'l cos de la pobre monja.

Lo frare y 'l Tonet miravan fixament á Jordi, quí endressantse al primer y no poguent reprimir las paraulas que tenia al séu cor, digué:

—¡L' estimava!

Frá-Vicens quedá soptat; de prompte ja comprengué tots los torments que havia passat lo Jordi, y, mirantlo ab llástima, digué:

Digitized by Google

—¡Pobre Jordi! pots estar esvanit d' haver estimat á un ángel! Ella pregará á Dèu pe 'l téu conhort y per la teva ditxa, y, creume, Dèu te 'ls tornará.

—¡May més! respongué 'l fadrí.

Lo Tonet no comprenia res.

Digitized by Google

XXXIII

NO POT ÉSSER

AQUELL mateix dematí lo Jordi trobá per un carrer á la tendra Marió, que al véurer al fadrí 's torná roja, y després, de sobte, groga com la cera. Abaixá 'l cap, y segons semblava no gosava á mirar al Jordi.

Peró 'l fadrí caminá envers ella y la va aturar. Anava pera ferli una revelació, quan la nina, com si comprengués lo pensament del jove, li digué:

—No cal que 'm ho diguis; ¡ja ho sé tot! ¡ja sé que no pot ésser que 'm fassis ditxosa! ¡ja ho sé!

—¿Cóm ho has endevinat?

Digitized by Google

—Quan s' estima molt y 's té gelosía, s' endevina tot, Jordi, jo may t' hauría dit lo secret del méu cor, peró ja que te l' ha dit la Mercé, es menester que ara parlém claramente. La Mercé 't va dir que jo t' estimo, peró no sabia que tú l' estimavas á ella. Nosaltres, que ho sabém, sufrím, separémnos pera sempre, morímnos d' anyoransa.

—¡Ah! perdóna'm, perdóna'm, si no 't faig ditxosa!...

—¿Perdonarte? ¿de qué? ¿acás pots manar al téu cor? ¿Podria jo estimar á un altre home?

Digitized by Google

XXXIV

¡TOT LO QU' ESTIMAVA!

DESPRÉS d' encaxar la má ab frá-Vicens, la Marió y 'l Tonet, lo Jordi sortí de Salou, travessá vinyas y oliverars, y s' endinzá pe 'l Camp de Tarragona.

Llavoras la primavera floria per tot arréu; peró 'l Jordi no se 'n adonava de res; ¡prou capficat lo tenian las recordansas y 'ls pressentiments!

Al cap vespre 'l Jordi va arrivar al más; lo trobá esfondrat d' algunas bandas; las portas estavan fetas malbé, las finestras no tenian finestrons; las bigas sortian á la part de fora de la

Digitized by Google

paret devantera. Sens dubte 'ls francesos ó caragirats havian passat per allí, y destrossat aquella casa que tant estimava 'l Jordi, y hont hi havia 'ls recorts dels millors anys de la seva vida.

Las galerías del mas estavan badadas; los emparrelats s' ajupian xafats; l' era estava plena de cendra, de tronchs, d' arbres arrencats d' arrel, y d' alguns mobles esmicolats.

Lo Jordi va sentir partírseli 'l cor devant d' aquellas ruinas, son plor esclatá més fort que may, y per sa boca s' escapavan gemechs y crits de desesper que no trobavan ressó y anavan á pérdrerse allá d' allá, á las onas del oblit, allí hont van á apagarse tots los sospirs, totas las illusions perdudas, totas las esperansas mortas..

Llarch temps estigué sol lo Jordi y després sentí remor de petjadas d' algú que corria.

Lo fadrí vegé á un home que se li atansava. L' home venia desalenat, lás, escabellat, respirant fortament com si hagués corregut molt. Era vell, tenia cabells blanchs, anava vestit com los pagesos del Camp, y duya un gavinet á la faixa y un trabuch al coll. Quan arrivá prop del Jordi, s' aturá y digué:

—Ja vos conech, sou lo fill del Aleix.

—Sí.

—Donchs vinch pera vos. ¿No vos recordéu de mí? Nos varem véurer á ca 'l fuster, germá del vostre pare; fa dos dias ab prou feynas; los vells varem sortir per' anar á la lluyta.

Digitized by Google

—Ah! si, are me 'n recordo de la vostra fesomía.

—La lluyta ha sigut carnetjosa com may del mon s' haja vist, no se pas per quin miracle m' he salvat.

—¿Y 'l pare?

—Fou ferit; ell y jo arrivárem fins á la muralla; entre mitj de la barreja, no sé com isquérem al camp; correguérem una estona, peró 'l vostre pare 's desanchnava, y caygué prop de la Florida.

—¡Ah!

—Llavoras me digué: Ves al mas; allí hi trobarás al meu fill; dígasli que moro per la patria, que 'l benehesch, y que resi per la mev' ánima. Barbotá algunas paraulas més, va tórser lo coll, y caygué mort.

—¡Déu meu! ¡Déu meu! ¿totas las desgracias han de víndrer á trossejarme?

—Adéu siau, fadrí; me 'n vaig á Vilaseca, hont també m' hi esperan los meus fills; no vull que sofrescan pensant que he mort.

L' home torná á correr y desaparegué; lo fadrí restá demunt de las ruinas.

Digitized by Google

XXXV

ACABAMENT

En una caseta petita ficada allá en un plech de las montanyas del Priorat hi vivia un home allunyat del mon, que ab-prou-feynas enrahonava, y al qual no 'l coneixia ningú d' aquells contorns. De nit resava fins altr' hora, ajonollat devant d' un Sant-Cristo, plegant las mans, y alsant los ulls al cel. Las oracions sempre acabavan ab llágrimas.

De dia aquell home feya caritat als povres, guíava als viadors perduts; quant estava sol se passejava per las ertas garrigas y mormolava paraulas estranyas, com si enrahonés ab algun' ombra.

Digitized by Google

De dia en dia las miradas d' aquell home se tornavan mes sinistres. Semblava que en son front hi estiguéssin gravats los signes de algun misteri. La gent li deya boig; los povres li deyan sant.

Un dia, un povre dels que hi acostumavan á anar, lo va trovar fret y estés á terra; lo va cridar, y l' home no respongué; era mort.

DESEMBRE 1870

Digitized by Google

Digitized by Google

ÍNDICE

	Págs.
Lo mas del Aleix..	5
Lo mas del Noguer.	12
Lo monstre aymava al monstre.	24
D' algunas coneixensas que tenia 'l Blay.	37
Un poema dins d' un cor..	42
Un altre poema dins d' un altre cor.	49
L' una hauria d' haver sigut l' altra.	56
L' embruxament..	63
La nova dolenta.	68
Malaltía d' anyoransa.	73
Pel vermar..	78
Lluny del mon.	84
Semblava un mas robat.	88
Lo camp de Tarragona estava malament.	94
Avalots.	99
Avants la patria què tot.	105
L' amagatall.	109
Los caragirats..	124
Encara l' anyoransa..	128
Un altra malifeta..	131
Entussiasme.	136
Com la Xana acabá sos embruxaments.	140
Lo fort de l' Oliva.	145
Lo marqués de Campoverde..	163
Los vells..	166
Apariaments.	171
A mata y degolla.,	175
Bona destralada.	182
Semblava un somni..	188
La darrería del foch..	192
Povreta.	195
¡Morta!	201
Requiescat in pace.	204
No pot esser.	207
Tot lo qu' estimava...	209
Acabament..	212

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OBRAS DEL MATEIX AUTOR

Vibraciones. — Colecció de poesías castellanas (agotada).

Sonetos y madrigales.—4 rals. Se ven en las principals llibrerias.

Poesías premiadas á Montpeller, preu 2 rals.—Se ven en casa Verdaguer.

EN PREMPSA

Eminencias contemporáneas.—3 pesetas edició de luxo. 2 pesetas edició ordinaria. Se vendrá en las llibrerías.

Digitized by Google

JTOR

lanas

las pri

-Se

lanas

Digitized by Google

This book should be returned
the Library on or before the last d
stamped below.

A fine of five cents a day is incurr
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.